

नेपाल राजपत्र

श्री ५ को सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ४६) काठमाण्डौ असोज २१ गते २०५३ साल (संख्या २६

भाग ५

श्री ५ को सरकार

कानून तथा न्याय मन्त्रालयको सूचना

प्रतिनिधि सभाको मिति २०५३।५।२५ मा बसेको बैठकले गम्भीर खडेरी वा मरुभूमिकरणको अनुभव गरिरहेका मुलुकहरू खासगरी अफ्रिकामा मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्न व्यवस्था भएको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धि, १९९४ (United Nations Convention to Combat Desertification in those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa, 1994) लाई नेपालले अनुमोदन गर्ने निर्णय गरेको हुनाले नेपाल सन्धि ऐन, २०४७ को दफा १२ को प्रयोजनको लागि सो महासन्धिको अंग्रेजी भाषाको प्रामाणिक प्रति र सो को नेपाली अनुवाद प्रकाशन गरिएको छ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

**UNITED NATIONS CONVENTION TO COMBAT
DESERTIFICATION IN THOSE COUNTRIES
EXPERIENCING SERIOUS DROUGHT AND/OR
DESERTIFICATION, PARTICULARLY IN AFRICA.**

The Parties to this Convention,

Affirming that human beings in affected or threatened areas are at the centre of concerns to combat desertification and mitigate the effects of drought,

Reflecting the urgent concern of the international community, including States and international organizations, about the adverse impacts of desertification and drought,

Aware that arid, semi-arid and dry sub-humid areas together account for a significant proportion of the Earth's land area and are the habitat and source of livelihood for a large segment of its population,

Acknowledging that desertification and drought are problems of global dimension in that they affect all regions of the world and that joint action of the international community is needed to combat desertification and/or mitigate the effects of drought,

Noting the high concentration of developing countries, notably the least developed countries, among those experiencing serious drought and/or desertification, and the particularly tragic consequences of these phenomena in Africa,

Noting also that desertification is caused by complex interactions among physical, biological, political, social, cultural and economic factors,

Considering the impact of trade and relevant aspects of international economic relations on the ability of affected countries to combat desertification adequately,

Conscious that sustainable economic growth, social development and poverty eradication are priorities of affected developing countries, particularly in Africa, and are essential to meeting sustainability objectives,

Mindful that desertification and drought affect sustainable development through their interrelationships with important social problems such as poverty, poor health and nutrition, lack of food security, and those arising from migration, displacement of persons and demographic dynamics,

(२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Appreciating the significance of the past efforts and experience of States and international organizations in combating desertification and mitigating the effects of drought, particularly in implementing the Plan of Action to Combat Desertification which was adopted at the United Nations Conference on Desertification in 1977,

Realizing that, despite efforts in the past, progress in combating desertification and mitigating the effects of drought has not met expectations and that a new and more effective approach is needed at all levels within the framework of sustainable development.

Recognizing the validity and relevance of decisions adopted at the United Nations Conference on Environment and Development, particularly of Agenda 21 and its chapter 12, which provide a basis for combating desertification,

Reaffirming in this light the commitments of developed countries as contained in paragraph 13 of chapter 33 of Agenda 21,

Recalling General Assembly resolution 47/188, particularly the priority in it prescribed for Africa, and all other relevant United Nations resolutions, decisions and programmes on desertification and drought, as well as relevant declarations by African countries and those from other regions,

Reaffirming the Rio Declaration on Environment and Development which states, in its Principle 2, that States have, in accordance with the Charter of the United Nations and the principles of international law, the sovereign right to exploit their own resources pursuant to their own environmental and developmental policies, and the responsibility to ensure that activities within their jurisdiction or control do not cause damage to the environment of other States or of areas beyond the limits of national jurisdiction,

Recognizing that national Governments play a critical role in combating desertification and mitigating the effects of drought and that progress in that respect depends on local implementation of action programmes in affected areas,

Recognizing also the importance and necessity of international cooperation and partnership in combating desertification and mitigating the effects of drought,

Recognizing further the importance of the provision to affected developing countries, particularly in Africa, of effective means, *inter alia* substantial financial resources, including new and additional funding,

(३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

and access to technology, without which it will be difficult for them to implement fully their commitments under this Convention,

Expressing concern over the impact of desertification and drought on affected countries in Central Asia and the Transcaucasus,

Stressing the important role played by women in regions affected by desertification and/or drought, particularly in rural areas of developing countries, and the importance of ensuring the full participation of both men and women at all levels in programmes to combat desertification and mitigate the effects of drought,

Emphasizing the special role of non-governmental organizations and other major groups in programmes to combat desertification and mitigate the effects of drought,

Bearing in mind the relationship between desertification and other environmental problems of global dimension facing the international and national communities,

Bearing also in mind the contribution that combating desertification can make to achieving the objectives of the United Nations Framework Convention on Climate Change, the Convention on Biological Diversity and other related environmental conventions,

Believing that strategies to combat desertification and mitigate the effects of drought will be most effective if they are based on sound systematic observation and rigorous scientific knowledge and if they are continuously re-evaluated,

Recognizing the urgent need to improve the effectiveness and coordination of international cooperation to facilitate the implementation of national plans and priorities,

Determined to take appropriate action in combating desertification and mitigating the effects of drought for the benefit of present and future generations,

Have agreed as follows:

(४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

PART I**INTRODUCTION****Article 1
USE OF TERMS**

For the purposes of this Convention:

- (a) “desertification” means land degradation in arid, semi-arid and dry sub-humid areas resulting from various factors, including climatic variations and human activities;
- (b) “combating desertification” includes activities which are part of the integrated development of land in arid, semi-arid and dry sub-humid areas for sustainable development which are aimed at:
 - (i) prevention and/or reduction of land degradation;
 - (ii) rehabilitation of partly degraded land; and
 - (iii) reclamation of desertified land;
- (c) “drought” means the naturally occurring phenomenon that exists when precipitation has been significantly below normal recorded levels, causing serious hydrological imbalances that adversely affect land resource production systems;
- (d) “mitigating the effects of drought” means activities related to the prediction of drought and intended to reduce the vulnerability of society and natural systems to drought as it relates to combating desertification;
- (e) “land” means the terrestrial bio-productive system that comprises soil, vegetation, other biota, and the ecological and hydrological processes that operate within the system;
- (f) “land degradation” means reduction or loss, in arid, semi-arid and dry sub-humid areas, of the biological or economic productivity and complexity of rainfed cropland, irrigated cropland, or range, pasture, forest and woodlands resulting from land uses or from a process or combination of processes, including processes arising from human activities and habitation patterns, such as:

(५)

४८९

आधिकारिकता सुदृढ विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (i) soil erosion caused by wind and/or water;
- (ii) deterioration of the physical, chemical and biological or economic properties of soil; and
- (iii) long-term loss of natural vegetation;
- (g) "arid, semi-arid and dry sub-humid areas" means areas, other than polar and sub-polar regions, in which the ratio of annual precipitation to potential evapotranspiration falls within the range from 0.05 to 0.65;
- (h) "affected areas" means arid, semi-arid and/or dry sub-humid areas affected or threatened by desertification;
- (i) "affected countries" means countries whose lands include, in whole or in part, affected areas;
- (j) "regional economic integration organization" means an organization constituted by sovereign States of a given region which has competence in respect of matters governed by this Convention and has been duly authorized, in accordance with its internal procedures, to sign, ratify, accept, approve or accede to this Convention;
- (k) "developed country Parties" means developed country Parties and regional economic integration organizations constituted by developed countries.

Article 2

OBJECTIVE

1. The objective of this Convention is to combat desertification and mitigate the effects of drought in countries experiencing serious drought and/or desertification, particularly in Africa, through effective action at all levels, supported by international cooperation and partnership arrangements, in the framework of an integrated approach which is consistent with Agenda 21, with a view to contributing to the achievement of sustainable development in affected areas.
2. Achieving this objective will involve long-term integrated strategies that focus simultaneously, in affected areas, on improved productivity of land, and the rehabilitation, conservation and sustainable management of land and water resources, leading to improved living conditions, in particular at the community level.

(६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Article 3 PRINCIPLES

In order to achieve the objective of this Convention and to implement its provisions, the Parties shall be guided, *inter alia*, by the following:

- (a) the Parties should ensure that decisions on the design and implementation of programmes to combat desertification and/or mitigate the effects of drought are taken with the participation of populations and local communities and that an enabling environment is created at higher levels to facilitate action at national and local levels;
- (b) the Parties should, in a spirit of international solidarity and partnership, improve cooperation and coordination at subregional, regional and international levels, and better focus financial, human, organizational and technical resources where they are needed;
- (c) the Parties should develop, in a spirit of partnership, cooperation among all levels of government, communities, non-governmental organizations and landholders to establish a better understanding of the nature and value of land and scarce water resources in affected areas and to work towards their sustainable use; and
- (d) the Parties should take into full consideration the special needs and circumstances of affected developing country Parties, particularly the least developed among them.

४८३

(७)

PART II

GENERAL PROVISIONS

Article 4

GENERAL OBLIGATIONS

1. The Parties shall implement their obligations under this Convention, individually or jointly, either through existing or prospective bilateral and multilateral arrangements or a combination thereof, as appropriate, emphasizing the need to coordinate efforts and develop a coherent long-term strategy at all levels.
2. In pursuing the objective of this Convention, the Parties shall:
 - (a) adopt an integrated approach addressing the physical, biological and socio-economic aspects of the processes of desertification and drought;
 - (b) give due attention, within the relevant international and regional bodies, to the situation of affected developing country Parties with regard to international trade, marketing arrangements and debt with a view to establishing an enabling international economic environment conducive to the promotion of sustainable development;
 - (c) integrate strategies for poverty eradication into efforts to combat desertification and mitigate the effects of drought;
 - (d) promote cooperation among affected country Parties in the fields of environmental protection and the conservation of land and water resources, as they relate to desertification and drought;
 - (e) strengthen subregional, regional and international cooperation;
 - (f) cooperate within relevant intergovernmental organizations;
 - (g) determine institutional mechanisms, if appropriate, keeping in mind the need to avoid duplication; and
 - (h) promote the use of existing bilateral and multilateral financial mechanisms and arrangements that mobilize and channel substantial financial resources to affected developing country Parties in combating desertification and mitigating the effects of drought.

(८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

3. Affected developing country Parties are eligible for assistance in the implementation of the Convention.

Article 5

OBLIGATIONS OF AFFECTED COUNTRY PARTIES

In addition to their obligations pursuant to article 4, affected country Parties undertake to:

- (a) give due priority to combating desertification and mitigating the effects of drought, and allocate adequate resources in accordance with their circumstances and capabilities;
- (b) establish strategies and priorities, within the framework of sustainable development plans and/or policies, to combat desertification and mitigate the effects of drought;
- (c) address the underlying causes of desertification and pay special attention to the socio-economic factors contributing to desertification processes;
- (d) promote awareness and facilitate the participation of local populations, particularly women and youth, with the support of non-governmental organizations, in efforts to combat desertification and mitigate the effects of drought; and
- (e) provide an enabling environment by strengthening, as appropriate, relevant existing legislation and, where they do not exist, enacting new laws and establishing long-term policies and action programmes.

Article 6

OBLIGATIONS OF DEVELOPED COUNTRY PARTIES

In addition to their general obligations pursuant to article 4, developed country Parties undertake to:

- (a) actively support, as agreed, individually or jointly, the efforts of affected developing country Parties, particularly those in Africa, and the least developed countries, to combat desertification and mitigate the effects of drought;

४८५ (९)

- (b) provide substantial financial resources and other forms of support to assist affected developing country Parties, particularly those in Africa, effectively to develop and implement their own long-term plans and strategies to combat desertification and mitigate the effects of drought;
- (c) promote the mobilization of new and additional funding pursuant to article 20, paragraph 2 (b);
- (d) encourage the mobilization of funding from the private sector and other non-governmental sources; and
- (e) promote and facilitate access by affected country Parties, particularly affected developing country Parties, to appropriate technology, knowledge and know-how.

Article 7

PRIORITY FOR AFRICA

In implementing this Convention, the Parties shall give priority to affected African country Parties, in the light of the particular situation prevailing in that region, while not neglecting affected developing country Parties in other regions.

Article 8

RELATIONSHIP WITH OTHER CONVENTIONS

1. The Parties shall encourage the coordination of activities carried out under this Convention and, if they are Parties to them, under other relevant international agreements, particularly the United Nations Framework Convention on Climate Change and the Convention on Biological Diversity, in order to derive maximum benefit from activities under each agreement while avoiding duplication of effort. The Parties shall encourage the conduct of joint programmes, particularly in the fields of research, training, systematic observation and information collection and exchange, to the extent that such activities may contribute to achieving the objectives of the agreements concerned.
2. The provisions of this Convention shall not affect the rights and obligations of any Party deriving from a bilateral, regional or international agreement into which it has entered prior to the entry into force of this Convention for it.

(१०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

PART III**ACTION PROGRAMMES, SCIENTIFIC
AND TECHNICAL COOPERATION
AND SUPPORTING MEASURES****Section 1:
ACTION PROGRAMMES****Article 9
BASIC APPROACH**

1. In carrying out their obligations pursuant to article 5, affected developing country Parties and any other affected country Party in the framework of its regional implementation annex or, otherwise, that has notified the Permanent Secretariat in writing of its intention to prepare a national action programme, shall, as appropriate, prepare, make public and implement national action programmes, utilizing and building, to the extent possible, on existing relevant successful plans and programmes, and subregional and regional action programmes, as the central element of the strategy to combat desertification and mitigate the effects of drought. Such programmes shall be updated through a continuing participatory process on the basis of lessons from field action, as well as the results of research. The preparation of national action programmes shall be closely interlinked with other efforts to formulate national policies for sustainable development.
2. In the provision by developed country Parties of different forms of assistance under the terms of article 6, priority shall be given to supporting, as agreed, national, subregional and regional action programmes of affected developing country Parties, particularly those in Africa, either directly or through relevant multilateral organizations or both.
3. The Parties shall encourage organs, funds and programmes of the United Nations system and other relevant intergovernmental organizations, academic institutions, the scientific community and non-governmental organizations in a position to cooperate, in accordance with their mandates and capabilities, to support the elaboration, implementation and follow-up of action programmes.

Article 10

NATIONAL ACTION PROGRAMMES

1. The purpose of national action programmes is to identify the factors contributing to desertification and practical measures necessary to combat desertification and mitigate the effects of drought.
2. National action programmes shall specify the respective roles of government, local communities and land users and the resources available and needed. They shall, *inter alia*:
 - (a) incorporate long-term strategies to combat desertification and mitigate the effects of drought, emphasize implementation and be integrated with national policies for sustainable development;
 - (b) allow for modifications to be made in response to changing circumstances and be sufficiently flexible at the local level to cope with different socio-economic, biological and geo-physical conditions;
 - (c) give particular attention to the implementation of preventive measures for lands that are not yet degraded or which are only slightly degraded;
 - (d) enhance national climatological, meteorological and hydrological capabilities and the means to provide for drought early warning;
 - (e) promote policies and strengthen institutional frameworks which develop cooperation and coordination, in a spirit of partnership, between the donor community, governments at all levels, local populations and community groups, and facilitate access by local populations to appropriate information and technology;
 - (f) provide for effective participation at the local, national and regional levels of non-governmental organizations and local populations, both women and men, particularly resource users, including farmers and pastoralists and their representative organizations, in policy planning, decision-making, and implementation and review of national action programmes; and
 - (g) require regular review of, and progress reports on, their implementation.
3. National action programmes may include, *inter alia*, some or all of the following measures to prepare for and mitigate the effects of drought:
 - (a) establishment and/or strengthening, as appropriate, of early warning systems, including local and national facilities and joint systems at the subregional and regional levels, and mechanisms for assisting environmentally displaced persons;

- (b) strengthening of drought preparedness and management, including drought contingency plans at the local, national, subregional and regional levels, which take into consideration seasonal to interannual climate predictions;
 - (c) establishment and/or strengthening, as appropriate, of food security systems, including storage and marketing facilities, particularly in rural areas;
 - (d) establishment of alternative livelihood projects that could provide incomes in drought prone areas; and
 - (e) development of sustainable irrigation programmes for both crops and livestock.
4. Taking into account the circumstances and requirements specific to each affected country Party, national action programmes include, as appropriate, *inter alia*, measures in some or all of the following priority fields as they relate to combating desertification and mitigating the effects of drought in affected areas and to their populations: promotion of alternative livelihoods and improvement of national economic environments with a view to strengthening programmes aimed at the eradication of poverty and at ensuring food security; demographic dynamics; sustainable management of natural resources; sustainable agricultural practices; development and efficient use of various energy sources; institutional and legal frameworks; strengthening of capabilities for assessment and systematic observation, including hydrological and meteorological services, and capacity building, education and public awareness.

Article 11

SUBREGIONAL AND REGIONAL ACTION PROGRAMMES

Affected country Parties shall consult and cooperate to prepare, as appropriate, in accordance with relevant regional implementation annexes, subregional and/or regional action programmes to harmonize, complement and increase the efficiency of national programmes. The provisions of article 10 shall apply *mutatis mutandis* to subregional and regional programmes. Such cooperation may include agreed joint programmes for the sustainable management of transboundary natural resources, scientific and technical cooperation, and strengthening of relevant institutions.

Article 12

INTERNATIONAL COOPERATION

Affected country Parties, in collaboration with other Parties and the international community, should cooperate to ensure the promotion of an enabling international environment in the implementation of the Convention. Such cooperation should also cover fields of technology transfer as well as scientific research and development, information collection and dissemination and financial resources.

Article 13

SUPPORT FOR THE ELABORATION AND IMPLEMENTATION OF ACTION PROGRAMMES

1. Measures to support action programmes pursuant to article 9 include, *inter alia*:
 - (a) financial cooperation to provide predictability for action programmes, allowing for necessary long-term planning;
 - (b) elaboration and use of cooperation mechanisms which better enable support at the local level, including action through non-governmental organizations, in order to promote the replicability of successful pilot programme activities where relevant;
 - (c) increased flexibility in project design, funding and implementation in keeping with the experimental, iterative approach indicated for participatory action at the local community level; and
 - (d) as appropriate, administrative and budgetary procedures that increase the efficiency of cooperation and of support programmes.
2. In providing such support to affected developing country Parties, priority shall be given to African country Parties and to least developed country Parties.

Article 14

COORDINATION IN THE ELABORATION AND IMPLEMENTATION OF ACTION PROGRAMMES

1. The Parties shall work closely together, directly and through relevant intergovernmental organizations, in the elaboration and implementation of action programmes.

2. The Parties shall develop operational mechanisms, particularly at the national and field levels, to ensure the fullest possible coordination among developed country Parties, developing country Parties and relevant intergovernmental and non-governmental organizations, in order to avoid duplication, harmonize interventions and approaches, and maximize the impact of assistance. In affected developing country Parties, priority will be given to coordinating activities related to international cooperation in order to maximize the efficient use of resources, to ensure responsive assistance, and to facilitate the implementation of national action programmes and priorities under this Convention.

Article 15

REGIONAL IMPLEMENTATION ANNEXES

Elements for incorporation in action programmes shall be selected and adapted to the socio-economic, geographical and climatic factors applicable to affected country Parties or regions, as well as to their level of development. Guidelines for the preparation of action programmes and their exact focus and content for particular subregions and regions are set out in the regional implementation annexes.

Section 2:

TECHNICAL AND SCIENTIFIC COOPERATION

Article 16

INFORMATION COLLECTION, ANALYSIS AND EXCHANGE

The Parties agree, according to their respective capabilities, to integrate and coordinate the collection, analysis and exchange of relevant short term and long term data and information to ensure systematic observation of land degradation in affected areas and to understand better and assess the

processes and effects of drought and desertification. This would help accomplish, *inter alia*, early warning and advance planning for periods of adverse climatic variation in a form suited for practical application by users at all levels, including especially local populations. To this end, they shall, as appropriate:

- (a) facilitate and strengthen the functioning of the global network of institutions and facilities for the collection, analysis and exchange of information, as well as for systematic observation at all levels, which shall, *inter alia*:
 - (i) aim to use compatible standards and systems;
 - (ii) encompass relevant data and stations, including in remote areas;
 - (iii) use and disseminate modern technology for data collection, transmission and assessment on land degradation; and
 - (iv) link national, subregional and regional data and information centres more closely with global information sources;
- (b) ensure that the collection, analysis and exchange of information address the needs of local communities and those of decision makers, with a view to resolving specific problems, and that local communities are involved in these activities;
- (c) support and further develop bilateral and multilateral programmes and projects aimed at defining, conducting, assessing and financing the collection, analysis and exchange of data and information, including, *inter alia*, integrated sets of physical, biological, social and economic indicators;
- (d) make full use of the expertise of competent intergovernmental and non-governmental organizations, particularly to disseminate relevant information and experiences among target groups in different regions;
- (e) give full weight to the collection, analysis and exchange of socio-economic data, and their integration with physical and biological data;
- (f) exchange and make fully, openly and promptly available information from all publicly available sources relevant to combating desertification and mitigating the effects of drought; and
- (g) subject to their respective national legislation and/or policies, exchange information on local and traditional knowledge, ensuring adequate protection for it and providing appropriate return from the benefits derived from it, on an equitable basis and on mutually agreed terms, to the local populations concerned.

(१६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Article 17**RESEARCH AND DEVELOPMENT**

1. The Parties undertake, according to their respective capabilities, to promote technical and scientific cooperation in the fields of combating desertification and mitigating the effects of drought through appropriate national, subregional, regional and international institutions. To this end, they shall support research activities that:
 - (a) contribute to increased knowledge of the processes leading to desertification and drought and the impact of, and distinction between, causal factors, both natural and human, with a view to combating desertification and mitigating the effects of drought, and achieving improved productivity as well as sustainable use and management of resources;
 - (b) respond to well defined objectives, address the specific needs of local populations and lead to the identification and implementation of solutions that improve the living standards of people in affected areas;
 - (c) protect, integrate, enhance and validate traditional and local knowledge, know-how and practices, ensuring, subject to their respective national legislation and/or policies, that the owners of that knowledge will directly benefit on an equitable basis and on mutually agreed terms from any commercial utilization of it or from any technological development derived from that knowledge;
 - (d) develop and strengthen national, subregional and regional research capabilities in affected developing country Parties, particularly in Africa, including the development of local skills and the strengthening of appropriate capacities, especially in countries with a weak research base, giving particular attention to multidisciplinary and participative socio-economic research;
 - (e) take into account, where relevant, the relationship between poverty, migration caused by environmental factors, and desertification;
 - (f) promote the conduct of joint research programmes between national, subregional, regional and international research organizations, in both the public and private sectors, for the development of improved, affordable and accessible technologies for sustainable development through effective participation of local populations and communities; and

४९३ (१७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (g) enhance the availability of water resources in affected areas, by means of, *inter alia*, cloud-seeding.
2. Research priorities for particular regions and subregions, reflecting different local conditions, should be included in action programmes. The Conference of the Parties shall review research priorities periodically on the advice of the Committee on Science and Technology.

Article 18

TRANSFER, ACQUISITION, ADAPTATION AND DEVELOPMENT OF TECHNOLOGY

1. The Parties undertake, as mutually agreed and in accordance with their respective national legislation and/or policies, to promote, finance and/or facilitate the financing of the transfer, acquisition, adaptation and development of environmentally sound, economically viable and socially acceptable technologies relevant to combating desertification and/or mitigating the effects of drought, with a view to contributing to the achievement of sustainable development in affected areas. Such cooperation shall be conducted bilaterally or multilaterally, as appropriate, making full use of the expertise of intergovernmental and non-governmental organizations. The Parties shall, in particular:
- (a) fully utilize relevant existing national, subregional, regional and international information systems and clearing-houses for the dissemination of information on available technologies, their sources, their environmental risks and the broad terms under which they may be acquired;
 - (b) facilitate access, in particular by affected developing country Parties, on favourable terms, including on concessional and preferential terms, as mutually agreed, taking into account the need to protect intellectual property rights, to technologies most suitable to practical application for specific needs of local populations, paying special attention to the social, cultural, economic and environmental impact of such technology;
 - (c) facilitate technology cooperation among affected country Parties through financial assistance or other appropriate means;
 - (d) extend technology cooperation with affected developing country Parties, including, where relevant, joint ventures, especially to sectors which foster alternative livelihoods; and

- (e) take appropriate measures to create domestic market conditions and incentives, fiscal or otherwise, conducive to the development, transfer, acquisition and adaptation of suitable technology, knowledge, know-how and practices, including measures to ensure adequate and effective protection of intellectual property rights.
2. The Parties shall, according to their respective capabilities, and subject to their respective national legislation and/or policies, protect, promote and use in particular relevant traditional and local technology, knowledge, know-how and practices and, to that end, they undertake to:
- (a) make inventories of such technology, knowledge, know-how and practices and their potential uses with the participation of local populations, and disseminate such information, where appropriate, in cooperation with relevant intergovernmental and non-governmental organizations;
- (b) ensure that such technology, knowledge, know-how and practices are adequately protected and that local populations benefit directly, on an equitable basis and as mutually agreed, from any commercial utilization of them or from any technological development derived therefrom;
- (c) encourage and actively support the improvement and dissemination of such technology, knowledge, know-how and practices or of the development of new technology based on them; and
- (d) facilitate, as appropriate, the adaptation of such technology, knowledge, know-how and practices to wide use and integrate them with modern technology, as appropriate.

४४५ (१९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Section 3: SUPPORTING MEASURES

Article 19 CAPACITY BUILDING, EDUCATION AND PUBLIC AWARENESS

1. The Parties recognize the significance of capacity building – that is to say, institution building, training and development of relevant local and national capacities – in efforts to combat desertification and mitigate the effects of drought. They shall promote, as appropriate, capacity-building:
 - (a) through the full participation at all levels of local people, particularly at the local level, especially women and youth, with the cooperation of non-governmental and local organizations;
 - (b) by strengthening training and research capacity at the national level in the field of desertification and drought;
 - (c) by establishing and/or strengthening support and extension services to disseminate relevant technology methods and techniques more effectively, and by training field agents and members of rural organizations in participatory approaches for the conservation and sustainable use of natural resources;
 - (d) by fostering the use and dissemination of the knowledge, know-how and practices of local people in technical cooperation programmes, wherever possible;
 - (e) by adapting, where necessary, relevant environmentally sound technology and traditional methods of agriculture and pastoralism to modern socio-economic conditions;
 - (f) by providing appropriate training and technology in the use of alternative energy sources, particularly renewable energy resources, aimed particularly at reducing dependence on wood for fuel;
 - (g) through cooperation, as mutually agreed, to strengthen the capacity of affected developing country Parties to develop and implement programmes in the field of collection, analysis and exchange of information pursuant to article 16;
 - (h) through innovative ways of promoting alternative livelihoods, including training in new skills;

(२०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (i) by training of decision makers, managers, and personnel who are responsible for the collection and analysis of data for the dissemination and use of early warning information on drought conditions and for food production;
 - (j) through more effective operation of existing national institutions and legal frameworks and, where necessary, creation of new ones, along with strengthening of strategic planning and management; and
 - (k) by means of exchange visitor programmes to enhance capacity building in affected country Parties through a long-term, interactive process of learning and study.
2. Affected developing country Parties shall conduct, in cooperation with other Parties and competent intergovernmental and non-governmental organizations, as appropriate, an interdisciplinary review of available capacity and facilities at the local and national levels, and the potential for strengthening them.
3. The Parties shall cooperate with each other and through competent intergovernmental organizations, as well as with non-governmental organizations, in undertaking and supporting public awareness and educational programmes in both affected and, where relevant, unaffected country Parties to promote understanding of the causes and effects of desertification, and drought and of the importance of meeting the objective of this Convention. To that end, they shall:
 - (a) organize awareness campaigns for the general public;
 - (b) promote, on a permanent basis, access by the public to relevant information, and wide public participation in education and awareness activities;
 - (c) encourage the establishment of associations that contribute to public awareness;
 - (d) develop and exchange educational and public awareness material, where possible in local languages, exchange and second experts to train personnel of affected developing country Parties in carrying out relevant education and awareness programmes, and fully utilize relevant educational material available in competent international bodies;
 - (e) assess educational needs in affected areas, elaborate appropriate school curricula and expand, as needed, educational and adult literacy programmes and opportunities for all, in particular for girls and women, on the identification, conservation and sustainable use and management of the natural resources of affected areas; and

४९६ (२१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (f) develop interdisciplinary participatory programmes integrating desertification and drought awareness into educational systems and in non-formal, adult, distance and practical educational programmes.
4. The Conference of the Parties shall establish and/or strengthen networks of regional education and training centres to combat desertification and mitigate the effects of drought. These networks shall be coordinated by an institution created or designated for that purpose, in order to train scientific, technical and management personnel and to strengthen existing institutions responsible for education and training in affected country Parties, where appropriate, with a view to harmonizing programmes and to organizing exchanges of experience among them. These networks shall cooperate closely with relevant intergovernmental and non-governmental organizations to avoid duplication of effort.

Article 20

FINANCIAL RESOURCES

1. Given the central importance of financing to the achievement of the objective of the Convention, the Parties, taking into account their capabilities, shall make every effort to ensure that adequate financial resources are available for programmes to combat desertification and mitigate the effects of drought.
2. In this connection, developed country Parties, while giving priority to affected African country Parties without neglecting affected developing country Parties in other regions, in accordance with article 7, undertake to:
- (a) mobilize substantial financial resources, including grants and concessional loans, in order to support the implementation of programmes to combat desertification and mitigate the effects of drought;
- (b) promote the mobilization of adequate, timely and predictable financial resources, including new and additional funding from the Global Environment Facility of the agreed incremental costs of those activities concerning desertification that relate to its four focal areas, in conformity with the relevant provisions of the Instrument establishing the Global Environment Facility;

- (c) facilitate through international cooperation the transfer of technology, knowledge and know-how; and
 - (d) explore, in cooperation with affected developing country Parties, innovative methods and incentives for mobilizing and channelling resources, including those of foundations, non-governmental organizations and other private sector entities, particularly debt swaps and other innovative means which increase financing by reducing the external debt burden of affected developing country Parties, particularly those in Africa.
3. Affected developing country Parties, taking into account their capabilities, undertake to mobilize adequate financial resources for the implementation of their national action programmes.
 4. In mobilizing financial resources, the Parties shall seek full use and continued qualitative improvement of all national, bilateral and multilateral funding sources and mechanisms, using consortia, joint programmes and parallel financing, and shall seek to involve private sector funding sources and mechanisms, including those of non-governmental organizations. To this end, the Parties shall fully utilize the operational mechanisms developed pursuant to article 14.
 5. In order to mobilize the financial resources necessary for affected developing country Parties to combat desertification and mitigate the effects of drought, the Parties shall:
 - (a) rationalize and strengthen the management of resources already allocated for combating desertification and mitigating the effects of drought by using them more effectively and efficiently, assessing their successes and shortcomings, removing hindrances to their effective use and, where necessary, reorienting programmes in light of the integrated long-term approach adopted pursuant to this Convention;
 - (b) give due priority and attention within the governing bodies of multilateral financial institutions, facilities and funds, including regional development banks and funds, to supporting affected developing country Parties, particularly those in Africa, in activities which advance implementation of the Convention, notably action programmes they undertake in the framework of regional implementation annexes; and
 - (c) examine ways in which regional and subregional cooperation can be strengthened to support efforts undertaken at the national level.

४४४

(२३)

6. Other Parties are encouraged to provide, on a voluntary basis, knowledge, know-how and techniques related to desertification and/or financial resources to affected developing country Parties.
7. The full implementation by affected developing country Parties, particularly those in Africa, of their obligations under the Convention will be greatly assisted by the fulfilment by developed country Parties of their obligations under the Convention, including in particular those regarding financial resources and transfer of technology. In fulfilling their obligations, developed country Parties should take fully into account that economic and social development and poverty eradication are the first priorities of affected developing country Parties, particularly those in Africa.

Article 21

FINANCIAL MECHANISMS

1. The Conference of the Parties shall promote the availability of financial mechanisms and shall encourage such mechanisms to seek to maximize the availability of funding for affected developing country Parties, particularly those in Africa, to implement the Convention. To this end, the Conference of the Parties shall consider for adoption *inter alia* approaches and policies that:
 - (a) facilitate the provision of necessary funding at the national, subregional, regional and global levels for activities pursuant to relevant provisions of the Convention;
 - (b) promote multiple-source funding approaches, mechanisms and arrangements and their assessment, consistent with article 20;
 - (c) provide on a regular basis, to interested Parties and relevant intergovernmental and non-governmental organizations, information on available sources of funds and on funding patterns in order to facilitate coordination among them;
 - (d) facilitate the establishment, as appropriate, of mechanisms, such as national desertification funds, including those involving the participation of non-governmental organizations, to channel financial resources rapidly and efficiently to the local level in affected developing country Parties; and
 - (e) strengthen existing funds and financial mechanisms at the subregional and regional levels, particularly in Africa, to support more effectively the implementation of the Convention.

५०० (२४)

2. The Conference of the Parties shall also encourage the provision, through various mechanisms within the United Nations system and through multilateral financial institutions, of support at the national, subregional and regional levels to activities that enable developing country Parties to meet their obligations under the Convention.
3. Affected developing country Parties shall utilize, and where necessary, establish and/or strengthen, national coordinating mechanisms, integrated in national development programmes, that would ensure the efficient use of all available financial resources. They shall also utilize participatory processes involving non-governmental organizations, local groups and the private sector, in raising funds, in elaborating as well as implementing programmes and in assuring access to funding by groups at the local level. These actions can be enhanced by improved coordination and flexible programming on the part of those providing assistance.
4. In order to increase the effectiveness and efficiency of existing financial mechanisms, a Global Mechanism to promote actions leading to the mobilization and channelling of substantial financial resources, including for the transfer of technology, on a grant basis, and/or on concessional or other terms, to affected developing country Parties, is hereby established. This Global Mechanism shall function under the authority and guidance of the Conference of the Parties and be accountable to it.
5. The Conference of the Parties shall identify, at its first ordinary session, an organization to house the Global Mechanism. The Conference of the Parties and the organization it has identified shall agree upon modalities for this Global Mechanism to ensure *inter alia* that such Mechanism:
 - (a) identifies and draws up an inventory of relevant bilateral and multilateral cooperation programmes that are available to implement the Convention;
 - (b) provides advice, on request, to Parties on innovative methods of financing and sources of financial assistance and on improving the coordination of cooperation activities at the national level;
 - (c) provides interested Parties and relevant intergovernmental and non-governmental organizations with information on available sources of funds and on funding patterns in order to facilitate coordination among them; and
 - (d) reports to the Conference of the Parties, beginning at its second ordinary session, on its activities.

२०९

(२५)

6. The Conference of the Parties shall, at its first session, make appropriate arrangements with the organization it has identified to house the Global Mechanism for the administrative operations of such Mechanism, drawing to the extent possible on existing budgetary and human resources.
7. The Conference of the Parties shall, at its third ordinary session, review the policies, operational modalities and activities of the Global Mechanism accountable to it pursuant to paragraph 4, taking into account the provisions of article 7. On the basis of this review, it shall consider and take appropriate action.

५०१ (२६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

PART IV**INSTITUTIONS****Article 22****CONFERENCE OF THE PARTIES**

1. A Conference of the Parties is hereby established.
2. The Conference of the Parties is the supreme body of the Convention. It shall make, within its mandate, the decisions necessary to promote its effective implementation. In particular, it shall:
 - (a) regularly review the implementation of the Convention and the functioning of its institutional arrangements in the light of the experience gained at the national, subregional, regional and international levels and on the basis of the evolution of scientific and technological knowledge;
 - (b) promote and facilitate the exchange of information on measures adopted by the Parties, and determine the form and timetable for transmitting the information to be submitted pursuant to article 26, review the reports and make recommendations on them;
 - (c) establish such subsidiary bodies as are deemed necessary for the implementation of the Convention;
 - (d) review reports submitted by its subsidiary bodies and provide guidance to them;
 - (e) agree upon and adopt, by consensus, rules of procedure and financial rules for itself and any subsidiary bodies;
 - (f) adopt amendments to the Convention pursuant to articles 30 and 31;
 - (g) approve a programme and budget for its activities, including those of its subsidiary bodies, and undertake necessary arrangements for their financing;
 - (h) as appropriate, seek the cooperation of, and utilize the services of and information provided by, competent bodies or agencies, whether national or international, intergovernmental or non-governmental;
 - (i) promote and strengthen the relationship with other relevant conventions while avoiding duplication of effort; and
 - (j) exercise such other functions as may be necessary for the achievement of the objective of the Convention.

२०३ (२७)

3. The Conference of the Parties shall, at its first session, adopt its own rules of procedure, by consensus, which shall include decision-making procedures for matters not already covered by decision-making procedures stipulated in the Convention. Such procedures may include specified majorities required for the adoption of particular decisions.
4. The first session of the Conference of the Parties shall be convened by the interim secretariat referred to in article 35 and shall take place not later than one year after the date of entry into force of the Convention. Unless otherwise decided by the Conference of the Parties, the second, third and fourth ordinary sessions shall be held yearly, and thereafter, ordinary sessions shall be held every two years.
5. Extraordinary sessions of the Conference of the Parties shall be held at such other times as may be decided either by the Conference of the Parties in ordinary session or at the written request of any Party, provided that, within three months of the request being communicated to the Parties by the Permanent Secretariat, it is supported by at least one third of the Parties.
6. At each ordinary session, the Conference of the Parties shall elect a Bureau. The structure and functions of the Bureau shall be determined in the rules of procedure. In appointing the Bureau, due regard shall be paid to the need to ensure equitable geographical distribution and adequate representation of affected country Parties, particularly those in Africa.
7. The United Nations, its specialized agencies and any State member thereof or observers thereto not Party to the Convention, may be represented at sessions of the Conference of the Parties as observers. Any body or agency, whether national or international, governmental or non-governmental, which is qualified in matters covered by the Convention, and which has informed the Permanent Secretariat of its wish to be represented at a session of the Conference of the Parties as an observer, may be so admitted unless at least one third of the Parties present object. The admission and participation of observers shall be subject to the rules of procedure adopted by the Conference of the Parties.
8. The Conference of the Parties may request competent national and international organizations which have relevant expertise to provide it with information relevant to article 16, paragraph (g), article 17, paragraph 1 (c) and article 18, paragraph 2(b).

yob

(२८)

Article 23

PERMANENT SECRETARIAT

1. A Permanent Secretariat is hereby established.
2. The functions of the Permanent Secretariat shall be:
 - (a) to make arrangements for sessions of the Conference of the Parties and its subsidiary bodies established under the Convention and to provide them with services as required;
 - (b) to compile and transmit reports submitted to it;
 - (c) to facilitate assistance to affected developing country Parties, on request, particularly those in Africa, in the compilation and communication of information required under the Convention;
 - (d) to coordinate its activities with the secretariats of other relevant international bodies and conventions;
 - (e) to enter, under the guidance of the Conference of the Parties, into such administrative and contractual arrangements as may be required for the effective discharge of its functions;
 - (f) to prepare reports on the execution of its functions under this Convention and present them to the Conference of the Parties; and
 - (g) to perform such other secretariat functions as may be determined by the Conference of the Parties.
3. The Conference of the Parties, at its first session, shall designate a Permanent Secretariat and make arrangements for its functioning.

Article 24

COMMITTEE ON SCIENCE AND TECHNOLOGY

1. A Committee on Science and Technology is hereby established as a subsidiary body of the Conference of the Parties to provide it with information and advice on scientific and technological matters relating to combating desertification and mitigating the effects of drought. The Committee shall meet in conjunction with the ordinary sessions of the Conference of the Parties and shall be multidisciplinary and open to the participation of all Parties. It shall be composed of government representatives competent in the relevant fields of expertise. The Conference of the Parties shall decide, at its first session, on the terms of reference of the Committee.
2. The Conference of the Parties shall establish and maintain a roster of independent experts with expertise and experience in the relevant

२०२ (२९)

- fields. The roster shall be based on nominations received in writing from the Parties, taking into account the need for a multidisciplinary approach and broad geographical representation.
3. The Conference of the Parties may, as necessary, appoint ad hoc panels to provide it, through the Committee, with information and advice on specific issues regarding the state of the art in fields of science and technology relevant to combating desertification and mitigating the effects of drought. These panels shall be composed of experts whose names are taken from the roster, taking into account the need for a multidisciplinary approach and broad geographical representation. These experts shall have scientific backgrounds and field experience and shall be appointed by the Conference of the Parties on the recommendation of the Committee. The Conference of the Parties shall decide on the terms of reference and the modalities of work of these panels.

Article 25

NETWORKING OF INSTITUTIONS, AGENCIES AND BODIES

1. The Committee on Science and Technology shall, under the supervision of the Conference of the Parties, make provision for the undertaking of a survey and evaluation of the relevant existing networks, institutions, agencies and bodies willing to become units of a network. Such a network shall support the implementation of the Convention.
2. On the basis of the results of the survey and evaluation referred to in paragraph 1, the Committee on Science and Technology shall make recommendations to the Conference of the Parties on ways and means to facilitate and strengthen networking of the units at the local, national and other levels, with a view to ensuring that the thematic needs set out in articles 16 to 19 are addressed.
3. Taking into account these recommendations, the Conference of the Parties shall:
 - (a) identify those national, subregional, regional and international units that are most appropriate for networking, and recommend operational procedures, and a time frame, for them; and
 - (b) identify the units best suited to facilitating and strengthening such networking at all levels.

२०५५

(३०)

PART V**PROCEDURES****Article 26****COMMUNICATION OF INFORMATION**

1. Each Party shall communicate to the Conference of the Parties for consideration at its ordinary sessions, through the Permanent Secretariat, reports on the measures which it has taken for the implementation of the Convention. The Conference of the Parties shall determine the timetable for submission and the format of such reports.
2. Affected country Parties shall provide a description of the strategies established pursuant to article 5 and of any relevant information on their implementation.
3. Affected country Parties which implement action programmes pursuant to articles 9 to 15 shall provide a detailed description of the programmes and of their implementation.
4. Any group of affected country Parties may make a joint communication on measures taken at the subregional and/or regional levels in the framework of action programmes.
5. Developed country Parties shall report on measures taken to assist in the preparation and implementation of action programmes, including information on the financial resources they have provided, or are providing, under the Convention.
6. Information communicated pursuant to paragraphs 1 to 4 shall be transmitted by the Permanent Secretariat as soon as possible to the Conference of the Parties and to any relevant subsidiary body.
7. The Conference of the Parties shall facilitate the provision to affected developing countries, particularly those in Africa, on request, of technical and financial support in compiling and communicating information in accordance with this article, as well as identifying the technical and financial needs associated with action programmes.

२०६

(३१)

Article 27**MEASURES TO RESOLVE QUESTIONS
ON IMPLEMENTATION**

The Conference of the Parties shall consider and adopt procedures and institutional mechanisms for the resolution of questions that may arise with regard to the implementation of the Convention.

Article 28**SETTLEMENT OF DISPUTES**

1. Parties shall settle any dispute between them concerning the interpretation or application of the Convention through negotiation or other peaceful means of their own choice.
2. When ratifying, accepting, approving, or acceding to the Convention, or at any time thereafter, a Party which is not a regional economic integration organization may declare in a written instrument submitted to the Depositary that, in respect of any dispute concerning the interpretation or application of the Convention, it recognizes one or both of the following means of dispute settlement as compulsory in relation to any Party accepting the same obligation:
 - (a) arbitration in accordance with procedures adopted by the Conference of the Parties in an annex as soon as practicable;
 - (b) submission of the dispute to the International Court of Justice.
3. A Party which is a regional economic integration organization may make a declaration with like effect in relation to arbitration in accordance with the procedure referred to in paragraph 2 (a).
4. A declaration made pursuant to paragraph 2 shall remain in force until it expires in accordance with its terms or until three months after written notice of its revocation has been deposited with the Depositary.
5. The expiry of a declaration, a notice of revocation or a new declaration shall not in any way affect proceedings pending before an arbitral tribunal or the International Court of Justice unless the Parties to the dispute otherwise agree.
6. If the Parties to a dispute have not accepted the same or any procedure pursuant to paragraph 2 and if they have not been able to settle their

२०८

(३२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

dispute within twelve months following notification by one Party to another that a dispute exists between them, the dispute shall be submitted to conciliation at the request of any Party to the dispute, in accordance with procedures adopted by the Conference of the Parties in an annex as soon as practicable.

Article 29

STATUS OF ANNEXES

1. Annexes form an integral part of the Convention and, unless expressly provided otherwise, a reference to the Convention also constitutes a reference to its annexes.
2. The Parties shall interpret the provisions of the annexes in a manner that is in conformity with their rights and obligations under the articles of this Convention.

Article 30

AMENDMENTS TO THE CONVENTION

1. Any Party may propose amendments to the Convention.
2. Amendments to the Convention shall be adopted at an ordinary session of the Conference of the Parties. The text of any proposed amendment shall be communicated to the Parties by the Permanent Secretariat at least six months before the meeting at which it is proposed for adoption. The Permanent Secretariat shall also communicate proposed amendments to the signatories to the Convention.
3. The Parties shall make every effort to reach agreement on any proposed amendment to the Convention by consensus. If all efforts at consensus have been exhausted and no agreement reached, the amendment shall, as a last resort, be adopted by a two-thirds majority vote of the Parties present and voting at the meeting. The adopted amendment shall be communicated by the Permanent Secretariat to the Depositary, who shall circulate it to all Parties for their ratification, acceptance, approval or accession.
4. Instruments of ratification, acceptance, approval or accession in respect of an amendment shall be deposited with the Depositary. An amendment adopted pursuant to paragraph 3 shall enter into force for

५०९ (३३)

those Parties having accepted it on the ninetieth day after the date of receipt by the Depositary of an instrument of ratification, acceptance, approval or accession by at least two thirds of the Parties to the Convention which were Parties at the time of the adoption of the amendment.

5. The amendment shall enter into force for any other Party on the ninetieth day after the date on which that Party deposits with the Depositary its instrument of ratification, acceptance or approval of, or accession to the said amendment.
6. For the purposes of this article and article 31, "Parties present and voting" means Parties present and casting an affirmative or negative vote.

Article 31

ADOPTION AND AMENDMENT OF ANNEXES

1. Any additional annex to the Convention and any amendment to an annex shall be proposed and adopted in accordance with the procedure for amendment of the Convention set forth in article 30, provided that, in adopting an additional regional implementation annex or amendment to any regional implementation annex, the majority provided for in that article shall include a two-thirds majority vote of the Parties of the region concerned present and voting. The adoption or amendment of an annex shall be communicated by the Depositary to all Parties.
2. An annex, other than an additional regional implementation annex, or an amendment to an annex, other than an amendment to any regional implementation annex, that has been adopted in accordance with paragraph 1, shall enter into force for all Parties to the Convention six months after the date of communication by the Depositary to such Parties of the adoption of such annex or amendment, except for those Parties that have notified the Depositary in writing within that period of their non-acceptance of such annex or amendment. Such annex or amendment shall enter into force for Parties which withdraw their notification of non-acceptance on the ninetieth day after the date on which withdrawal of such notification has been received by the Depositary.
3. An additional regional implementation annex or amendment to any regional implementation annex that has been adopted in accordance

(३४) ५९०

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

with paragraph 1, shall enter into force for all Parties to the Convention six months after the date of the communication by the Depositary to such Parties of the adoption of such annex or amendment, except with respect to:

- (a) any Party that has notified the Depositary in writing, within such six month period, of its non-acceptance of that additional regional implementation annex or of the amendment to the regional implementation annex, in which case such annex or amendment shall enter into force for Parties which withdraw their notification of non-acceptance on the ninetieth day after the date on which withdrawal of such notification has been received by the Depositary; and
 - (b) any Party that has made a declaration with respect to additional regional implementation annexes or amendments to regional implementation annexes in accordance with article 34, paragraph 4, in which case any such annex or amendment shall enter into force for such a Party on the ninetieth day after the date of deposit with the Depositary of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession with respect to such annex or amendment.
4. If the adoption of an annex or an amendment to an annex involves an amendment to the Convention, that annex or amendment to an annex shall not enter into force until such time as the amendment to the Convention enters into force.

Article 32

RIGHT TO VOTE

1. Except as provided for in paragraph 2, each Party to the Convention shall have one vote.
2. Regional economic integration organizations, in matters within their competence, shall exercise their right to vote with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to the Convention. Such an organization shall not exercise its right to vote if any of its member States exercises its right, and vice versa.

२९९ (३५)

PART VI**FINAL PROVISIONS****Article 33
SIGNATURE**

This Convention shall be opened for signature at Paris, on 14-15 October 1994, by States Members of the United Nations or any of its specialized agencies or that are Parties to the Statute of the International Court of Justice and by regional economic integration organizations. It shall remain open for signature, thereafter, at the United Nations Headquarters in New York until 13 October 1995.

**Article 34
RATIFICATION, ACCEPTANCE,
APPROVAL AND ACCESSION**

1. The Convention shall be subject to ratification, acceptance, approval or accession by States and by regional economic integration organizations. It shall be open for accession from the day after the date on which the Convention is closed for signature. Instruments of ratification, acceptance, approval or accession shall be deposited with the Depositary.
2. Any regional economic integration organization which becomes a Party to the Convention without any of its member States being a Party to the Convention shall be bound by all the obligations under the Convention. Where one or more member States of such an organization are also Party to the Convention, the organization and its member States shall decide on their respective responsibilities for the performance of their obligations under the Convention. In such cases, the organization and the member States shall not be entitled to exercise rights under the Convention concurrently.
3. In their instruments of ratification, acceptance, approval or accession, regional economic integration organizations shall declare the extent of

५९२ (३६)

their competence with respect to the matters governed by the Convention. They shall also promptly inform the Depositary, who shall in turn inform the Parties, of any substantial modification in the extent of their competence.

4. In its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, any Party may declare that, with respect to it, any additional regional implementation annex or any amendment to any regional implementation annex shall enter into force only upon the deposit of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession with respect thereto.

Article 35 INTERIM ARRANGEMENTS

The secretariat functions referred to in article 23 will be carried out on an interim basis by the secretariat established by the General Assembly of the United Nations in its resolution 47/188 of 22 December 1992, until the completion of the first session of the Conference of the Parties.

Article 36 ENTRY INTO FORCE

1. The Convention shall enter into force on the ninetieth day after the date of deposit of the fiftieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession.
2. For each State or regional economic integration organization ratifying, accepting, approving or acceding to the Convention after the deposit of the fiftieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, the Convention shall enter into force on the ninetieth day after the date of deposit by such State or regional economic integration organization of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.
3. For the purposes of paragraphs 1 and 2, any instrument deposited by a regional economic integration organization shall not be counted as additional to those deposited by States members of the organization.

२९३

(३७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Article 37 RESERVATIONS

No reservations may be made to this Convention.

Article 38 WITHDRAWAL

1. At any time after three years from the date on which the Convention has entered into force for a Party, that Party may withdraw from the Convention by giving written notification to the Depositary.
2. Any such withdrawal shall take effect upon expiry of one year from the date of receipt by the Depositary of the notification of withdrawal, or on such later date as may be specified in the notification of withdrawal.

Article 39 DEPOSITARY

The Secretary-General of the United Nations shall be the Depositary of the Convention.

Article 40 AUTHENTIC TEXTS

The original of the present Convention, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorized to that effect, have signed the present Convention.

DONE AT Paris, this 17th day of June one thousand nine hundred and ninety-four.

Yat

(३८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

ANNEX I**REGIONAL IMPLEMENTATION ANNEX
FOR AFRICA****Article 1
SCOPE**

This Annex applies to Africa, in relation to each Party and in conformity with the Convention, in particular its article 7, for the purpose of combating desertification and/or mitigating the effects of drought in its arid, semi-arid and dry sub-humid areas.

**Article 2
PURPOSE**

The purpose of this Annex, at the national, subregional and regional levels in Africa and in the light of its particular conditions, is to:

- (a) identify measures and arrangements, including the nature and processes of assistance provided by developed country Parties, in accordance with the relevant provisions of the Convention;
- (b) provide for the efficient and practical implementation of the Convention to address conditions specific to Africa; and
- (c) promote processes and activities relating to combating desertification and/or mitigating the effects of drought within the arid, semi-arid and dry sub-humid areas of Africa.

**Article 3
PARTICULAR CONDITIONS
OF THE AFRICAN REGION**

In carrying out their obligations under the Convention, the Parties shall, in the implementation of this Annex, adopt a basic approach that takes into consideration the following particular conditions of Africa:

५९५
(३९)

- (a) the high proportion of arid, semi-arid and dry sub-humid areas;
- (b) the substantial number of countries and populations adversely affected by desertification and by the frequent recurrence of severe drought;
- (c) the large number of affected countries that are landlocked;
- (d) the widespread poverty prevalent in most affected countries, the large number of least developed countries among them, and their need for significant amounts of external assistance, in the form of grants and loans on concessional terms, to pursue their development objectives;
- (e) the difficult socio-economic conditions, exacerbated by deteriorating and fluctuating terms of trade, external indebtedness and political instability, which induce internal, regional and international migrations;
- (f) the heavy reliance of populations on natural resources for subsistence which, compounded by the effects of demographic trends and factors, a weak technological base and unsustainable production practices, contributes to serious resource degradation;
- (g) the insufficient institutional and legal frameworks, the weak infrastructural base and the insufficient scientific, technical and educational capacity, leading to substantial capacity building requirements; and
- (h) the central role of actions to combat desertification and/or mitigate the effects of drought in the national development priorities of affected African countries.

Article 4

COMMITMENTS AND OBLIGATIONS OF AFRICAN COUNTRY PARTIES

1. In accordance with their respective capabilities, African country Parties undertake to:
 - (a) adopt the combating of desertification and/or the mitigation of the effects of drought as a central strategy in their efforts to eradicate poverty;
 - (b) promote regional cooperation and integration, in a spirit of solidarity and partnership based on mutual interest, in programmes and activities to combat desertification and/or mitigate the effects of drought;
 - (c) rationalize and strengthen existing institutions concerned with desertification and drought and involve other existing institutions,

५९५

(४०)

- as appropriate, in order to make them more effective and to ensure more efficient use of resources;
- (d) promote the exchange of information on appropriate technology, knowledge, know-how and practices between and among them; and
 - (e) develop contingency plans for mitigating the effects of drought in areas degraded by desertification and/or drought.
2. Pursuant to the general and specific obligations set out in articles 4 and 5 of the Convention, affected African country Parties shall aim to:
- (a) make appropriate financial allocations from their national budgets consistent with national conditions and capabilities and reflecting the new priority Africa has accorded to the phenomenon of desertification and/or drought;
 - (b) sustain and strengthen reforms currently in progress toward greater decentralization and resource tenure as well as reinforce participation of local populations and communities; and
 - (c) identify and mobilize new and additional national financial resources, and expand, as a matter of priority, existing national capabilities and facilities to mobilize domestic financial resources.

Article 5

COMMITMENTS AND OBLIGATIONS OF DEVELOPED COUNTRY PARTIES

1. In fulfilling their obligations pursuant to articles 4, 6 and 7 of the Convention, developed country Parties shall give priority to affected African country Parties and, in this context, shall:
- (a) assist them to combat desertification and/or mitigate the effects of drought by, *inter alia*, providing and/or facilitating access to financial and/or other resources, and promoting, financing and/or facilitating the financing of the transfer, adaptation and access to appropriate environmental technologies and know-how, as mutually agreed and in accordance with national policies, taking into account their adoption of poverty eradication as a central strategy;
 - (b) continue to allocate significant resources and/or increase resources to combat desertification and/or mitigate the effects of drought; and

- (c) assist them in strengthening capacities to enable them to improve their institutional frameworks, as well as their scientific and technical capabilities, information collection and analysis, and research and development for the purpose of combating desertification and/or mitigating the effects of drought.
2. Other country Parties may provide, on a voluntary basis, technology, knowledge and know-how relating to desertification and/or financial resources, to affected African country Parties. The transfer of such knowledge, know-how and techniques is facilitated by international cooperation.

Article 6

STRATEGIC PLANNING FRAMEWORK FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

1. National action programmes shall be a central and integral part of a broader process of formulating national policies for the sustainable development of affected African country Parties.
2. A consultative and participatory process involving appropriate levels of government, local populations, communities and non-governmental organizations shall be undertaken to provide guidance on a strategy with flexible planning to allow maximum participation from local populations and communities. As appropriate, bilateral and multilateral assistance agencies may be involved in this process at the request of an affected African country Party.

Article 7

TIMETABLE FOR PREPARATION OF ACTION PROGRAMMES

Pending entry into force of this Convention, the African country Parties, in cooperation with other members of the international community, as appropriate, shall, to the extent possible, provisionally apply those provisions of the Convention relating to the preparation of national, subregional and regional action programmes.

Article 8

CONTENT OF NATIONAL ACTION PROGRAMMES

1. Consistent with article 10 of the Convention, the overall strategy of national action programmes shall emphasize integrated local development programmes for affected areas, based on participatory mechanisms and on integration of strategies for poverty eradication into efforts to combat desertification and mitigate the effects of drought. The programmes shall aim at strengthening the capacity of local authorities and ensuring the active involvement of local populations, communities and groups, with emphasis on education and training, mobilization of non-governmental organizations with proven expertise and strengthening of decentralized governmental structures.
2. National action programmes shall, as appropriate, include the following general features:
 - (a) the use, in developing and implementing national action programmes, of past experiences in combating desertification and/or mitigating the effects of drought, taking into account social, economic and ecological conditions;
 - (b) the identification of factors contributing to desertification and/or drought and the resources and capacities available and required, and the setting up of appropriate policies and institutional and other responses and measures necessary to combat those phenomena and/or mitigate their effects; and
 - (c) the increase in participation of local populations and communities, including women, farmers and pastoralists, and delegation to them of more responsibility for management.
3. National action programmes shall also, as appropriate, include the following:
 - (a) measures to improve the economic environment with a view to eradicating poverty:
 - (i) increasing incomes and employment opportunities, especially for the poorest members of the community, by:
 - developing markets for farm and livestock products;
 - creating financial instruments suited to local needs;
 - encouraging diversification in agriculture and the setting-up of agricultural enterprises; and
 - developing economic activities of a para-agricultural or non-agricultural type;

- (ii) improving the long-term prospects of rural economies by the creation of:
 - incentives for productive investment and access to the means of production; and
 - price and tax policies and commercial practices that promote growth;
- (iii) defining and applying population and migration policies to reduce population pressure on land; and
- (iv) promoting the use of drought resistant crops and the application of integrated dry-land farming systems for food security purposes;
- (b) measures to conserve natural resources:
 - (i) ensuring integrated and sustainable management of natural resources, including:
 - agricultural land and pastoral land;
 - vegetation cover and wildlife;
 - forests;
 - water resources; and
 - biological diversity;
 - (ii) training with regard to, and strengthening, public awareness and environmental education campaigns and disseminating knowledge of techniques relating to the sustainable management of natural resources; and
 - (iii) ensuring the development and efficient use of diverse energy sources, the promotion of alternative sources of energy, particularly solar energy, wind energy and bio-gas, and specific arrangements for the transfer, acquisition and adaptation of relevant technology to alleviate the pressure on fragile natural resources;
- (c) measures to improve institutional organization:
 - (i) defining the roles and responsibilities of central government and local authorities within the framework of a land use planning policy;
 - (ii) encouraging a policy of active decentralization, devolving responsibility for management and decision-making to local authorities, and encouraging initiatives and the assumption of responsibility by local communities and the establishment of local structures; and
 - (iii) adjusting, as appropriate, the institutional and regulatory framework of natural resource management to provide security of land tenure for local populations;

५१०

(४४)

- (d) measures to improve knowledge of desertification:
 - (i) promoting research and the collection, processing and exchange of information on the scientific, technical and socio-economic aspects of desertification;
 - (ii) improving national capabilities in research and in the collection, processing, exchange and analysis of information so as to increase understanding and to translate the results of the analysis into operational terms; and
 - (iii) encouraging the medium and long term study of:
 - socio-economic and cultural trends in affected areas;
 - qualitative and quantitative trends in natural resources; and
 - the interaction between climate and desertification; and
- (e) measures to monitor and assess the effects of drought:
 - (i) developing strategies to evaluate the impacts of natural climate variability on regional drought and desertification and/or to utilize predictions of climate variability on seasonal to interannual time scales in efforts to mitigate the effects of drought;
 - (ii) improving early warning and response capacity, efficiently managing emergency relief and food aid, and improving food stocking and distribution systems, cattle protection schemes and public works and alternative livelihoods for drought prone areas; and
 - (iii) monitoring and assessing ecological degradation to provide reliable and timely information on the process and dynamics of resource degradation in order to facilitate better policy formulations and responses.

Article 9

PREPARATION OF NATIONAL ACTION PROGRAMMES AND IMPLEMENTATION AND EVALUATION INDICATORS

Each affected African country Party shall designate an appropriate national coordinating body to function as a catalyst in the preparation, implementation and evaluation of its national action programme. This coordinating body shall, in the light of article 3 and as appropriate:

- (a) undertake an identification and review of actions, beginning with a locally driven consultation process, involving local populations and communities and with the cooperation of local administrative authorities, developed country Parties and intergovernmental and non-

229
(४५)

- governmental organizations, on the basis of initial consultations of those concerned at the national level;
- (b) identify and analyze the constraints, needs and gaps affecting development and sustainable land use and recommend practical measures to avoid duplication by making full use of relevant ongoing efforts and promote implementation of results;
 - (c) facilitate, design and formulate project activities based on interactive, flexible approaches in order to ensure active participation of the population in affected areas, to minimize the negative impact of such activities, and to identify and prioritize requirements for financial assistance and technical cooperation;
 - (d) establish pertinent, quantifiable and readily verifiable indicators to ensure the assessment and evaluation of national action programmes, which encompass actions in the short, medium and long terms, and of the implementation of such programmes; and
 - (e) prepare progress reports on the implementation of the national action programmes.

Article 10

ORGANIZATIONAL FRAMEWORK OF SUBREGIONAL ACTION PROGRAMMES

1. Pursuant to article 4 of the Convention, African country Parties shall cooperate in the preparation and implementation of subregional action programmes for central, eastern, northern, southern and western Africa and, in that regard, may delegate the following responsibilities to relevant subregional intergovernmental organizations:
 - (a) acting as focal points for preparatory activities and coordinating the implementation of the subregional action programmes;
 - (b) assisting in the preparation and implementation of national action programmes;
 - (c) facilitating the exchange of information, experience and know-how as well as providing advice on the review of national legislation; and
 - (d) any other responsibilities relating to the implementation of subregional action programmes.

५२२
(४६)

2. Specialized subregional institutions may provide support, upon request, and/or be entrusted with the responsibility to coordinate activities in their respective fields of competence.

Article 11

CONTENT AND PREPARATION OF SUBREGIONAL ACTION PROGRAMMES

Subregional action programmes shall focus on issues that are better addressed at the subregional level. They shall establish, where necessary, mechanisms for the management of shared natural resources. Such mechanisms shall effectively handle transboundary problems associated with desertification and/or drought and shall provide support for the harmonious implementation of national action programmes. Priority areas for subregional action programmes shall, as appropriate, focus on:

- (a) joint programmes for the sustainable management of transboundary natural resources through bilateral and multilateral mechanisms, as appropriate;
- (b) coordination of programmes to develop alternative energy sources;
- (c) cooperation in the management and control of pests as well as of plant and animal diseases;
- (d) capacity building, education and public awareness activities that are better carried out or supported at the subregional level;
- (e) scientific and technical cooperation, particularly in the climatological, meteorological and hydrological fields, including networking for data collection and assessment, information sharing and project monitoring, and coordination and prioritization of research and development activities;
- (f) early warning systems and joint planning for mitigating the effects of drought, including measures to address the problems resulting from environmentally induced migrations;
- (g) exploration of ways of sharing experiences, particularly regarding participation of local populations and communities, and creation of an enabling environment for improved land use management and for use of appropriate technologies;
- (h) strengthening of the capacity of subregional organizations to coordinate and provide technical services, as well as establishment, reorientation and strengthening of subregional centres and institutions; and

- (i) development of policies in fields, such as trade, which have impact upon affected areas and populations, including policies for the coordination of regional marketing regimes and for common infrastructure.

Article 12

ORGANIZATIONAL FRAMEWORK OF THE REGIONAL ACTION PROGRAMME

1. Pursuant to article 11 of the Convention, African country Parties shall jointly determine the procedures for preparing and implementing the regional action programme.
2. The Parties may provide appropriate support to relevant African regional institutions and organizations to enable them to assist African country Parties to fulfil their responsibilities under the Convention.

Article 13

CONTENT OF THE REGIONAL ACTION PROGRAMME

The regional action programme includes measures relating to combating desertification and/or mitigating the effects of drought in the following priority areas, as appropriate:

- (a) development of regional cooperation and coordination of sub-regional action programmes for building regional consensus on key policy areas, including through regular consultations of sub-regional organizations;
- (b) promotion of capacity building in activities which are better implemented at the regional level;
- (c) the seeking of solutions with the international community to global economic and social issues that have an impact on affected areas taking into account article 4, paragraph 2 (b) of the Convention;
- (d) promotion among the affected country Parties of Africa and its subregions, as well as with other affected regions, of exchange of information and appropriate techniques, technical know-how and relevant experience; promotion of scientific and technological cooperation particularly in the fields of climatology, meteorology, hydrology, water resource development and alternative energy sources;

५१४

(४८)

- coordination of sub-regional and regional research activities; and identification of regional priorities for research and development;
- (e) coordination of networks for systematic observation and assessment and information exchange, as well as their integration into world wide networks; and
- (f) coordination of and reinforcement of sub-regional and regional early warning systems and drought contingency plans.

Article 14

FINANCIAL RESOURCES

1. Pursuant to article 20 of the Convention and article 4, paragraph 2, affected African country Parties shall endeavour to provide a macroeconomic framework conducive to the mobilization of financial resources and shall develop policies and establish procedures to channel resources more effectively to local development programmes, including through non-governmental organizations, as appropriate.
2. Pursuant to article 21, paragraphs 4 and 5 of the Convention, the Parties agree to establish an inventory of sources of funding at the national, subregional, regional and international levels to ensure the rational use of existing resources and to identify gaps in resource allocation, to facilitate implementation of the action programmes. The inventory shall be regularly reviewed and updated.
3. Consistent with article 7 of the Convention, the developed country Parties shall continue to allocate significant resources and/or increased resources as well as other forms of assistance to affected African country Parties on the basis of partnership agreements and arrangements referred to in article 18, giving, *inter alia*, due attention to matters related to debt, international trade and marketing arrangements in accordance with article 4, paragraph 2 (b) of the Convention.

२२२

(४९)

Article 15

FINANCIAL MECHANISMS

1. Consistent with article 7 of the Convention underscoring the priority to affected African country Parties and considering the particular situation prevailing in this region, the Parties shall pay special attention to the implementation in Africa of the provisions of article 21, paragraph 1 (d) and (e) of the Convention, notably by:
 - (a) facilitating the establishment of mechanisms, such as national desertification funds, to channel financial resources to the local level; and
 - (b) strengthening existing funds and financial mechanisms at the subregional and regional levels.
2. Consistent with articles 20 and 21 of the Convention, the Parties which are also members of the governing bodies of relevant regional and subregional financial institutions, including the African Development Bank and the African Development Fund, shall promote efforts to give due priority and attention to the activities of those institutions that advance the implementation of this Annex.
3. The Parties shall streamline, to the extent possible, procedures for channelling funds to affected African country Parties.

Article 16

TECHNICAL ASSISTANCE AND COOPERATION

The Parties undertake, in accordance with their respective capabilities, to rationalize technical assistance to, and cooperation with, African country Parties with a view to increasing project and programme effectiveness by, *inter alia*:

- (a) limiting the costs of support measures and backstopping, especially overhead costs; in any case, such costs shall only represent an appropriately low percentage of the total cost of the project so as to maximize project efficiency;
- (b) giving preference to the utilization of competent national experts or, where necessary, competent experts from within the subregion and/or region, in project design, preparation and implementation, and to the building of local expertise where it does not exist; and

५२६
(५०)

- (c) effectively managing and coordinating, as well as efficiently utilizing, technical assistance to be provided.

Article 17

TRANSFER, ACQUISITION, ADAPTATION AND ACCESS TO ENVIRONMENTALLY SOUND TECHNOLOGY

In implementing article 18 of the Convention relating to transfer, acquisition, adaptation and development of technology, the Parties undertake to give priority to African country Parties and, as necessary, to develop with them new models of partnership and cooperation with a view to strengthening capacity building in the fields of scientific research and development and information collection and dissemination to enable them to implement their strategies to combat desertification and mitigate the effects of drought.

Article 18

COORDINATION AND PARTNERSHIP AGREEMENTS

1. African country Parties shall coordinate the preparation, negotiation and implementation of national, subregional and regional action programmes. They may involve, as appropriate, other Parties and relevant intergovernmental and non-governmental organizations in this process.
2. The objectives of such coordination shall be to ensure that financial and technical cooperation is consistent with the Convention and to provide the necessary continuity in the use and administration of resources.
3. African country Parties shall organize consultative processes at the national, subregional and regional levels. These consultative processes may:
 - (a) serve as a forum to negotiate and conclude partnership agreements based on national, subregional and regional action programmes; and
 - (b) specify the contribution of African country Parties and other members of the consultative groups to the programmes and

५२६

(५९)

identify priorities and agreements on implementation and evaluation indicators, as well as funding arrangements for implementation.

4. The Permanent Secretariat may, at the request of African country Parties, pursuant to article 23 of the Convention, facilitate the convocation of such consultative processes by:
 - (a) providing advice on the organization of effective consultative arrangements, drawing on experiences from other such arrangements;
 - (b) providing information to relevant bilateral and multilateral agencies concerning consultative meetings or processes, and encouraging their active involvement; and
 - (c) providing other information that may be relevant in establishing or improving consultative arrangements.
5. The subregional and regional coordinating bodies shall, *inter alia*:
 - (a) recommend appropriate adjustments to partnership agreements;
 - (b) monitor, assess and report on the implementation of the agreed subregional and regional programmes; and
 - (c) aim to ensure efficient communication and cooperation among African country Parties.
6. Participation in the consultative groups shall, as appropriate, be open to Governments; interested groups and donors, relevant organs, funds and programmes of the United Nations system, relevant subregional and regional organizations, and representatives of relevant non-governmental organizations. Participants of each consultative group shall determine the modalities of its management and operation.
7. Pursuant to article 14 of the Convention, developed country Parties are encouraged to develop, on their own initiative, an informal process of consultation and coordination among themselves, at the national, subregional and regional levels, and, at the request of an affected African country Party or of an appropriate subregional or regional organization, to participate in a national, subregional or regional consultative process that would evaluate and respond to assistance needs in order to facilitate implementation.

५२८

(५२)

Article 19

FOLLOW-UP ARRANGEMENTS

Follow-up of this Annex shall be carried out by African country Parties in accordance with the Convention as follows:

- (a) at the national level, by a mechanism the composition of which should be determined by each affected African country Party and which shall include representatives of local communities and shall function under the supervision of the national coordinating body referred to in article 9;
- (b) at the subregional level, by a multidisciplinary scientific and technical consultative committee, the composition and modalities of operation of which shall be determined by the African country Parties of the subregion concerned; and
- (c) at the regional level, by mechanisms defined in accordance with the relevant provisions of the Treaty establishing the African Economic Community, and by an African Scientific and Technical Advisory Committee.

५२९

(५३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

ANNEX II

REGIONAL IMPLEMENTATION ANNEX FOR ASIA

Article 1 PURPOSE

The purpose of this Annex is to provide guidelines and arrangements for the effective implementation of the Convention in the affected country Parties of the Asian region in the light of its particular conditions.

Article 2 PARTICULAR CONDITIONS OF THE ASIAN REGION

In carrying out their obligations under the Convention, the Parties shall, as appropriate, take into consideration the following particular conditions which apply in varying degrees to the affected country Parties of the region:

- (a) the high proportion of areas in their territories affected by, or vulnerable to, desertification and drought and the broad diversity of these areas with regard to climate, topography, land use and socio-economic systems;
- (b) the heavy pressure on natural resources for livelihoods;
- (c) the existence of production systems, directly related to widespread poverty, leading to land degradation and to pressure on scarce water resources;
- (d) the significant impact of conditions in the world economy and social problems such as poverty, poor health and nutrition, lack of food security, migration, displaced persons and demographic dynamics;
- (e) their expanding, but still insufficient, capacity and institutional frameworks to deal with national desertification and drought problems; and

२३०

(५४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (f) their need for international cooperation to pursue sustainable development objectives relating to combating desertification and mitigating the effects of drought.

Article 3

FRAMEWORK FOR NATIONAL ACTION PROGRAMMES

1. National action programmes shall be an integral part of broader national policies for sustainable development of the affected country Parties of the region.
2. The affected country Parties shall, as appropriate, develop national action programmes pursuant to articles 9 to 11 of the Convention, paying special attention to article 10, paragraph 2 (f). As appropriate, bilateral and multilateral cooperation agencies may be involved in this process at the request of the affected country Party concerned.

Article 4

NATIONAL ACTION PROGRAMMES

1. In preparing and implementing national action programmes, the affected country Parties of the region, consistent with their respective circumstances and policies, may, *inter alia*, as appropriate:
 - (a) designate appropriate bodies responsible for the preparation, coordination and implementation of their action programmes;
 - (b) involve affected populations, including local communities, in the elaboration, coordination and implementation of their action programmes through a locally driven consultative process, with the cooperation of local authorities and relevant national and non-governmental organizations;
 - (c) survey the state of the environment in affected areas to assess the causes and consequences of desertification and to determine priority areas for action;
 - (d) evaluate, with the participation of affected populations, past and current programmes for combating desertification and mitigating the effects of drought, in order to design a strategy and elaborate activities in their action programmes;
 - (e) prepare technical and financial programmes based on the information derived from the activities in subparagraphs (a) to (d);

५३९

(५५)

- (f) develop and utilize procedures and benchmarks for evaluating implementation of their action programmes;
 - (g) promote the integrated management of drainage basins, the conservation of soil resources, and the enhancement and efficient use of water resources;
 - (h) strengthen and/or establish information, evaluation and follow up and early warning systems in regions prone to desertification and drought, taking account of climatological, meteorological, hydrological, biological and other relevant factors; and
 - (i) formulate in a spirit of partnership, where international cooperation, including financial and technical resources, is involved, appropriate arrangements supporting their action programmes.
2. Consistent with article 10 of the Convention, the overall strategy of national action programmes shall emphasize integrated local development programmes for affected areas, based on participatory mechanisms and on the integration of strategies for poverty eradication into efforts to combat desertification and mitigate the effects of drought. Sectoral measures in the action programmes shall be grouped in priority fields which take account of the broad diversity of affected areas in the region referred to in article 2 (a).

Article 5

SUBREGIONAL AND JOINT ACTION PROGRAMMES

1. Pursuant to article 11 of the Convention, affected country Parties in Asia may mutually agree to consult and cooperate with other Parties, as appropriate, to prepare and implement subregional or joint action programmes, as appropriate, in order to complement, and increase effectiveness in the implementation of, national action programmes. In either case, the relevant Parties may jointly agree to entrust subregional, including bilateral or national organizations, or specialized institutions, with responsibilities relating to the preparation, coordination and implementation of programmes. Such organizations or institutions may also act as focal points for the promotion and coordination of actions pursuant to articles 16 to 18 of the Convention.

५३२

(५६)

2. In preparing and implementing subregional or joint action programmes, the affected country Parties of the region shall, *inter alia*, as appropriate:
 - (a) identify, in cooperation with national institutions, priorities relating to combating desertification and mitigating the effects of drought which can better be met by such programmes, as well as relevant activities which could be effectively carried out through them;
 - (b) evaluate the operational capacities and activities of relevant regional, subregional and national institutions;
 - (c) assess existing programmes relating to desertification and drought among all or some parties of the region or subregion and their relationship with national action programmes; and
 - (d) formulate in a spirit of partnership, where international cooperation, including financial and technical resources, is involved, appropriate bilateral and/or multilateral arrangements supporting the programmes.
3. Subregional or joint action programmes may include agreed joint programmes for the sustainable management of transboundary natural resources relating to desertification, priorities for coordination and other activities in the fields of capacity building, scientific and technical cooperation, particularly drought early warning systems and information sharing, and means of strengthening the relevant subregional and other organizations or institutions.

Article 6 REGIONAL ACTIVITIES

Regional activities for the enhancement of subregional or joint action programmes may include, *inter alia*, measures to strengthen institutions and mechanisms for coordination and cooperation at the national, subregional and regional levels, and to promote the implementation of articles 16 to 19 of the Convention. These activities may also include:

- (a) promoting and strengthening technical cooperation networks;
- (b) preparing inventories of technologies, knowledge, know-how and practices, as well as traditional and local technologies and know-how, and promoting their dissemination and use;

५३३

(५७)

- (c) evaluating the requirements for technology transfer and promoting the adaptation and use of such technologies; and
- (d) encouraging public awareness programmes and promoting capacity building at all levels, strengthening training, research and development and building systems for human resource development.

Article 7

FINANCIAL RESOURCES AND MECHANISMS

1. The Parties shall, in view of the importance of combating desertification and mitigating the effects of drought in the Asian region, promote the mobilization of substantial financial resources and the availability of financial mechanisms, pursuant to articles 20 and 21 of the Convention.
2. In conformity with the Convention and on the basis of the coordinating mechanism provided for in article 8 and in accordance with their national development policies, affected country Parties of the region shall, individually or jointly:
 - (a) adopt measures to rationalize and strengthen mechanisms to supply funds through public and private investment with a view to achieving specific results in action to combat desertification and mitigate the effects of drought;
 - (b) identify international cooperation requirements in support of national efforts, particularly financial, technical and technological; and
 - (c) promote the participation of bilateral and/or multilateral financial cooperation institutions with a view to ensuring implementation of the Convention.
3. The Parties shall streamline, to the extent possible, procedures for channelling funds to affected country Parties in the region.

(५८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएकोछ, मात्र लागु हुनेछ।

Article 8

COOPERATION AND COORDINATION MECHANISMS

1. Affected country Parties, through the appropriate bodies designated pursuant to article 4, paragraph 1 (a), and other Parties in the region, may, as appropriate, set up a mechanism for, *inter alia*, the following purposes:
 - (a) exchange of information, experience, knowledge and know-how;
 - (b) cooperation and coordination of actions, including bilateral and multilateral arrangements, at the subregional and regional levels;
 - (c) promotion of scientific, technical, technological and financial cooperation pursuant to articles 5 to 7;
 - (d) identification of external cooperation requirements; and
 - (e) follow-up and evaluation of the implementation of action programmes.
2. Affected country Parties, through the appropriate bodies designated pursuant to article 4, paragraph 1 (a), and other Parties in the region, may also, as appropriate, consult and coordinate as regards the national, subregional and joint action programmes. They may involve, as appropriate, other Parties and relevant intergovernmental and non-governmental organizations in this process. Such coordination shall, *inter alia*, seek to secure agreement on opportunities for international cooperation in accordance with articles 20 and 21 of the Convention, enhance technical cooperation and channel resources so that they are used effectively.
3. Affected country Parties of the region shall hold periodic coordination meetings, and the Permanent Secretariat may, at their request, pursuant to article 23 of the Convention, facilitate the convocation of such coordination meetings by:
 - (a) providing advice on the organization of effective coordination arrangements, drawing on experience from other such arrangements;
 - (b) providing information to relevant bilateral and multilateral agencies concerning coordination meetings, and encouraging their active involvement; and
 - (c) providing other information that may be relevant in establishing or improving coordination processes.

५३२
(५९)

ANNEX III**REGIONAL IMPLEMENTATION ANNEX
FOR LATIN AMERICA
AND THE CARIBBEAN****Article 1
PURPOSE**

The purpose of this Annex is to provide general guidelines for the implementation of the Convention in the Latin American and Caribbean region, in light of its particular conditions.

**Article 2
PARTICULAR CONDITIONS OF THE LATIN
AMERICAN AND CARIBBEAN REGION**

The Parties shall, in accordance with the provisions of the Convention, take into consideration the following particular conditions of the region:

- (a) the existence of broad expanses which are vulnerable and have been severely affected by desertification and/or drought and in which diverse characteristics may be observed, depending on the area in which they occur; this cumulative and intensifying process has negative social, cultural, economic and environmental effects which are all the more serious in that the region contains one of the largest resources of biological diversity in the world;
- (b) the frequent use of unsustainable development practices in affected areas as a result of complex interactions among physical, biological, political, social, cultural and economic factors, including international economic factors such as external indebtedness, deteriorating terms of trade and trade practices which affect markets for agricultural, fishery and forestry products; and
- (c) a sharp drop in the productivity of ecosystems being the main consequence of desertification and drought, taking the form of a decline in agricultural, livestock and forestry yields and a loss of

५३५
(६०)

biological diversity; from the social point of view, the results are impoverishment, migration, internal population movements, and the deterioration of the quality of life; the region will therefore have to adopt an integrated approach to problems of desertification and drought by promoting sustainable development models that are in keeping with the environmental, economic and social situation in each country.

Article 3 ACTION PROGRAMMES

1. In conformity with the Convention, in particular its articles 9 to 11, and in accordance with their national development policies, affected country Parties of the region shall, as appropriate, prepare and implement national action programmes to combat desertification and mitigate the effects of drought as an integral part of their national policies for sustainable development. Subregional and regional programmes may be prepared and implemented in accordance with the requirements of the region.
2. In the preparation of their national action programmes, affected country Parties of the region shall pay particular attention to article 10, paragraph 2 (f) of the Convention.

Article 4 CONTENT OF NATIONAL ACTION PROGRAMMES

In the light of their respective situations, the affected country Parties of the region may take account, *inter alia*, of the following thematic issues in developing their national strategies for action to combat desertification and/or mitigate the effects of drought, pursuant to article 5 of the Convention:

- (a) increasing capacities, education and public awareness, technical, scientific and technological cooperation and financial resources and mechanisms;
- (b) eradicating poverty and improving the quality of human life;
- (c) achieving food security and sustainable development and management of agricultural, livestock-rearing, forestry and multipurpose activities;
- (d) sustainable management of natural resources, especially the rational management of drainage basins;

५३६
(६९)

- (e) sustainable management of natural resources in high-altitude areas;
- (f) rational management and conservation of soil resources and exploitation and efficient use of water resources;
- (g) formulation and application of emergency plans to mitigate the effects of drought;
- (h) strengthening and/or establishing information, evaluation and follow-up and early warning systems in areas prone to desertification and drought, taking account of climatological, meteorological, hydrological, biological, soil, economic and social factors;
- (i) developing, managing and efficiently using diverse sources of energy, including the promotion of alternative sources;
- (j) conservation and sustainable use of biodiversity in accordance with the provisions of the Convention on Biological Diversity;
- (k) consideration of demographic aspects related to desertification and drought; and
- (l) establishing or strengthening institutional and legal frameworks permitting application of the Convention and aimed, *inter alia*, at decentralizing administrative structures and functions relating to desertification and drought, with the participation of affected communities and society in general.

Article 5

TECHNICAL, SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL COOPERATION

In conformity with the Convention, in particular its articles 16 to 18, and on the basis of the coordinating mechanism provided for in article 7, affected country Parties of the region shall, individually or jointly:

- (a) promote the strengthening of technical cooperation networks and national, subregional and regional information systems, as well as their integration, as appropriate, in worldwide sources of information;
- (b) prepare an inventory of available technologies and know-how and promote their dissemination and use;
- (c) promote the use of traditional technology, knowledge, know-how and practices pursuant to article 18, paragraph 2 (b), of the Convention;
- (d) identify transfer of technology requirements; and
- (e) promote the development, adaptation, adoption and transfer of relevant existing and new environmentally sound technologies.

५३९

(६२)

Article 6

FINANCIAL RESOURCES AND MECHANISMS

In conformity with the Convention, in particular its articles 20 and 21, on the basis of the coordinating mechanism provided for in article 7 and in accordance with their national development policies, affected country Parties of the region shall, individually or jointly:

- (a) adopt measures to rationalize and strengthen mechanisms to supply funds through public and private investment with a view to achieving specific results in action to combat desertification and mitigate the effects of drought;
- (b) identify international cooperation requirements in support of national efforts; and
- (c) promote the participation of bilateral and/or multilateral financial cooperation institutions with a view to ensuring implementation of the Convention.

Article 7

INSTITUTIONAL FRAMEWORK

1. In order to give effect to this Annex, affected country Parties of the region shall:
 - (a) establish and/or strengthen national focal points to coordinate action to combat desertification and/or mitigate the effects of drought; and
 - (b) set up a mechanism to coordinate the national focal points for the following purposes:
 - (i) exchanges of information and experience;
 - (ii) coordination of activities at the subregional and regional levels;
 - (iii) promotion of technical, scientific, technological and financial cooperation;
 - (iv) identification of external cooperation requirements; and
 - (v) follow-up and evaluation of the implementation of action programmes.
2. Affected country Parties of the region shall hold periodic coordination meetings and the Permanent Secretariat may, at their request, pursuant to article 23 of the Convention, facilitate the convocation of such coordination meetings, by:

(६३)

- (a) providing advice on the organization of effective coordination arrangements, drawing on experience from other such arrangements;
- (b) providing information to relevant bilateral and multilateral agencies concerning coordination meetings, and encouraging their active involvement; and
- (c) providing other information that may be relevant in establishing or improving coordination processes.

ANNEX IV**REGIONAL IMPLEMENTATION ANNEX
FOR THE NORTHERN MEDITERRANEAN****Article 1
PURPOSE**

The purpose of this Annex is to provide guidelines and arrangements necessary for the effective implementation of the Convention in affected country Parties of the northern Mediterranean region in the light of its particular conditions.

**Article 2
PARTICULAR CONDITIONS
OF THE NORTHERN MEDITERRANEAN REGION**

The particular conditions of the northern Mediterranean region referred to in article 1 include:

- (a) semi-arid climatic conditions affecting large areas, seasonal droughts, very high rainfall variability and sudden and high-intensity rainfall;
- (b) poor and highly erodible soils, prone to develop surface crusts;
- (c) uneven relief with steep slopes and very diversified landscapes;
- (d) extensive forest coverage losses due to frequent wildfires;
- (e) crisis conditions in traditional agriculture with associated land abandonment and deterioration of soil and water conservation structures;
- (f) unsustainable exploitation of water resources leading to serious environmental damage, including chemical pollution, salinization and exhaustion of aquifers; and
- (g) concentration of economic activity in coastal areas as a result of urban growth, industrial activities, tourism and irrigated agriculture.

२४९

(६५)

Article 3**STRATEGIC PLANNING FRAMEWORK
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

1. National action programmes shall be a central and integral part of the strategic planning framework for sustainable development of the affected country Parties of the northern Mediterranean.
2. A consultative and participatory process, involving appropriate levels of government, local communities and non-governmental organizations, shall be undertaken to provide guidance on a strategy with flexible planning to allow maximum local participation, pursuant to article 10, paragraph 2 (f) of the Convention.

Article 4**OBLIGATION TO PREPARE NATIONAL ACTION
PROGRAMMES AND TIMETABLE**

Affected country Parties of the northern Mediterranean region shall prepare national action programmes and, as appropriate, subregional, regional or joint action programmes. The preparation of such programmes shall be finalized as soon as practicable.

Article 5**PREPARATION AND IMPLEMENTATION OF
NATIONAL ACTION PROGRAMMES**

In preparing and implementing national action programmes pursuant to articles 9 and 10 of the Convention, each affected country Party of the region shall, as appropriate:

- (a) designate appropriate bodies responsible for the preparation, coordination and implementation of its programme;
- (b) involve affected populations, including local communities, in the elaboration, coordination and implementation of the programme through a locally driven consultative process, with the cooperation of local authorities and relevant non-governmental organizations;

५४२ (६६)

- (c) survey the state of the environment in affected areas to assess the causes and consequences of desertification and to determine priority areas for action;
- (d) evaluate, with the participation of affected populations, past and current programmes in order to design a strategy and elaborate activities in the action programme;
- (e) prepare technical and financial programmes based on the information gained through the activities in subparagraphs (a) to (d); and
- (f) develop and utilize procedures and benchmarks for monitoring and evaluating the implementation of the programme.

Article 6

CONTENT OF NATIONAL ACTION PROGRAMMES

Affected country Parties of the region may include, in their national action programmes, measures relating to:

- (a) legislative, institutional and administrative areas;
- (b) land use patterns, management of water resources, soil conservation, forestry, agricultural activities and pasture and range management;
- (c) management and conservation of wildlife and other forms of biological diversity;
- (d) protection against forest fires;
- (e) promotion of alternative livelihoods; and
- (f) research, training and public awareness.

Article 7

SUBREGIONAL, REGIONAL AND JOINT ACTION PROGRAMMES

1. Affected country Parties of the region may, in accordance with article 11 of the Convention, prepare and implement subregional and/or regional action programmes in order to complement and increase the efficiency of national action programmes. Two or more affected country Parties of the region, may similarly agree to prepare a joint action programme between or among them.

५४३

(६७)

2. The provisions of articles 5 and 6 shall apply *mutatis mutandis* to the preparation and implementation of subregional, regional and joint action programmes. In addition, such programmes may include the conduct of research and development activities concerning selected ecosystems in affected areas.
3. In preparing and implementing subregional, regional or joint action programmes, affected country Parties of the region shall, as appropriate:
 - (a) identify, in cooperation with national institutions, national objectives relating to desertification which can better be met by such programmes and relevant activities which could be effectively carried out through them;
 - (b) evaluate the operational capacities and activities of relevant regional, subregional and national institutions; and
 - (c) assess existing programmes relating to desertification among Parties of the region and their relationship with national action programmes.

Article 8

COORDINATION OF SUBREGIONAL, REGIONAL AND JOINT ACTION PROGRAMMES

Affected country Parties preparing a subregional, regional or joint action programme may establish a coordination committee composed of representatives of each affected country Party concerned to review progress in combating desertification, harmonize national action programmes, make recommendations at the various stages of preparation and implementation of the subregional, regional or joint action programme, and act as a focal point for the promotion and coordination of technical cooperation pursuant to articles 16 to 19 of the Convention.

Article 9

NON-ELIGIBILITY FOR FINANCIAL ASSISTANCE

In implementing national, subregional, regional and joint action programmes, affected developed country Parties of the region are not eligible to receive financial assistance under this Convention.

Article 10 COORDINATION WITH OTHER SUBREGIONS AND REGIONS

Subregional, regional and joint action programmes in the northern Mediterranean region may be prepared and implemented in collaboration with those of other subregions or regions, particularly with those of the subregion of northern Africa.

५४५

(६९)

गम्भीर खडेरी वा मरुभूमिकरणको अनुभव
गरिरहेका मुलुकहरू खासगरी अफ्रिकामा
मरुभूमिकरण विरुद्ध, संघर्ष गर्न व्यवस्था
भएको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धि

गम्भीर खडेरी वा मरुभूमिकरणको अनुभव गरिरहेका मुलुकहरू खासगरी अफ्रिकामा मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्न व्यवस्था भएको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि

यस महासन्धिको पक्षहरू,

प्रभावित भएका वा प्रभावितहुने खतरामा पुगेका क्षेत्रका मानिसहरू नै मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्ने र खडेरीको प्रभाव कम गर्ने कुराको चासोका केन्द्रविन्दु रहेको कुरालाई पुष्टि गर्दै,

मरुभूमिकरण तथा खडेरीका प्रतिकूल प्रभावका विषयमा राज्यहरू तथा अन्तर्राष्ट्रिय संगठनहरू लगायतका अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको अपरिहार्य सरोकारलाई प्रतिबिम्बित गर्दै,

शुष्क, अर्धशुष्क तथा अर्ध आर्द्रत सुक्खा क्षेत्रहरूले पृथ्वीको भू-भागको ठूलो हिस्सा ओगटेको र त्यस्ता क्षेत्रहरू पृथ्वीको जनसंख्याको ठूलो भागको बसोबास स्थल तथा जीविकोपार्जनको स्रोत रहेको कुरामा सचेत हुँदै,

मरुभूमिकरण तथा खडेरी संसारका सम्पूर्ण क्षेत्रहरूलाई प्रभाव पार्ने विश्वव्यापी समस्याहरू भएको हुनाले मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्न वा खडेरीको प्रभाव न्यून गर्न अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले संयुक्तरूपमा कार्य गर्न आवश्यक छ भन्ने कुरालाई स्वीकार गर्दै,

गम्भीर खडेरी वा मरुभूमिकरणको अनुभव गर्ने मुलुकहरू मध्येमा विकासोन्मुख मुलुकहरू विशेष गरी अतिकम विकसित मुलुकहरू उच्च रूपमा केन्द्रित भएका र खासगरी यी कुराले अफ्रिकामा ल्याएको दुखद परिणतिलाई ध्यानदिदै,

मरुभूमिकरण भौतिक, जैविक, राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक कारकतत्वहरू बीचको जटिल अन्तरसम्बन्धहरूको कारणबाट भएको तथ्यलाई समेत ध्यानदिदै,

मरुभूमिकरण विरुद्ध पर्याप्त रूपमा संघर्ष गर्न प्रभावित मुलुकहरूको क्षमता उपर परेको व्यापार तथा अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्धसंग सम्बन्धित पक्षहरूको प्रभावलाई विचार गर्दै,

मरुभूमिकरण वा खडेरीबाट प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकहरू खासगरेर अफ्रिकी मुलुकहरूको प्राथमिकता दीगो आर्थिक विकास सामाजिक विकास तथा गरीबि उन्मूलन गर्ने रहेको र ती उद्देश्यहरू दीगोरूपले हासिल गर्न आवश्यक छ भन्ने कुरामा सचेत हुँदै,

मरुभूमिकरण तथा खडेरीले गरीबी, रूग्ण स्वास्थ्य तथा पोषण अवस्था, खाद्य सुरक्षाको कमी जस्ता महत्वपूर्ण सामाजिक समस्याहरू तथा बसाईसराई, व्यक्तिहरूको

द्रष्टव्य :- यस महासन्धिको अंग्रेजी प्रतिमा प्रयुक्त Serious Drought and/or Desertification को नेपाली रूपान्तर ' गम्भीर खडेरी वा मरुभूमिकरण ' गरिएको छ र अंग्रेजी भाषाको and/or दुवैको 'वा' मात्र रहे पनि यसले दुवैको रूपान्तरलाई जनाउने छ ।

विस्थापन तथा जनसांख्यिक गतिशीलताबाट उत्पन्न त्यस्ता समस्याहरूसंगको अन्तरसम्बन्धद्वारा दीगो विकासलाई प्रभाव पार्दछ भन्ने कुरालाई मनन गर्दै,

मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणका सम्बन्धमा राज्यहरू तथा अन्तर्राष्ट्रिय संगठनहरूको विगत प्रयास तथा अनुभव खासगरी सन् १९७७ मा मरुभूमिकरण सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय सम्मेलनमा पारित मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्न व्यवस्था गरिएको कार्य योजनाको कार्यान्वयनको महत्त्वलाई प्रशंसा गर्दै,

विगतमा भएका प्रयासहरूको वावजूद पनि मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्ने तथा खडेरीको प्रभाव न्यून गर्ने कुरामा भएको प्रगती अपेक्षा अनुरूप नभएको तथा दीगो विकासको संरचनाभित्र सबै तहमा एक नयाँ र बढी प्रभावकारी उपागम (एप्रोच) आवश्यक छ भन्ने कुरालाई महसुस गर्दै,

वातावरण तथा विकास सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय सम्मेलनमा भएका पारित निर्णयहरू खासगरी कार्यसूची २१ तथा सोको परिच्छेद १२, जसले मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्षका लागि आधार व्यवस्था गर्दछ । वैधानिकता तथा सान्दर्भिकतालाई हृदंगम गर्दै,

कार्यसूचि २१ को परिच्छेद ३३ को प्रकरण १३ मा उल्लेख भए बमोजिम विकसित मुलुकहरूको प्रतिवद्धतालाई यस परिप्रेक्ष्यमा पुनः पुष्टि गर्दै,

महासभाद्वारा पारित प्रस्ताव १७।१८८ खासगरी अफ्रिकाको लागि तोकिएको प्राथमिकता सम्बन्धी प्रस्ताव तथा मरुभूमिकरण एवम् खडेरीका सम्बन्धमा भएका अन्य संयुक्त राष्ट्र संघ संघीयबाट पारित अन्य सम्पूर्ण सम्बन्धित प्रस्तावहरू, निर्णयहरू तथा कार्यक्रमहरू तथा अफ्रिकी मुलुकहरू एवम् अन्य क्षेत्रहरूबाट गरिएका सम्बन्धित घोषणापत्रहरूको पुनः स्मरण गर्दै,

वातावरण तथा विकास सम्बन्धी रियो घोषणापत्र जसले आफ्नो सिद्धान्त २ मा राज्यहरूलाई संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्र तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनका सिद्धान्तहरू अनुसार आ-आफ्ना स्रोतहरूको आ-आफ्ना वातावरणीय एवम् विकास सम्बन्धी नीतिहरू अनुसार उपयोग गर्न सार्वभौम अधिकार हुने र आ-आफ्ना क्षेत्राधिकार वा नियन्त्रण भित्रका काम कारवाहीहरूले अन्य राज्यहरू वा राष्ट्रिय क्षेत्राधिकार बाहिरको क्षेत्रका वातावरण उपर क्षति पुऱ्याउन नहुने कुरा सुनिश्चित गर्ने दायित्व हुने कुरा उल्लेख गरेको छ सो घोषणापत्रलाई पुनः पुष्टि गर्दै,

मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्नमा तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरण गर्नमा राष्ट्रिय सरकारहरूले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने र यस सम्बन्धी प्रगति प्रभावित क्षेत्रमा संचालित कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको स्थानीय कार्यान्वयनमा निर्भर हुने कुरालाई मान्यता दिदै,

मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणमा अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग तथा साभेदारीको महत्व एवम् आवश्यकतालाई पनि मान्यता दिदै,

मरुभूमिकरण वा खडेरीबाट प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकहरू खासगरी अफ्रिकाका मुलुकहरूलाई, अन्य कुराको अतिरिक्त, नयाँ तथा थप रकम समेत गहकिलो वित्तीय स्रोत जुटाउने तथा प्रविधि हासिल गर्ने जस्ता प्रभावकारी उपायहरूको व्यवस्थाको र सोको अभावमा त्यस्ता मुलुकहरूलाई यस महासन्धि अन्तर्गतका आ-आफ्ना प्रतिवद्धताहरू पूर्णरूपमा पूरा गर्न कठिन हुने कुराको महत्त्वलाई अझ मान्यता दिदै,

केन्द्रीय एशिया तथा ककेशियान बरपरका प्रभावित मुलुकहरूमा परेको मरुभूमिकरण तथा खडेरीको प्रभाव उपर सरोकार व्यक्त गर्दै,

५४

(७२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

मरूभूमिकरण वा खडेरीबाट प्रभावित क्षेत्रहरू खासगरी विकासोन्मुख मुलुकहरूका ग्रामीण क्षेत्रमा महिलाहरूले खेलेको महत्वपूर्ण भूमिका र मरूभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्ने र खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने सम्बन्धमा संचालन तहमा भएका कार्यक्रमहरूका सम्पूर्ण स्तरमा पुरुष तथा महिला दुवैको पूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितताको महत्वलाई जोडिदैं,

मरूभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्ने र खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने कार्यक्रमहरूमा गैरसरकारी संगठनहरू तथा अन्य मुख्य समूहहरूको विशेष भूमिकालाई जोड दिदै,

मरूभूमिकरण तथा अन्तर्राष्ट्रिय एवम् राष्ट्रिय समुदायहरूले भोगिरहेका विश्वव्यापी वातावरणीय समस्याहरू बीचको सम्बन्धलाई मनन गर्दै,

मरूभूमिकरण विरुद्धको संघर्षमा हुने योगदानले हावापानी परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय संरचना महासन्धि, जैविक विविधता सम्बन्धी महासन्धि तथा अन्य सम्बन्धित वातावरणीय महासन्धिहरूको उद्देश्य पूरा गर्न सक्छ भन्ने कुरालाई पनि मनन गर्दै,

मरूभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्ने तथा खडेरीको प्रभाव न्यून गर्ने रणनीतिहरू सुव्यवस्थित पर्यवेक्षण एवम् उचित वैज्ञानिक ज्ञान भै निरन्तर रूपमा पुनर्मुल्यांकन गरिएमा अति नै प्रभावकारी हुने कुरामा विश्वासगर्दै,

राष्ट्रिय योजना र प्राथमिकताहरूको कार्यान्वयनलाई सहयोग पुऱ्याउन अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगको प्रभावकारीता र समन्वयमा अभिवृद्धि ल्याउन आवश्यकता छ भन्ने कुरा स्वीकार गर्दै ।

वर्तमान तथा भावी सन्ततीको फाइदाका लागि मरूभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनकरणमा उपयुक्त कदम चाल्न दृढ हुदै,

देहाय बमोजिम मञ्जुर भएका छन् :

भाग-१

परिचय

धारा-१

शब्दावलीको प्रयोग

यस महासन्धिको प्रयोजनका लागि:

- (क) “ मरुभूमिकरण ” भन्नाले हावापानीको विभिन्नता तथा मानवीय कामकारबाही समेतका विभिन्न कारणहरूको परिणामबाट शुष्क, अर्ध शुष्क तथा निम्न-आर्द्रत सुक्खा क्षेत्रमा भएको भूमि अपकर्षण सम्भन्ध पर्छ ।
- (ख) “ मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष ” भन्नाले देहायको लक्ष्य लिई दीगो विकासका लागि शुष्क, अर्ध शुष्क तथा सुक्खा निम्न आर्द्रत क्षेत्रमा भूमिको एकीकृत विकासको लागि भएका कामकारबाहीका अंश समेत सम्भन्ध पर्छ ।
- (१) भूमि अपकर्षण (ल्याण्ड डिग्रेडेशन)को रोकथाम वा कटौति, वा दुवै
 - (२) आंशिक रूपले अपकर्षण भएको भूमिको पुनर्स्थापना;
 - (३) मरुभूमिकरण भएको भूमिको पुनर्आबादी ।
- (ग) “ खडेरी ” भन्नाले जलविज्ञानको गम्भीर असन्तुलनको कारणले सामान्य रूपमा अभिलेखित (रेकर्डेड) तहभन्दा निकै तल वर्षा हुने प्राकृतिक अवस्थालाई सम्भन्ध पर्दछ जसले भूमि स्रोत उत्पादन प्रणालीमा प्रतिकूल असर पुऱ्याएकोहुन्छ ।
- (घ) “ खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरण ” भन्नाले खडेरीको भविष्यवाणीसंग सम्बन्धित तथा मरुभूमिकरणविरुद्धको संघर्षसंग सम्बन्ध राख्ने खडेरीबाट समाज तथा प्राकृतिक प्रणालीउपर हुनसक्ने क्षतिलाई कमगर्ने उदेश्यले भएको काम-कारबाही सम्भन्ध पर्दछ ।
- (ङ) “ भूमि ” भन्नाले माटो, वनस्पति अन्य जैविकता सहितको स्थलगत जैविक - उत्पादन प्रणाली तथा सो प्रणालीभित्र संचालन हुने पर्यावरणीय तथा जलीय प्रक्रियाहरूलाई सम्भन्ध पर्छ ।
- (च) “ भूमि अपकर्षण ” भन्नाले भूमिको प्रयोग भएको वा देहायका कुरा जस्ता मानवीय कामकारबाही तथा बसोबासको ढाँचाको कारणबाट उत्पन्न भएको प्रक्रियाहरू समेत कुनै एक प्रक्रिया वा प्रक्रियाहरूको समिश्रणबाट उत्पन्न जटिल परिणामस्वरूप वर्षामा आधारित पानी वालीभूमि, सिंचित वालीभूमि वा चरन-खर्क, जंगल तथा वृक्षभूमिको शुष्क, अर्धशुष्क, तथा निम्न आर्द्रत सुक्खा क्षेत्रमा जीववैज्ञानिक वा आर्थिक उत्पादकत्वमा आएको ह्रास वा नोक्सानी सम्भन्ध पर्छ ।
- (१) हावा वा पानी वा दुवैको कारणले भएको भू-क्षय
 - (२) माटोको भौतिक, रासायनिक तथा जीववैज्ञानिक वा आर्थिक गुणमा भएको ह्रास, तथा,
 - (३) प्राकृतिक वनस्पतिको दीर्घकालीन नोक्सानी
- (छ) “ शुष्क, अर्ध-शुष्क तथा निम्नआर्द्रत सुक्खा क्षेत्रहरू ” भन्नाले वार्षिक वर्षा र बाष्पित उत्सवेदन अनुपात ०.०५ देखि ०.६५ सम्मको श्रेणीभित्रको ध्रुवीय तथा उप-ध्रुवीय क्षेत्र बाहेकको क्षेत्र सम्भन्ध पर्छ ।

५१०

(७४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ज) " प्रभावित क्षेत्रहरू " भन्नाले मरुभूमिकरणको कारणले प्रभावित वा सो हुने खतरा भएको शुष्क, अर्धशुष्क वा निम्न आर्द्रत सुखा क्षेत्रहरू सम्झनुपर्छ ।
- (झ) " प्रभावित मुलुकहरू " भन्नाले पूरै वा आंशिक रूपमा प्रभावित क्षेत्र भूमि भएका मुलुकहरू सम्झनुपर्छ ।
- (ञ) " क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठन " भन्नाले यस महासन्धिबाट नियमित हुने कुराहरूको सम्बन्धमा क्षेत्राधिकार भै आफ्ना आन्तरिक कार्यविधि अनुसार प्रस्तुत महासन्धिमा हस्ताक्षर, अनुमोदन, स्वीकृत, समर्थनगर्न वा यसमा सम्मिलनहुन रितपूर्वक अख्तियारी पाएको कुनै क्षेत्रका सार्वभौम सत्तासम्पन्न राज्यहरूद्वारा स्थापना गरिएको संगठन सम्झनु पर्छ ।
- (ट) " विकसित मुलुक पक्षहरू " भन्नाले विकसित मुलुक पक्षहरू तथा विकसित मुलुकहरूद्वारा स्थापना गरिएको क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठन सम्झनुपर्छ ।

धारा २

उद्देश्य

- एकिकृत उपागम (एप्रोच) को संरचनाभित्र कार्यसूचि २१ अनुकूल हुनेगरी प्रभावित क्षेत्रहरूमा दीगो विकास हासिलगर्न योगदान पुऱ्याउने उद्देश्यले अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग तथा साभेदारी व्यवस्थाद्वारा सहयोग पुऱ्याइ सम्पूर्ण तहमा प्रभावकारी कदमहरू चाली गम्भीर खडेरी वा मरुभूमिकरण वा दुवैको अनुभव गरिरहेका मुलुकहरू खासगरी अफ्रिकाका मुलुकहरूमा मरुभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्नु र खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्नु यस महासन्धिको उद्देश्य हुनेछ ।
- यो उद्देश्य हासिल गर्नलाई प्रभावित क्षेत्रहरूमा भूमिको सुधारिएको उत्पादकत्व बढाउने तथा खासगरेर समुदायको तहमा सुधारिएको जीवनस्तर कायम गराउन भूमि तथा जलश्रोतको पुनर्स्थापना, संरक्षण तथा दीगो व्यवस्थापनमा संगसंगै दृष्टिपुऱ्याउने दीर्घकालीन एकिकृत रणनीति समावेश हुनेछ ।

धारा -३

सिद्धान्तहरू

यस महासन्धिको उद्देश्य हासिलगर्न तथा यसका प्रावधानहरूको कार्यान्वयनगर्नको लागि, अन्य कुराको अतिरिक्त, देहायका कुराहरूबाट पक्षहरू निर्देशित हुनेछन् :

- पक्षहरूले मरुभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्ने र खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने वा दुवै कार्य गर्ने कार्यक्रमहरूको निर्माण र कार्यान्वयन सम्बन्धी निर्णय लिँदा जनता तथा स्थानीय समुदायहरूको सहभागितामा लिएको कुरा र राष्ट्रिय तथा स्थानीय तहमा कार्यहरू संचालन गर्न अनुकूल वातावरण उच्च तहमा सृजना भएको छ भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ ।
- पक्षहरूले अन्तर्राष्ट्रिय एकता र साभेदारीको भावना अनुरूप उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय तहमा सहयोग र समन्वयको अभिवृद्धि गर्नुपर्ने छ र

५५९

(७५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

आवश्यक भएको स्थानमा वित्तीय, मानवीय, संगठनात्मक तथा प्राविधिक स्रोत केन्द्रित गर्नुपर्नेछ ।

- (ग) पक्षहरूले साभेदारीको भावनाअनुरूप प्रकृति तथा प्रभावित क्षेत्रमा भूमि र दुर्लभ जलश्रोतको महत्वका सम्बन्धमा राम्रो समझदारी कायम गर्न र तिनीहरूको दीगो उपयोगको दिशामा काम गर्न सरकार, समुदाय, गैर-सरकारी संस्था तथा जग्गाधनीहरूको सबै तहमा सहयोग विकास गर्नु पर्नेछ, र
- (घ) पक्षहरूले प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू खासगरी अतिकम विकसित मुलुक पक्षहरूको विशेष आवश्यकता र परिस्थितिका सम्बन्धमा पूर्ण ध्यान दिनेछन् ।

भाग - २

सामान्य प्रावधानहरू

धारा- ४

सामान्य दायित्वहरू

१. पक्षहरूले यस महासन्धि अनुसारका आ-आफ्ना दायित्वहरू एकलै वा संयुक्त रूपमा विद्यमान वा भविष्यमा हुने द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय व्यवस्थाहरू वा तिनीहरू दुवैको समिश्रण गरेर उपयुक्तता अनुसार प्रयासहरूको समन्वय गर्ने कुरामा जोड दिदै सबै तहमासुसंगत दीर्घकालीन रणनीति विकास गरेरसुसंगत कार्यान्वयन गर्नेछन् ।
२. यस महासन्धिका उद्देश्यलाई अवलम्बन गर्दा, पक्षहरूले:
 - (क) मरुभूमिकरण तथा खडेरीका प्रक्रियाहरूका भौतिक, जीव वैज्ञानिक एवम् सामाजिक-आर्थिक पक्षहरूमा ध्यान-दिदै एक एकिकृत उपागम (एप्रोच) अपनाउने छन्;
 - (ख) दीगो विकासको प्रवर्द्धनको लागि सवल अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक वातावरण सिर्जना गर्न प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकपक्षहरूको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार, बजार व्यवस्थाहरू तथा ऋणको स्थितिका सम्बन्धमा अन्तर्राष्ट्रिय एवम् क्षेत्रीय निकायहरूभित्र उचित ध्यानदिनेछन्;
 - (ग) मरुभूमिकरणविरुद्ध संघर्ष गर्ने र खडेरीको प्रभाव न्यून गर्ने प्रयासमा गरिवी निवारणको रणनीतिलाई एकिकृत गर्नेछन्;
 - (घ) मरुभूमिकरण तथा खडेरीसंग सम्बन्धित हुनाले वतावरण संरक्षण तथा जमिन र जलश्रोतको संरक्षणका क्षेत्रहरूमा प्रभावित मुलुक पक्षहरू बीच सहयोग प्रवर्द्धन गर्नेछन्;
 - (ङ) उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगको सुदृढिकरण गर्नेछन्;
 - (च) सम्बद्ध अन्तरसरकारी संगठनहरूमा सहयोग सुदृढिकरण गर्नेछन्;
 - (छ) दोहोरोपना हटाउनुपर्ने आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी आवश्यकता अनुसार संस्थागत संयन्त्रहरू निर्धारण गर्नेछन्;

५५२

(७६)

- (ज) मरूभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्न र खडेरीको प्रभाव न्यून गर्न विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूलाई ठोस आर्थिक श्रोत परिचालन र प्रवाह गर्ने मौजुदा द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय आर्थिक सयन्त्रहरू तथा व्यवस्थाहरूको प्रवर्द्धन गर्नेछन्;
- (झ) यस महासन्धिको कार्यान्वयनमा सहायता पाउनको लागि प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू योग्य हनेछन् ।

धारा - ५

प्रभावित मुलुक पक्षहरूको दायित्व

धारा ४ अनुसारका आ-आफ्ना दायित्वहरूको अतिरिक्त प्रभावित मुलुकपक्षहरूले देहाय बमोजिम गर्ने दायित्व लिएका छन् :

- (क) मरूभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्न र खडेरीको प्रभावलाई न्यूनगर्न कुरालाई उचित प्राथमिकता दिने र आ-आफ्ना परिस्थिति र क्षमता अनुसारका पर्याप्त श्रोतहरू बाँडफाँड गर्ने ।
- (ख) मरूभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्न र खडेरीको प्रभावलाई न्यूनगर्न दीगो विकास योजना वा नीति वा दुवैका संरचनाभित्र रणनीति र प्राथमिकताहरू तोक्ने।
- (ग) मरूभूमिकरणका अन्तरनिहित कारणहरू पत्तालगाने र मरूभूमिकरण प्रक्रियाहरूमा सघाउ पुऱ्याउने सामाजिक-आर्थिक कारकतत्वमा विशेष ध्यानदिने ।
- (घ) मरूभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्न र खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्न प्रयासमा गैरसरकारी संस्थाहरूको सहयोगमा स्थानीय जनता खासगरी महिला र युवालाई चेतना अभिवृद्धि गर्ने र तिनीहरूको सहभागितालाई सुगम तुल्याउने, र
- (ङ) सम्बद्ध प्रचलित कानूनको उचित सुदृढिकरण गरेर तथा त्यस्ता कानून नभएमा नयाँ कानूनको व्यवस्था गरेर सुहाउदो वातावरण सिर्जना गर्ने तथा दीर्घकालीन नीति तथा कार्यमूलक कार्यक्रमहरू स्थापना गर्ने ।

धारा - ६

विकसित मुलुक पक्षहरूको दायित्व

धारा ४ अनुसारका आ-आफ्ना सामान्य दायित्वहरूको अतिरिक्त विकसित मुलुक पक्षहरूले देहाय बमोजिम गर्ने दायित्व लिएका छन् :

- (क) प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकहरू खासगरी आफ्रिका तथा अतिकम विकसित मुलुकहरूको मरूभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्न र खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्न प्रयासलाई मञ्जूरगरिए बमोजिम एकलै वा संयुक्त रूपमा सक्रिय रूपमा सहयोग गर्ने,
- (ख) प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू खास गरी आफ्रिकी मुलुकहरूमा मरूभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्न र खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्न उद्देश्यले त्यस्ता

५५३

(७७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

मुलुकहरूमा दीर्घकालीन योजना तथा रणनीतिहरू विकास गर्न र कार्यान्वयन गर्न सहायता पुऱ्याउन ठोस आर्थिक स्रोत र अन्य प्रकारको सहयोग प्रदान गर्ने,

- (ग) धारा २० को प्रकरण २ (ख) अनुसारको नयाँ तथा थप रकमको परिचालन प्रवर्द्धन गर्ने,
- (घ) निजीक्षेत्र तथा अन्य गैर-सरकारी स्रोतहरूबाट रकम परिचालन गर्नमा प्रोत्साहन गर्ने, र
- (ङ) प्रभावित मुलुक पक्षहरू खासगरी प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूलाई उपयुक्त प्रविधि, ज्ञान र व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) हासिल गर्ने कुराको अभिवृद्धि गर्ने र सुगम तुल्याउने ।

धारा - ७

अफ्रिकाको लागि प्राथमिकता

यस महासन्धिको कार्यान्वयन गर्दा पक्षहरूले अन्य क्षेत्रका प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूलाई उपेक्षा नगरिकन अफ्रिकामा रहेको विद्यमान विशेष परिस्थितिको परिप्रेक्ष्यमा त्यस क्षेत्रका प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूलाई प्राथमिकता दिनेछन् ।

धारा - ८

अन्य महासन्धिहरूसंगको सम्बन्ध

१. पक्षहरू अन्य सम्बद्ध अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौताहरू खासगरी हावापानी परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय संरचना महासन्धि तथा जैविक विविधता सम्बन्धी महासन्धिको पक्ष भएमा प्रत्येक सम्झौता अन्तर्गतका काम कारवाहीहरूबाट अधिकतम लाभ प्राप्त गर्नको लागि यसका प्रयासहरूलाई नदोहोरिने गरी पक्षहरूले यस महासन्धि अनुसार संचालन गरेका काम-कारवाहीहरूको समन्वयलाई प्रोत्साहन गर्नेछन् । पक्षहरूले खासगरी अनुसन्धान, प्रशिक्षण व्यवस्थित पर्यवेक्षण एवम् सूचना संकलन तथा आदान प्रदानका क्षेत्रमा सम्बन्धित सम्झौताका उद्देश्यहरू हासिल गर्न त्यस्ता काम कारवाहीहरूले मद्दत पुऱ्याउने हदसम्म संयुक्त कार्यक्रमको आचरणलाई प्रोत्साहन गर्नेछन् ।
२. प्रस्तुत महासन्धि लागूहुनु अगाडी नै कुनै पक्षले कुनै द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौता सम्पन्न गरेको रहेछ भने त्यस्ता सम्झौताबाट प्राप्त हुने अधिकार तथा दायित्वलाई यस महासन्धिका प्रावधानहरूले प्रतिकूल प्रभाव पार्ने छैनन् ।

५५४

(७८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

भाग - ३

कार्यमूलक कार्यक्रम, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक सहयोग र सहयोगी उपायहरू

परिच्छेद - १

कार्यमूलक कार्यक्रमहरू

धारा- ९

आधारभूत उपागम

१. धारा ५ अनुसारका आ-आफ्ना दायित्वहरू पूरा गर्दा प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकहरू तथा अन्य कुनै प्रभावित मुलुक पक्षले आ-आफ्नो क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचिको संरचनाभित्र रहेर वा अन्य कुनै तरिकाले स्थायी सचिवालयलाई राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रम तयार गर्ने आफ्नो मनसायलाई लिखित रूपमा सूचना गरी सम्भव भएसम्म रणनीतिको केन्द्रीय तत्वको रूपमा रहेको मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्षगर्ने तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था भएका मौजुदा सम्बन्धित सफल योजना र कार्यक्रमहरू तथा उप-क्षेत्रीय एवम् क्षेत्रीय कार्य- मुलक कार्यक्रमहरूको उपयोग तथा निर्माण गरी राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू उपयुक्त रूपमा तयार गर्ने, सार्वजनिक गर्ने र कार्यान्वयन गर्नेछन् । यस्ता कार्यक्रमहरू निरन्तर रूपमा जारी रहने सहभागीमूलक प्रकृयाद्वारा स्थलगत कार्य एवम् अनुसन्धानको परिणामबाट प्राप्त अनुभवको आधारमा अध्यावधिक बनाइनेछ । राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी दीगो विकासका लागि बनाइने राष्ट्रिय नीतिका अन्य प्रयासहरूसँग घनिष्ट रूपमा सम्बन्धित बनाइने छ ।
२. धारा ६ को शर्त-बन्देज अनुसार विकसित मुलुक पक्षहरूले विभिन्न प्रकारका सहायताको प्रावधान गर्दा प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू खासगरी अफ्रिकी मुलुकहरूको राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूलाई मञ्जुर गरिए बमोजिम प्रत्यक्ष रूपमा वा सम्बद्ध बहुपक्षीय संगठनहरू मार्फत वा दुवै प्रकारले सहायता दिनेछन् ।
३. पक्षहरूले संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रणाली तथा अन्य सम्बद्ध अन्तरसरकारी संगठनका अंगहरू, कोषहरू तथा कार्यक्रमहरू, सहयोग गर्ने स्थितिमा रहेका प्राज्ञिक संस्थाहरू वैज्ञानिक समुदाय र गैर-सरकारी संस्थाहरूको आ-आफ्नो स्वीकृत कार्यक्षेत्रगत शर्तहरू (टर्मश अफ रेफरेन्स) तथा क्षमता अनुसार कार्य मूलक कार्यक्रमको सुविस्तार, कार्यान्वयन तथा अनुगमनका लागि सहयोग पुऱ्याउन प्रोत्साहन गर्ने छन् ।

धारा - १०

राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू

१. राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूकोलक्ष्य मरुभूमिकरणमा सघाउ पुऱ्याउने कारक-तत्वहरू र मरुभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्ने तथा खडेरीको प्रभावलाई न्यूनगर्ने आवश्यक व्यवहारिक उपायहरूको पहिचान गर्नु हुनेछ ।

५२२

(७९)

२. राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूले सरकार, स्थानीय समुदाय र भूमि उपभोगकर्ताहरूको भूमिका तथा उपलब्ध र आवश्यक स्रोतहरू किटान गर्ने छन् । त्यस्ता कार्यक्रमहरूले अन्य कुराहरूको अतिरिक्त :

- (क) मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्ने र खडेरीको प्रभाव न्यून गर्ने दीर्घकालीन रणनीतिलाई समाहित गर्ने, कार्यान्वयनलाई जोड दिने र दीगो विकासका लागि व्यवस्था गरिएको राष्ट्रिय नीतिसंग एकीकृत गर्ने छन्;
- (ख) परिवर्तित परिस्थितिको फलस्वरूप गरिने हेरफेरलाई अनुमति दिनेछन् र स्थानीय स्तरमा विभिन्न सामाजिक, आर्थिक, जीववैज्ञानिक एवम् भू-भौतिक परिस्थितिहरूको सामना गर्ने गरी पर्याप्त रूपमा लचिलो हुने छन्;
- (ग) अपकर्षण भइ नसकेका वा थोरै मात्र अपकर्षण भएका भूमिको लागि निरोधात्मक उपायहरूको कार्यान्वयनमा विशेष ध्यान दिनेछन् ।
- (घ) राष्ट्रिय मौसम विज्ञान सम्बन्धी, हावापानी विज्ञान सम्बन्धी र जलविज्ञान सम्बन्धी क्षमता तथा खडेरीको पूर्व चेतावनीदिने साधनहरूको विकास गर्ने छन्।
- (ङ) दाता समुदाय, सरकारका सबै तहहरू, स्थानीय जनता र सामुदायिक समुहहरू बीच साभेदारीको भावनामा सहयोग र समन्वय विकासगर्ने नीति प्रवर्द्धनगर्ने र संस्थागत संरचनाको सुदृढिकरण गर्नेछन् र उपयुक्त जानकारी तथा प्रविधिमा स्थानीय जनताको पहुँचलाई सुगम तुल्याउने छन् ।
- (च) गैर-सरकारी संस्थाहरू तथा महिला तथा पुरुष दुवै धरीका स्थानीय जनताहरू खास गरी किसान तथा चरणमा चराउने गोठालाहरू समेत स्रोतका उपभोक्ताहरू तथा तिनीहरूका प्रतिनिधि संगठनहरूले नीति योजना, निर्णय प्रक्रिया तथा राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा तथा पुनरावलोकनमा स्थानीय, राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय स्तरमा प्रभावकारी सहभागिताको व्यवस्था गर्नेछन्;
- (छ) तिनीहरूको कार्यान्वयनको नियमित पुनरावलोकन तथा प्रगति प्रतिवेदन आवश्यक हुनेछन् ।

३. राष्ट्रिय कार्यक्रमहरूमा तयार गर्नको लागि तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्न अन्य कुराको अतिरिक्त देहायका कुनै वा सबै उपायहरू समावेश हुनेछन् :

- (क) स्थानीय तथा राष्ट्रिय सुविधा र उपक्षेत्रीय र क्षेत्रीय स्तरमा संयुक्त प्रणाली सहितको पूर्व चेतावनी प्रणाली तथा वातावरणीय रूपमा विस्थापित व्यक्तिहरूको सहयोगको लागि उपयुक्तता अनुसार संयन्त्रको स्थापना वा तिनीहरूको सुदृढिकरण,
- (ख) ऋतु अनुसार देखि अन्तर-वार्षिक मौसमी भविष्यवाणीहरूलाई ध्यानमा राखी स्थानीय राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय स्तरमा भैपरि आउने खडेरी सम्बन्धी योजना लगायतको खडेरी सम्बन्धी योजनाको तयारी र व्यवस्थापनको सुदृढिकरण,
- (ग) विशेष गरी ग्रामीण क्षेत्रमा खाद्य भण्डार र बजार सहूलियत समेतको खाद्य सुरक्षा प्रणालीको उपयुक्तता अनुसार स्थापना वा सुदृढिकरण,
- (घ) खडेरी हुने गरेका क्षेत्रमा आम्दानी दिनसक्ने वैकल्पिक जीविकोपार्जनका आयोजनाहरूको स्थापना, र

५२५
(८०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(ड) वाली तथा पशुपालन दुवैका लागि दीगो सिंचाई कार्यक्रमहरूको विकास।

४. प्रत्येक प्रभावित मुलुक पक्षको विशेष परिस्थिति र विशेष आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूमा, अन्य कुराको अतिरिक्त, मरुभूमिकरणको विरुद्धको संघर्ष र प्रभावित क्षेत्र र त्यस्ता क्षेत्रका जनतामा खडेरीको प्रभाव न्यूनिकरणसंग सम्बन्धित निम्नलिखित कुनै वा सबै प्राथमिक क्षेत्रहरू, उपयुक्तता भए अनुसार समावेश हुनेछन्:

अपभर्त हुने खडेरीका गरिवी उन्मूलन र खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य लिई व्यवस्था गरिएका कार्यक्रमहरूको सुदृढिकरण गर्ने उद्देश्यले वैकल्पिक जीविकोपार्जनको माध्यमको प्रवर्द्धन र राष्ट्रिय आर्थिक वातावरणको सुधार;

जनसंख्यासम्बन्धी गतिशिलता;

प्राकृतिक स्रोतहरूको दीगो व्यवस्थापन;

दीगो कृषि अभ्यास ;

विभिन्न उर्जा स्रोतहरूको विकास तथा कुशल उपयोग;

संस्थागत तथा कानूनी संरचना, जलविज्ञान सम्बन्धी तथा मौसमविज्ञान सम्बन्धी सेवाहरू तथा क्षमता विकास शिक्षा र जनचेतना समेत मूल्यांकन र व्यवस्थित पर्यवेक्षणको लागि क्षमताको सुदृढिकरण ।

धारा - ११

उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यकार्यक्रमहरू

प्रभावित मुलुक पक्षहरू सम्बन्धित क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचिहरू अनुसार राष्ट्रिय कार्यक्रमहरूमा सामाज्यस्यता ल्याउन, त्यसलाई पूरागर्न र कुशलता वृद्धिगर्न उपक्षेत्रीय वा क्षेत्रीय वा दुवै कार्यक्रमहरू उपयुक्तता अनुसार तयारगर्न परामर्श तथा सहयोग गर्नेछन् । धारा १० को प्रावधान उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यक्रमहरूमा आवश्यक हेरफेर सहित लागू हुनेछ । त्यस्ता सहयोगमा सीमावारपारको प्राकृतिक स्रोत वैज्ञानिक एवम् प्राविधिक सहयोग तथा सम्बन्धित संस्थाहरूको सुदृढिकरण गर्न दीगो विकासको लागी स्वीकार गरिएको संयुक्त कार्यक्रमहरू समावेश हुन सक्नेछन् ।

धारा - १२

अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग

प्रभावित मुलुक पक्षहरूले, अन्य पक्षहरू तथा अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको सहयोगमा महासन्धिको कार्यान्वयनमा एक व्यवस्थित अन्तर्राष्ट्रिय वातावरण प्रवर्द्धनलाई सुनिश्चितगर्न सहयोग गर्नुपर्नेछ । यस्ता सहयोगमा प्रविधि हस्तान्तरण र वैज्ञानिक अनुसन्धान तथा विकास, सूचना संकलन तथा विस्तार र आर्थिक स्रोतहरूको क्षेत्र पनि समावेश हुनु पर्नेछ ।

५५६

(८१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

धारा - १३

कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको सुविस्तार तथा कार्यान्वयनका लागि सहयोग

१. धारा ९ अनुसार कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको सहयोगका लागि अपनाइने उपायहरूमा, अन्य कुराको अतिरिक्त, देहायका कुराहरू समावेश हुनेछन् :
 - (क) आवश्यक दीर्घकालीन योजना गर्नसक्ने गराउन कार्यमूलक कार्यक्रमहरूका पूर्वानुमानको लागि दिइने आर्थिक सहयोग,
 - (ख) सम्बन्धित स्थानमा सफल मार्गदर्शक कार्यक्रम सम्बन्धी गतिविधिहरूको उस्तै प्रयोग गर्ने कार्यको प्रवर्द्धन गर्नका लागि गैर-सरकारी संस्था लगायतबाट स्थानीय तहमा गरिने काममा बेहतर रूपमा सहयोग पुऱ्याउन सक्ने संयन्त्रको सुविस्तार तथा प्रयोग,
 - (ग) स्थानीय सामुदायिक तहमा सहभागिमूलक कार्य औल्याउने प्रयोगात्मक दोहोऱ्याइने उपागम (आइटेरेटिभ एप्रोच) अनुसारको परियोजना तर्जुमा, लगानी र कार्यान्वयनमा लचिलोपनाको वृद्धि, तथा
 - (घ) सहयोग तथा सहयोगी कार्यक्रमहरूको कुशलता वृद्धिगर्न उपयुक्त भए बमोजिमका, प्रशासनिक एवम् बजेट सम्बन्धी कार्यविधिहरू ।
२. प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूलाई यस्तो सहयोग प्रदान गरिदा अफ्रिकी मुलुक पक्षहरू तथा अतिकम विकसित मुलुकपक्षहरूलाई प्राथमिकता दिइने छ ।

धारा - १४

कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको विस्तार तथा कार्यान्वयनमा समन्वय

१. कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको सुविस्तार तथा कार्यान्वयनमा पक्षहरूले प्रत्यक्ष रूपमा एकसाथ भएर र सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय संगठनहरू मार्फत निकटतम सम्बन्ध राखी काम गर्ने छन् ।
२. दोहोरिने कार्यलाई रोक्न, हस्तक्षेप तथा उपागमहरूमा सामञ्जस्यता ल्याउन र सहायताको प्रभावलाई सकेसम्म बढाउनको लागि विकसित मुलुक पक्षहरू विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू तथा सम्बद्ध अन्तरसरकारी तथा गैर-सरकारी संस्थाहरू बीच खासगरी राष्ट्रिय तथा क्षेत्रगत तहहरूमा संभव भएसम्म पूर्ण समन्वयसुनिश्चित गर्न पक्षहरूले कार्यगत संयन्त्रहरू विकास गर्ने छन् । सोतको कुशल प्रयोगलाई अत्यधिक बनाउन प्रभावग्राही सहायता सुनिश्चित गर्न यस महासन्धी अन्तर्गत राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू तथा प्राथमिकताहरूको कार्यान्वयनलाई सजिलो पार्न प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकपक्षहरूमा अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगसंग सम्बन्धित समन्वयात्मक काम कारवाहीहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

27C

(८२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा १५

क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचिहरू

प्रभावित मुलुक पक्षहरू वा क्षेत्रहरूको विकासको स्तर अनुसार सामाजिक-आर्थिक, भौगोलिक एवम् हावापानीक कुराहरू अनुकूल कार्य आयोजनमा समावेश गरिने तत्वहरूको छनौट तथा ग्रहण गरिने छ । कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारीको लागि मार्गदर्शन गरी तिनीहरूको वास्तविक केन्द्र तथा खास उपक्षेत्र तथा क्षेत्रहरूको लागि विषयवस्तु क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचिहरूमा व्यवस्था गरिएका छन् ।

परिच्छेद - २

प्राविधिक तथा वैज्ञानिक सहयोग

धारा -१६

सूचना संकलन, विश्लेषण तथा आदान प्रदान

पक्षहरू, प्रभावित क्षेत्रहरूमा भूमि अपकर्षणको व्यवस्थित पर्यवेक्षणलाई सुनिश्चित तुल्याउन तथा खडेरी तथा मरुभूमिकरणको प्रकृया एवं प्रभावहरूलाई राम्रोसंग बोधगर्न र निर्यात गर्न, आ-आफ्नो क्षमता अनुसार सम्बन्धित अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन तथ्याङ्क तथा सूचनाको संकलन, विश्लेषण तथा आदान प्रदानलाई एकिकृत गर्न र समन्वय गर्न मञ्जुर गर्दछन् । यसले, अन्य कुराको अतिरिक्त, सबै तहका उपयोगकर्ताहरू विशेष गरी स्थानीय जनताहरूको समेत व्यावहारिक प्रयोगको लागि उपयुक्त हुने किसिमबाट प्रतिकूल हावापानी फेरवदलको अवधिमा पूर्व चेतावनी प्राप्त गर्ने तथा अग्रिम योजना गर्ने कार्यमा सहयोग पुर्याउने छ । यस उद्देश्यको लागि पक्षहरूले उपयुक्तता अनुसार:

- (क) सूचनाको संकलन, विश्लेषण र आदान प्रदानको सुविधा तथा सबै स्तरमा व्यवस्थित पर्यवेक्षणको लागि व्यवस्था भएका संस्थाहरूको विश्वव्यापी नेटवर्कको कार्यलाई सहज तथा सुदृढ पार्नेछन्; जसले अन्य कुराको अतिरिक्त;
 - (१) मिल्ने खालको स्टाडण्ड र पद्धतिलाई प्रयोग गर्ने लक्ष्य राख्ने छ;
 - (२) दुर्गम क्षेत्र समेतका सम्बद्ध तथ्याङ्क र स्थान (स्टेशन) लाई समावेश गर्ने छ,
 - (३) भूमि अपकर्षण सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन, प्रसारण तथा मुल्याङ्कनको लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग र प्रचार गर्नेछ, र
 - (४) राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय तथ्याङ्क तथा सूचना केन्द्रहरूलाई विश्वव्यापी सूचना श्रोतसंग निकटतम रूपमा जोड्नेछ ।
- (ख) विशेष समस्याको समाधानको उद्देश्यले स्थानीय समुदाय तथा निर्णयकर्ताहरूको आवश्यकतालाई लक्ष्य गरेर सूचनाको संकलन, विश्लेषण तथा आदान प्रदानलाई सुनिश्चित गर्नेछन्, तथा यस्ता काम कारवाहीहरूमा स्थानीय समुदायहरू संलग्न हुनेछन्;

228

(८३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ग) अन्य कुराको अतिरिक्त, भौतिक, जीववैज्ञानिक, सामाजिक तथा आर्थिक सूचकहरू समेतको तथ्याङ्क एवम् सूचनाको एकिकृत संकलन, विश्लेषण तथा आदान प्रदानको परिभाषा गर्ने, संचालन गर्ने, मुल्यांकन गर्ने तथा लगानी गर्ने लक्ष्यले द्विपक्षीय एवम् बहुपक्षीय कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा सहयोग गर्ने छन् तथा तिनीहरूको थप विकास गर्नेछन्,
- (घ) सक्षम अन्तरसरकारी तथा गैर सरकारी संगठनहरूको दक्षतालाई खासगरी विभिन्न क्षेत्रका लक्षित समूह समक्ष सम्बद्ध सूचना र अनुभवको प्रसार गर्न पूर्ण रूपमा प्रयास गर्नेछन्,
- (ङ) सामाजिक एवम् आर्थिक तथ्याङ्कको संकलन, विश्लेषण तथा आदान प्रदान तथा तिनीहरूको भौतिक एवम् जीववैज्ञानिक तथ्याङ्कसंगको एकिकरणमा पूर्ण भार दिने छन्,
- (च) मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष र खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणसंग सम्बन्धित सूचना सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध सबै स्रोतहरूबाट आदान प्रदान गर्ने तथा पूर्णरूपमा खुला रूपमा र यथासिघ्र उपलब्ध गराउने छन्,
- (छ) आ-आफ्नो राष्ट्रिय कानून वा नीतिहरूको अधिनमा रही, स्थानीय तथा परम्परागत ज्ञानको पर्याप्त संरक्षण सुनिश्चित गर्दै तथा न्यायोचित आधार र परस्परमा मञ्जुर गरिएका शर्तहरूमा त्यसबाट प्राप्त लाभका उपयुक्त प्रतिफल सम्बन्धित स्थानीय जनतालाई प्रदान गर्दै त्यस्तो ज्ञान सम्बन्धी सूचनाको आदान प्रदान गर्नेछन् ।

धारा -१७

अनुसन्धान तथा विकास

१. पक्षहरूले आ-आफ्ना क्षमता अनुसार, उपयुक्त राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा अन्तराष्ट्रिय संस्थाहरू मार्फत मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणका क्षेत्रमा प्राविधिक एवम् वैज्ञानिक सहयोग प्रवर्द्धन गर्ने दायित्व लिएका छन्। यस उद्देश्यको लागि, पक्षहरूले देहायका कुराहरू गर्ने अनुसन्धानका काम-कारवाहीहरूलाई समर्थन गर्नेछन् :

- (क) मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने र उन्नत उत्पादनशीलता तथा स्रोतको दीर्घो प्रयोग तथा व्यवस्थापनको लक्ष्य हासिल गर्ने उद्देश्यले मरुभूमिकरण तथा खडेरी हुन सघाउ पुऱ्याउने प्रक्रियाहरू तथा प्राकृतिक एवम् मानवीय दुवै थरीका कारक तत्व बीचको अन्तर तथा तिनले पार्ने प्रभावका सम्बन्धमा ज्ञानको अभिवृद्धि गर्न योगदान पुऱ्याउने,
- (ख) राम्रोसंग परिभाषित गरिएका उद्देश्यहरू अनुरूप काम गर्ने स्थानीय जनताको खास आवश्यकताहरू पत्ता लगाउने तथा प्रभावित क्षेत्रका जनताको जीवनस्तर सुधार्ने खालका समाधानहरूको पहिचान र कार्यान्वयन गर्न सघाउ पुऱ्याउने ।
- (ग) आ-आफ्नो राष्ट्रिय कानून वा नीतिहरूको अधिनमा रही, परम्परागत एवम् स्थानीय ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) र अभ्यासहरूका मालिकहरूले

५६०

(८४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

त्यस्तो ज्ञानको कुनै व्यापारीक प्रयोगबाट वा सो ज्ञानबाट प्राप्त कुनै प्राविधिक विकासबाट न्यायोचित आधारमा तथा परस्परमा मञ्जुर गरिएका शर्तहरूमा प्रत्यक्ष लाभ पाउने कुरा सुनिश्चित गर्दै त्यस्ता ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान र अभ्यासहरूको संरक्षण गर्ने, एकिकृत गर्ने, अभिवृद्धि गर्ने तथा मान्यता दिने,

- (घ) प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू, खासगरी अफ्रिकामा विशेष गरी कमजोर अनुसन्धान आधार भएका मुलुकहरूमा स्थानीय शीपको विकास र उपयुक्त क्षमताको सुदृढिकरण समेत गर्दै राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय अनुसन्धानात्मक क्षमताहरू बहु-आयामिक तथा सहभागिमूलक सामाजिक आर्थिक अनुसन्धानलाई खास ध्यान दिई विकास गर्ने तथा सुदृढिकरण गर्ने,
 - (ङ) वातावरणीय कारकत्वहरूको कारणबाट उत्पन्न गरीबी, बसाइँसराइ तथा मरुभूमिकरण बीचको सम्बन्धलाई सान्दर्भिक स्थानमा ध्यान दिने,
 - (च) स्थानीय जनता तथा समुदायको प्रभावकारी सहभागिताद्वारा दीगो विकासका लागि सुधारिएको, खर्च गर्न सकिने क्षमता अनुसारको तथा पहुँचयोग्य प्रविधिको विकासका लागि सार्वजनिक एवम् निजी क्षेत्र दुवै थरिका राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अनुसन्धानात्मक संगठनहरू बीच संचालन हुने सामुहिक अनुसन्धान कार्यहरूको संचालनलाई प्रवर्द्धन गर्ने, र
 - (छ) प्रभावित क्षेत्रहरूमा जलस्रोतको उपलब्धतालाई, अन्य कुराको अतिरिक्त, कृत्रिम वादलको माध्यमबाट वृद्धि गर्ने,
२. विभिन्न स्थानिय अवस्थाहरूलाई चित्रण गर्दै खास क्षेत्र तथा उप क्षेत्रहरूको लागि अनुसन्धान प्राथमिकता कार्यमूलक कार्यक्रमहरूमा समावेश गर्नु पर्नेछ । पक्षहरूको सम्मेलनले विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी समितिको सल्लाहमा आवधिक रूपमा अनुसन्धानका प्राथमिकताहरूको पुनरावलोकन गर्नेछ ।

धारा - १८

प्रविधि हस्तान्तरण, प्राप्ति, संयोजन तथा विकास

१. पक्षहरूले परस्परमा मञ्जुर गरे बमोजिम तथा आ-आफ्ना राष्ट्रिय कानून वा नीतिहरू अनुसार प्रभावित क्षेत्रहरूमा दीगो विकासको उपलब्धि हासिल गर्ने कार्यमा सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्यले मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष गर्ने वा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने कार्यसंग सम्बन्धित वातावरणीय रूपमा उपयुक्त, आर्थिक रूपमा धान्न सकिने र सामाजिक रूपमा स्वीकारयोग्य प्रविधि हस्तान्तरण, प्राप्ति, संयोजन तथा विकासको लागि पूजी लगानी प्रवर्द्धन गर्ने, लगानी गर्ने र सोलाई सहज तुल्याउने दायित्व लिएका छन् । त्यस्तो सहयोग अन्तरसरकारी तथा गैरसरकारी संगठनहरूको दक्षताको पूर्ण उपयोग गरी उपयुक्तता अनुसार द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय रूपमा संचालन गरिनेछ । पक्षहरूले खासगरी:

- (क) उपलब्ध प्रविधिहरू र तिनको श्रोत, तिन्का वातावरणीय जोखिम तथा त्यस्ता प्रविधि पाउन सकिने व्यापक शर्तहरू सम्बन्धी सूचनाको प्रसारका लागि सम्बन्धित मौजुदा राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय सूचना प्रणाली तथा भुक्तानी स्थल (क्लियरिङ हाउस) को पूर्ण उपयोग गर्नेछन् ।

२६१

(८५)

- (ख) परस्परमा मञ्जुर गरे बमोजिम सहलियतपूर्ण तथा अग्राधिकारका शर्तहरू समेतका अनुकूल शर्तमा बौद्धिक सम्पति अधिकारको संरक्षण गर्नु पर्ने आवश्यकतालाई ध्यान दिदै स्थानीय जनताको विशेष आवश्यकताको लागि व्यवहारिक प्रयोगमा अति नै उपयोगी हुने प्रविधिहरूमा त्यस्ता प्रविधिहरूको सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक एवम् वातावरणीय प्रभावलाई विशेष ध्यान दिदै खास गरी प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूको पहुचलाई सहज पार्ने छन्।
- (ग) वित्तीय सहायता वा अन्य उपयुक्त माध्यमहरू मार्फत प्रभावित मुलुक पक्षहरू बीचको प्रविधि सहयोगलाई सहज तुल्याउने छन्।
- (घ) सान्दर्भिक भएसम्म र विशेष गरी जीवन निर्वाहका वैकल्पिक माध्यमहरू सम्बर्द्धन गर्ने क्षेत्रहरूमा संयुक्त लगानी लगायतको माध्यमबाट प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकहरूसँग प्रविधि सहयोग विस्तार गर्नेछन्।
- (ङ) बौद्धिक सम्पती अधिकारको पर्याप्त तथा प्रभावकारी संरक्षणलाई सुनिश्चित पार्ने उपायहरू सहित उपयुक्त प्रविधिको ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) तथा अभ्यासहरूको विकास, हस्तान्तरण, प्राप्ति तथा संयोजनलाई सहयोगी हुने आन्तरिक बजार स्थिति तथा वित्तीय वा अन्य प्रोत्साहनहरू सृजना गर्ने उपयुक्त उपायहरू अपनाउने छन्।
२. पक्षहरूले आ-आफ्नो क्षमता तथा आ-आफ्ना राष्ट्रिय कानून वा नीतिहरूको अधीनमा रही खासगरी सम्बन्धित परम्परागत तथा स्थानीय प्रविधि, ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) तथा अभ्यासहरू को संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रयोग गर्नेछन् र त्यस उद्देश्यको लागि पक्षहरूले देहाय बमोजिम गर्ने दायित्व लिएका छन् :
- (क) त्यस्तो प्रविधि, ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) र त्यस्ता अभ्यासहरू तथा स्थानीय जनताको सहभागितामा तिनीहरूको संभावित प्रयोगको लगत तयार गर्ने र उपयुक्तता अनुसार सम्बन्धित अन्तरसरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको सहयोगमा त्यस्ता सूचनाको प्रसारण गर्ने,
- (ख) त्यस्तो प्रविधि, ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) र अभ्यासहरू पर्याप्त रूपमा संरक्षित भएको र स्थानीय जनताले त्यस्ता अभ्यासको कुनै पनि प्रकारबाट भएको व्यापारिक प्रयोग वा त्यसबाट प्राप्त कुनै पनि प्रकारको प्राविधिक विकासबाट न्यायोचित आधार तथा परस्परमा मञ्जुर गरिए बमोजिम प्रत्यक्ष लाभ पाउने कुरा सुनिश्चित गर्ने,
- (ग) त्यस्तो प्रविधि, ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) र अभ्यासको सुधार तथा प्रसारलाई वा त्यस्तो प्रविधि, ज्ञान, नो-हाउ र अभ्यासमा आधारित नया प्रविधिको विकासलाई प्रोत्साहन दिने तथा सक्रिय रूपमा समर्थन गर्ने,
- (घ) त्यस्तो प्रविधि, ज्ञान, प्राविधि दक्षता (नो-हाउ) र त्यस्ता अभ्यासहरूको संयोजन, उपयुक्त भए बमोजिम व्यापक रूपमा प्रयोग गर्न सहज तुल्याउने र उपयुक्तता अनुसार तिनीहरूलाई आधुनिक प्रविधिसँग मिलाई एकिकृत गर्ने।

५६१

(८६)

परिच्छेद -३ सहयोगी उपायहरू

धारा - १९

क्षमता विकास, शिक्षा तथा जनचेतना

२. पक्षहरूले मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यून गर्ने प्रयासमा क्षमता निर्माण बनाइको-अर्थ संस्थागत विकास, प्रशिक्षण तथा सम्बन्धित स्थानीय तथा राष्ट्रिय क्षमताको विकासको महत्त्वलाई मान्यता दिएका छन् । पक्षहरूले उपयुक्तता अनुसार देहाय बमोजिम क्षमता विकास प्रवर्द्धन गर्नेछन् :
- (क) गैरसरकारी तथा स्थानीय संस्थाहरूको सहयोगमा सबै तहमा स्थानीय जनताको, खासगरी स्थानीय तहमा विशेष गरी महिला र युवाहरूको पूर्ण सहभागिता मार्फत,
 - (ख) मरुभूमिकरण तथा खडेरीका क्षेत्रमा राष्ट्रिय स्तरमा प्रशिक्षण तथा अनुसन्धान क्षमतालाई सुदृढिकरण गरेर,
 - (ग) सान्दर्भिक प्रविधि विधिहरू (टेक्नोलोजी मेथड्स) तथा तरीकाहरू बढी प्रभावकारी रूपमा प्रसार गर्न सहयोग पुऱ्याएर तथा सेवाहरू विस्तार गरेर र प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र दीगो उपयोगका लागि सहभागीमूलक उपागम (एप्रोच) अनुसार स्थलगत प्रतिनिधि (एजेन्ट) तथा ग्रामीण संगठनहरूका सदस्यहरूलाई प्रशिक्षण गरेर,
 - (घ) प्राविधिक सहयोग कार्यक्रमहरूमा संभव भएको स्थानमा स्थानीय जनताका ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) र अभ्यासहरूको उपयोग तथा प्रसार गर्नमा प्रोत्साहन गरेर ।
 - (ङ) आवश्यकता अनुसार वातावरणीय दृष्टिलसम्बद्ध भएको उपयुक्त प्रविधि तथा कृषि एवम् ग्रामीण चरनका परम्परागत विधिहरू आधुनिक सामाजिक-आर्थिक अवस्थामा संयोजन गरेर,
 - (च) खास गरी इन्धनको लागि काठ, दाउरामा निर्भर रहनु पर्ने स्थिति कम गर्ने लक्ष्यले वैकल्पिक उर्जाका स्रोतहरू खासगरी नविकरण हुन सक्ने उर्जा स्रोतहरूको प्रयोगमा उपयुक्त तालीम तथा प्रविधि प्रदान गरेर,
 - (छ) धारा १६ अनुसार सूचनाको संकलन, विश्लेषण तथा आदान प्रदानका क्षेत्रमा कार्यक्रमहरू विकासगर्न र कार्यान्वयनगर्न प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूको क्षमतालाई सुदृढ गर्न मञ्जुर गरिए बमोजिमको सहयोग मार्फत,
 - (ज) नयाँ शिपको तालीमहरू लगायत जीविकोपार्जनका वैकल्पिक माध्यमहरूको प्रवर्द्धनका नवीनतम उपायहरूद्वारा,
 - (झ) खडेरीको अवस्थाका सम्बन्धमा पूर्व- चेतावनी सूचनाको प्रसार तथा उपयोगका लागि तथा खाद्यान्न उत्पादनका लागि तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण गर्ने जिम्मेवारी लिएका नीति निर्माताहरू, प्रवन्धकहरू तथा कर्मचारीहरूलाई तालीम दिएर,

५६३

(८७)

- (ज) मौजुदा राष्ट्रिय संस्थाहरू तथा कानूनी संरचनाहरूको बढी प्रभावकारी संचालन गरेर तथा आवश्यक भएको स्थानमा नयाँ संस्थाहरू तथा संरचना खडा गर्नुका साथै रणनीति सम्बन्धी योजना र व्यवस्थापनको सुदृढिकरण मार्फत, र
- (ट) शिक्षण तथा अध्ययनको एक दीर्घकालीन, अन्तरक्रियात्मक प्रक्रिया द्वारा प्रभावित मुलुक पक्षहरूमा क्षमता विकास वृद्धि गर्ने आगन्तुक कार्यक्रमहरू आदान प्रदानको माध्यमबाट,
२. प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूले उपयुक्तता अनुसार, अन्य पक्षहरू तथा सक्षम अन्तरसरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको सहयोगमा स्थानीय तथा राष्ट्रिय स्तरमा उपलब्ध क्षमता तथा सुविधाहरूको तथा तिनीहरूको सुदृढिकरणका सम्भावनाका सम्बन्धमा अन्तरविषयक (इन्टरडिस्सीप्लिनरी) पुनरावलोकन गर्ने छन् ।
३. पक्षहरूले, मरूभूमिकरण तथा खडेरीको कारण र प्रभाव तथा यस महासन्धिको उद्देश्य प्राप्तिको महत्वको बोध प्रवर्द्धन गर्न प्रभावित तथा प्रभावित नभएका दुवै थरिका पक्ष मुलुहरूका सान्दर्भिक स्थानमा जनचेतना तथा शैक्षिक कार्यक्रमहरूको संचालन तथा सहयोगमा एक-अर्कालाई र सक्षम अन्तरसरकारी संस्था तथा गैर-सरकारी संस्थाहरू मार्फत सहयोग गर्नेछन् । यस उद्देश्यको लागि पक्षहरूले:
- (क) सर्वसाधारणको लागि जनचेतना अभियान आयोजना गर्नेछन् ,
- (ख) स्थायी आधारमा सम्बन्धित सूचनामा जनसाधारणको पहुँच प्रवर्द्धन गर्नेछन्, तथा शैक्षिक तथा जनचेतनाको गतिविधिमा व्यापक जनसहभागितालाई प्रवर्द्धन गर्नेछन्,
- (ग) जनचेतनालाई मद्दत पुर्याउने संस्थाहरूको स्थापनालाई प्रोत्साहन दिनेछन्,
- (घ) शैक्षिक तथा जनचेतना सम्बन्धी सामाग्रीहरू, सम्भव भएमा स्थानीय भाषामा नै विकास गर्ने र आदान प्रदान गर्नेछन्। सम्बन्धित शैक्षिक एवम् जनचेतना कार्यक्रम संचालनमा प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूका कर्मचारीहरूलाई तालीम दिन विशेषज्ञहरू आदान प्रदान गर्ने र खटाउने छन् र सक्षम अन्तराष्ट्रिय संस्थाहरूमा उपलब्ध सान्दर्भिक शैक्षिक सामाग्रीलाई पूर्ण रूपमा उपयोग गर्नेछन्,
- (ङ) प्रभावित क्षेत्रहरूको प्राकृतिक स्रोतहरूको पहिचान, संरक्षण, दिगो उपयोग तथा व्यवस्थापनको बारेमा प्रभावित क्षेत्रहरूमा शैक्षिक आवश्यकताको निव्यौल गर्नेछन् । विद्यालयका उपयुक्त पाठ्यक्रमहरूको निर्धारण गर्नेछन्। सबैका लागि खासगरी युवति तथा महिलाहरूको लागि शैक्षिक एवम् प्रौढ साक्षरता कार्यक्रम तथा अवसरहरू विस्तार गर्नेछन्, र
- (च) शैक्षिक प्रणाली तथा अनौपचारिक, प्रौढ, दुर तथा व्यवहारिक शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा मरूभूमिकरण तथा खडेरीको चेतनालाई एकिकृत गर्ने अन्तरविषयक (इन्टरडिस्सीप्लिनरी) सहभागीमूलक कार्यक्रमहरू विकास गर्नेछन् ।
४. पक्षहरूको सम्मेलनले मरूभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्न तथा खडेरीको प्रभावलाई न्यून गर्न क्षेत्रीय शैक्षिक एवम् प्रशिक्षण केन्द्रहरूको नेटवर्कहरूको स्थापना वा सुदृढ गर्ने छ । कार्यक्रमहरूको सामाञ्जस्यता गर्ने तथा पक्षहरू बीचको अनुभवलाई आदान प्रदान गर्ने कार्यक्रम आयोजना गर्ने उद्देश्यले प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूका वैज्ञानिक,

५६४

(८८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

प्राविधिक, व्यवस्थापन सम्बन्धी कर्मचारीहरूलाई प्रशिक्षण दिनको लागि तथा उपयुक्त भएका स्थानमा शिक्षा र तालीमका लागि मौजुदा जिम्मेवार संस्थाहरूको सुदृढ गर्नका लागि यस प्रकारको नेटवर्कहरूलाई समन्वय गर्ने प्रयोजनका लागि स्थापना गरिएको वा तोकिएको कुनै एक संस्थाद्वारा नेटवर्कहरू समन्वय गरिनेछ । यस्ता नेटवर्कहरूले प्रयाशहरूको दोहोरोपन रोक्न सम्बन्धित अन्तरसरकारी एवं गैरसरकारी संस्थाहरूलाई निकटतम सहयोग गर्नेछन्।

धारा -२०

वित्तीय स्रोतहरू

१. महासन्धिको उद्देश्य हासिल गर्न लगानीलाई केन्द्रीय महत्व दिइएकोले पक्षहरूले आ-आफ्ना क्षमताहरूलाई ध्यान दिदै मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्ने तथा खडेरीको प्रभावलाई न्यून गर्ने कार्यक्रमहरूको लागि पर्याप्त वित्तीय स्रोतहरू उपलब्ध गराउने कुरा सुनिश्चित गर्ने हरप्रकारले प्रयास गर्नेछन् ।
२. यस सम्बन्धमा, विकसित मुलुक पक्षहरूले धारा ७ अनुसार अन्य क्षेत्रका प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूलाई उपेक्षा नगरीकन प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूलाई प्राथमिकता दिदै देहाय बमोजिम गर्ने जिम्मेवारी लिएका छन्:
 - (क) मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्ने तथा खडेरीको प्रभावलाई न्यून गर्ने कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा सघाउ पुऱ्याउनको लागि अनुदान तथा सहलियतपूर्ण ऋणहरू समेत गहकिलो वित्तीय स्रोतको परिचालन गर्ने,
 - (ख) विश्वव्यापी वातावरणीय सुविधा (ग्लोबल इन्भायरोमेन्ट फ्यासिलिटि) को स्थापना गर्न व्यवस्था भएको लिखतका सम्बन्धित प्रावधान अनुरूप सो सुविधाका मरुभूमिकरणसंग सम्बन्धित चार केन्द्रीय क्षेत्रसंग सम्बन्धित काम कारवाहीको लागि मञ्जुर गरिएको थप खर्च गर्न ग्लोबल इन्भायरोमेन्ट फ्यासिलिटिबाट जुटाइने नयाँ तथा थप रकम समेत पर्याप्त रकम समयमा नै र भावि आर्थिक स्रोतहरूको परिचालनलाई प्रवर्द्धन गर्ने,
 - (ग) अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग मार्फत प्रविधि, ज्ञान तथा व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) को हस्तान्तरणलाई सहज तुल्याउने,
 - (घ) प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूको सहयोगमा संस्थापना (फाउण्डेशन), गैर-सरकारी संस्था तथा निजी क्षेत्रका निकायहरू समेतको स्रोत परिचालन गर्ने नविनतम विधि र प्रोत्साहनहरू खोजी गर्न विशेष गरी प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू खास गरी अफ्रिकी मुलुहरूको विदेशी ऋणभार घटाई रकम वृद्धि गर्ने, ऋण विस्थापन (डेट स्वाप) गर्ने तथा अन्य नवीनतम उपायहरूको खोजी गर्ने ।
३. प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकपक्षहरूले आ-आफ्नो क्षमतालाई ध्यान दिदै आ-आफ्ना राष्ट्रिय कार्यमुलक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनका लागि पर्याप्त वित्तीय स्रोतहरूको परिचालन गर्ने दायित्व लिएका छन् ।
४. वित्तीय स्रोतहरू परिचालन गर्दा पक्षहरूले समुहगत (कन्सोर्टिया) सामुहिक कार्यक्रमहरू तथा समानान्तर लगानीहरूको उपयोग गर्दै सम्पूर्ण राष्ट्रिय द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय

५६२

(८९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

रकम स्रोत तथा संयन्त्रहरूको पूर्ण उपयोग तथा निरन्तर गुणात्मक सुधार गर्ने लक्ष्य राख्नेछन् र गैर-सरकारी संस्थाहरू समेत निजीक्षेत्रका रकम स्रोत तथा संयन्त्रहरूलाई संलग्न गराउने लक्ष्य राख्नेछन् । यस उद्देश्यको लागि धारा १४ अनुसार विकास गरिएको संचालन संयन्त्रहरूको पूर्ण उपयोग गर्ने छन् ।

५. मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्षगर्न तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्न प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूलाई आवश्यक वित्तीय स्रोतहरू परिचालन गर्नको लागि पक्षहरूले:

(क) मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्षगर्न तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनकरण गर्नको लागि पहिले नै छुट्याई सकिएका स्रोतहरूको बढी प्रभावकारी तथा कुशलतापूर्वक उपयोग गर्दै तिनीहरूको सफलता र कमी कमजोरीहरूको निर्यात गर्दै, तिनीहरूको प्रभावकारी उपयोगमा आइ पर्ने अवरोधहरू हटाउँदै तथा यस महासन्धि अनुसार ग्रहण गरिएको एकिकृत दीर्घकालीन उपागम (एप्रोच) को परिप्रेक्ष्यमा कार्यक्रमहरूको पुनर्अभिमुखिकरण गर्दै त्यस्ता स्रोतको व्यवस्थापनलाई युक्तिसंगत तथा सुदृढ पार्नेछन् ।

(ख) क्षेत्रीय विकास बैंक तथा कोषहरू समेत बहुपक्षीय वित्तीय संस्थाहरू, सहूलियत तथा कोषहरूका कार्यकारी अंगहरूमा महासन्धिको कार्यान्वयनलाई अगाडी बढाउने काम कारवाहीहरूमा प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू खास गरी अफ्रिकी मुलुकहरूलाई सहयोग पुर्याउन उचित प्राथमिक एवं मध्यम दिनेछन्, र

(ग) राष्ट्रिय स्तरमा लिइएका प्रयासहरूलाई सघाउ पुर्याउन क्षेत्रीय तथा उपक्षेत्रीय सहयोग सुदृढ गर्न सकिने उपायहरूको लेखाजोखा गर्नेछन् ।

६. अन्य पक्षहरूलाई स्वेच्छाको आधारमा मरुभूमिकरणसंग सम्बन्धित ज्ञान, व्यावहारिक ज्ञान (नो-हाउ) तथा तरीकाहरू (टेक्नीक) र वित्तीय स्रोत प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूलाई प्रदान गर्न प्रोत्साहन गरिएको छ ।

७. प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू खास गरी अफ्रिकी मुलुकहरूले महासन्धि अन्तरगत लिएका आ-आफ्ना दायित्वहरूको पूर्ण कार्यान्वयनलाई विकसित मुलुक पक्षहरूले महासन्धि अन्तर्गत लिएका आ-आफ्ना दायित्वहरू खासगरी वित्तीय स्रोत र प्रविधि हस्तान्तरणका सम्बन्धमा लिएका दायित्वहरूको परिपूर्तिले धेरै नै सहायता पुर्याउने छन्। आ-आफ्ना दायित्वहरू पूरा गर्दा, विकसित मुलुक पक्षहरूले प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूका खास गरी अफ्रिकी मुलुकपक्षहरूका आर्थिक तथा सामाजिक विकास तथा गरिबी उन्मूलनलाई पहिलो प्राथमिकता दिइएको कुरालाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

धारा २१

वित्तीय संयन्त्रहरू

१. पक्षहरूको सम्मेलनले वित्तीय संयन्त्रहरूको उपलब्धतालाई प्रवर्द्धन गर्नेछ र प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरू खास गरी अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूलाई महासन्धी कार्यान्वयन गर्न रकमको उपलब्धतालाई बढाउने लक्ष्य राख्न प्रोत्साहन गर्नेछ । यस उद्देश्यको

२६६

(९०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

लागि पक्षहरूको सम्मेलनले, अन्य कुराको अतिरिक्त, देहाय बमोजिम गर्ने उपागम (एप्रोच) तथा नीतिहरू ग्रहण गर्नको लागि विचार गर्नेछः-

- (क) महासन्धिको सम्बन्धित प्रावधान अनुसारका काम कारवाहीहरूका लागि राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा विश्वव्यापी तहमा आवश्यक रकमको व्यवस्थालाई सहज तुल्याउने,
 - (ख) धारा २० अनुकूल हुने गरी बहु-स्रोतबाट रकम प्राप्त गर्ने उपागम (एप्रोच), संयन्त्र तथा व्यवस्थाहरू तथा तिनीहरूको मूल्याङ्कन प्रवर्द्धन गर्ने,
 - (ग) इच्छुक पक्षहरू तथा सम्बन्धित अन्तरसरकारी एवम् गैरसरकारी संस्थाहरूलाई तिनीहरू बीचको समन्वयलाई सहज गर्नका लागि नियमित रूपमा कोषको उपलब्ध स्रोत तथा रकम व्यहोर्ने ढाँचा सम्बन्धमा जानकारी प्रदान गर्ने,
 - (घ) प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूको स्थानीय तहसम्म द्रुतगत रूपमा र कुशलतापूर्वक वित्तीय स्रोतहरू परिचालन गर्न गैरसरकारी संस्थाहरूको सहभागिता समेत रहेको मरूभूमिकरण सम्बन्धी राष्ट्रिय कोषहरू जस्ता उपयुक्त भए बमोजिमका संयन्त्रहरूको स्थापनालाई सहज तुल्याउने, र
 - (ङ) महासन्धिको कार्यान्वयन बढी प्रभावकारी बनाई सहयोग पुऱ्याउन मौजुदा कोष तथा वित्तीय संयन्त्रहरूको उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय स्तरमा खासगरी अफ्रिकाको स्तरमा सुदृढ गर्ने ।
२. पक्षहरूको सम्मेलनले संयुक्त राष्ट्र संघीय प्रणाली भित्रका विभिन्न संयन्त्रहरू तथा बहुक्षेत्रीय वित्तीय संस्थाहरू माफत महासन्धि अन्तर्गतका दायित्वहरू पूरा गर्न विकासोन्मुख मुलुकपक्षहरूलाई समर्थ बनाउने काम कारवाहीहरूमा राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीयस्तरमा सहयोग पुऱ्याउने व्यवस्थालाई पनि प्रोत्साहन गर्नेछ ।
 ३. प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकपक्षहरूले उपलब्ध सम्पूर्ण वित्तीय स्रोतहरूको कुशल प्रयोगलाई सुनिश्चित तुल्याउने राष्ट्रिय विकास कार्यक्रमहरूसँग एकिकृत गरिएका राष्ट्रिय विकास समन्वयात्मक संयन्त्रहरूको उपयोग गर्नेछन् र आवश्यक भएका स्थानमा त्यस्ता संयन्त्रहरूको स्थापना तथा सुदृढ गर्नेछन् । त्यस्ता पक्षहरूले रकम उठाउनमा, कार्यक्रमहरूको सुविस्तार तथा कार्यान्वयनमा र स्थानीय तहमा रकम उपर समूहको पहुचलाई भरपर्दो बनाउन गैरसरकारी संस्थाहरू, स्थानीय समूहहरू तथा निजी क्षेत्र संलग्न भएको सहभागीमूलक प्रक्रियाहरूको पनि उपयोग गर्ने छन् । यस्ता कार्यहरू सहायता प्रदान गर्नेहरूका तर्फबाट लचिला कार्यक्रमहरूद्वारा राम्रो समन्वय तथा अगाडि बढाउन सकिन्छ ।
 ४. मौजुदा वित्तीय संयन्त्रहरूको प्रभावकारीता तथा कुशलतालाई वृद्धि गर्नको लागि प्रभावित विकासोन्मुख मुलुक पक्षहरूलाई अनुदानको आधारमा वा सहूलियतपूर्ण वा अन्यशर्तमा प्रविधि हस्तान्तरण समेत गहकिलो वित्तीय स्रोतको परिचालन तथा हस्तान्तरण गर्ने कार्यमा प्रवर्द्धन गर्न एक विश्वव्यापी संयन्त्र (ग्लोबल मेकानिजम) स्थापना गरिएको छ । यस विश्वव्यापी संयन्त्रले पक्षहरूको सम्मेलनको अख्तियारी तथा मार्गदर्शन अन्तर्गत काम गर्नेछ र सो सम्मेलनप्रति जवाफदेही हुनेछ ।
 ५. पक्षहरूको सम्मेलनले आफ्नो पहिलो साधारण अधिवेशनमा सभासमक्ष-विश्वव्यापी संयन्त्रको संरक्षकत्व दिने संस्थाको पहिचान गराउने छ । पक्षहरूको सम्मेलनले तथा सम्मेलनबाट पहिचान गराइएको संगठनले विश्वव्यापी संयन्त्रबाट गरिनु पर्ने अन्य

५६०

(९९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

कुराको अतिरिक्त देहाय बमोजिम गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने त्यस्तो संयन्त्रको कार्यविधिको प्रारूप (मोडालिटीज) मा मञ्जुर गर्नेछन्:

- (क) महासन्धि कार्यान्वयन गर्न उपलब्ध द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय सहयोग कार्यक्रमहरूको फिहरिस्त विवरण पहिचान गर्ने तथा तयार गर्नेछ,
 - (ख) पक्षहरूको अनुरोधमा उनीहरूलाई लगानीका नवीनतम विधिहरू र वित्तीय सहायताका स्रोतहरूका सम्बन्धमा तथा राष्ट्रिय स्तरमा सहयोगी काम कारवाहीहरूको समन्वयलाई सुधार गर्ने विषयमा सल्लाह दिनेछ, तथा
 - (ग) इच्छुक पक्षहरू र सम्बन्धित अन्तरसरकारी तथा गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई तिनीहरू बीचको समन्वयलाई सहज तुल्याउनको लागि कोषका उपलब्ध स्रोतहरूको विषयमा तथा रकम व्यहोर्ने ढाँचा (फण्डिङ प्याटर्न) सम्बन्धमा जानकारी गराउने छ ।
 - (घ) पक्षहरूको सम्मेलन समक्ष सो सम्मेलनको दोस्रो साधारण अधिवेशनदेखि आफ्ना काम कारवाहीको सम्बन्धमा प्रतिवेदन पेश गर्नेछ ।
६. पक्षहरूको सम्मेलनले आफ्नो पहिलो अधिवेशनमा सभासमक्ष विश्वव्यापी संयन्त्र संचालनको लागि यसले पहिचान गराएको संगठनसंग त्यस्तो संयन्त्रको प्रशासकीय काम कारवाहीका लागि मौजुदा बजेट तथा मानवीय स्रोतहरू उपर संभव भएसम्म ध्यान दिई उपयुक्त व्यवस्था गर्नेछ ।
७. पक्षहरूको सम्मेलनले आफ्नो तेस्रो साधारण अधिवेशनमा धारा ७ को प्रावधानलाई ध्यान दिदै प्रकरण ४ अनुसार सम्मेलनसमक्ष विश्वव्यापी संयन्त्र (ग्लोबल मेकानिज्म) का नीतिहरू, कार्यविधिका प्रारूपहरू (मोडालिटीज) तथा काम कारवाहीहरूको पुनरावलोकन गर्नेछ । यस पुनरावलोकनको आधारमा सम्मेलनले विचार गरी उपयुक्त कदम तय गर्ने छ ।

भाग-४

संस्थाहरू

धारा - २२

पक्षहरूको सम्मेलन

१. पक्षहरूको सम्मेलन स्थापना गरिएको छ ।
२. पक्षहरूको सम्मिलन महासन्धिको सर्वोच्च अंग हुनेछ । सम्मेलनले आफ्नो आज्ञापत्र (म्याण्डेट) को परिधीभित्र रही महासन्धिको प्रभावकारी कार्यान्वयनलाई प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक निर्णयहरू गर्नेछ । खास गरी, सम्मेलनले:
 - (क) राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्राप्त अनुभवको परिप्रेक्ष्यमा तथा वैज्ञानिक एवं प्राविधिक ज्ञानको क्रमिक विकासको आधारमा महासन्धिको कार्यान्वयन तथा महासन्धिका संस्थागत व्यवस्थाहरूको काम कारवाहीको नियमित पुनरावलोकन गर्नेछ,
 - (ख) पक्षहरूले अपनाएका उपायहरूका सम्बन्धमा सूचनाको आदान प्रदानलाई प्रवर्द्धन गर्ने र सहज तुल्याउने छ र धारा २० अनुसार दाखिला गर्नुपर्ने

२६८

(१२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- सूचना सम्प्रेषणका स्वरूप तथा समयतालीका निर्धारण गर्नेछ, प्रतिवेदनहरूको पुनरावलोकन गर्ने तथा त्यस उपर सिफारिस गर्नेछ,
- (ग) महासन्धिको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक ठानिएका सहायक अंगहरूको स्थापना गर्नेछ,
- (घ) आफ्ना सहायक अंगहरूले पेश गरेका प्रतिवेदनहरूको पुनरावलोकन गर्नेछ र तिनीहरूलाई मार्गदर्शन दिनेछ,
- (ङ) आफ्नो लागि तथा अन्य कुनै सहायक अंगको लागि कार्यविधि नियमावली तथा आर्थिक नियमावली सर्वसम्मतिले मञ्जुर गरी पारित गर्ने छ,
- (च) धारा ३० तथा ३९ अनुसार महासन्धिका संशोधनहरू पारित गर्नेछ
- (छ) आफ्नो काम कारवाहीको र आफ्ना सहायक अंगहरू समेतको कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत गर्ने र तिनीहरूलाई रकम उपलब्ध गराउनको लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
- (ज) राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय, अन्तरसरकारी वा गैरसरकारी जे जस्ता भए तापनि सक्षम संस्था वा निकायहरूको सहयोग, उपयुक्त भए बमोजिम, खोज्नेछ र त्यस्ता संस्थाको सेवा तथा त्यस्ता संस्थाद्वारा प्रदान गरिएको सूचनाको उपयोग गर्नेछ ।
- (झ) प्रयासको दोहोरोपनलाई हटाउँदै अन्य सम्बन्धित महासन्धिहरूसँग सम्बन्ध प्रवर्द्धन गर्ने र सुदृढ गर्ने छ, र
- (ञ) महासन्धिको उद्देश्य हासिल गर्नको लागि आवश्यक अन्य यस्तै काम गर्नेछ ।
३. पक्षहरूको सम्मेलनले आफ्नो पहिलो अधिवेशनमा सर्वसम्मतिले आफ्नो कार्यविधि नियमावली पारित गर्ने छ र सो नियमावलीमा महासन्धिद्वारा निर्दिष्ट निर्णय गर्ने कार्यविधिहरूले नसमेटेका कुराहरूको सम्बन्धमा निर्णय गर्ने कार्यविधि व्यवस्था गरिनेछ। यस्तो कार्यविधिमा कुनै खास निर्णय पारित हुनको लागि आवश्यक खास किसिमको बहुमतको व्यवस्था गरिने छ ।
४. पक्षहरूको सम्मेलनको पहिलो अधिवेशन धारा ३५ बमोजिमको अन्तरिम सचिवालयले बोलाउनेछ र त्यस्तो सम्मेलन महासन्धि लागू भएको मितिले एकवर्षभन्दा ढिलो नहुने गरी वस्नेछ । पक्षहरूको सम्मेलनले अन्यथा निर्णय गरेको अवस्थामा बाहेक, दोस्रो, तेस्रो र चौथो साधारण अधिवेशनहरू वर्षेनी वस्नेछन् र त्यसपछिका साधारण अधिवेशनहरू प्रत्येक दुई वर्षमा वस्नेछन् ।
५. पक्षहरूको सम्मेलनका असाधारण अधिवेशनहरू पक्षहरूको सम्मेलनको साधारण अधिवेशनले निर्णय गरेको अन्य समयमा वा कुनै पक्षको लिखित अनुरोधमा वस्नेछ। तर त्यस्तो अनुरोध पत्र स्थायी सचिवालयबाट पक्षहरूलाई पठाईएको तीन महिना भित्र त्यसलाई कम्तिमा एक तिहाई पक्षहरूले समर्थन गरेको हुनु पर्ने छ ।
६. प्रत्येक साधारण अधिवेशनमा, पक्षहरूको सम्मेलनले एक ब्यूरो छान्ने छ । ब्यूरोको सरचना तथा कार्यहरू कार्यविधि नियमावलीमा निर्धारण गरिनेछ । ब्यूरो नियुक्ति गरिदा न्यायोचित भौगोलिक बाँडफाँड तथा प्रभावित मूलुक पक्षहरू, खास गरी अफ्रिकी मुलुकहरूको पर्याप्त प्रतिनिधित्वलाई सुनिश्चित गर्नुपर्ने आवश्यकता उपर उचित सम्मान गरिनेछ ।

५६९

(९३)

७. संयुक्त राष्ट्रसंघ, यसका विशेषीकृत निकाय (स्पेसियलाइज्ड एजेन्सी) हरू तथा यस महासन्धिको पक्ष नभएका त्यसका कुनै सदस्य राज्यहरू वा पर्यवेक्षकहरू पक्षहरूको सम्मेलनका अधिवेशनहरूमा पर्यवेक्षकको हैसियतले प्रतिनिधित्व गर्न सक्नेछन् । महासन्धिद्वारा नियमित भएका विषयहरूमा योग्य रहेका कुनै राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय सरकारी वा गैर-सरकारी संस्था वा निकायहरूले पक्षहरूको सम्मेलनको अधिवेशनहरूमा पर्यवेक्षकको हैसियतले प्रतिनिधित्व गर्न इच्छागरी स्थायी सचिवालयलाई सूचना गरेमा उपस्थित भएका कम्तिमा एक तिहाई पक्षहरूले आपत्ति जनाएको अवस्थामा बाहेक अधिवेशनमा प्रवेश हुन सक्ने छन् । पर्यवेक्षकहरूको प्रवेश तथा सहभागिता सम्बन्धी कुराहरू पक्षहरूको सम्मेलनबाट पारित कार्यविधि नियमावली बमोजिम हुनेछ ।
८. पक्षहरूको सम्मेलनले सम्बन्धित क्षेत्रमा दक्षता भएका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूलाई धारा १६ को प्रकरण (छ), धारा १७ को प्रकरण १(ग) तथा धारा १८ को प्रकरण २(ख) संग सम्बन्धित सूचना सम्मेलनलाई प्रदान गर्न अनुरोध गर्नेछ ।

धारा -२३

स्थायी सचिवालय

१. एक स्थायी सचिवालय स्थापना गरिएको छ ।
२. स्थायी सचिवालयको कार्यहरू देहाय बमोजिम हुनेछन् :
 - (क) पक्षहरूको सम्मेलन तथा यसका सहायक अंगहरूको अधिवेशनहरूको व्यवस्था गर्ने र तिनीहरूलाई आवश्यक भए बमोजिमका सेवा प्रदान गर्ने,
 - (ख) आफू समक्ष दाखिल गरिएका प्रतिवेदनहरूको संकलन तथा सम्प्रेषण गर्ने,
 - (ग) प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकपक्षहरू खास गरी अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूको अनुरोधमा महासन्धि अन्तर्गत आवश्यक भएका सूचनाको संकलन तथा संचारमा गरिने सहायतालाई सहज पार्ने,
 - (घ) अन्य सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय संस्था तथा महासन्धिहरूका सचिवालयहरूसंग आफ्ना कामकारवाहीहरूको समन्वय गर्ने,
 - (ङ) पक्षहरूको सम्मेलनको मार्ग निर्देशन अन्तर्गत रही प्रभावकारी रूपमा आफ्नो कार्य सम्पादनको लागि आवश्यक भए बमोजिमका प्रशासकीय एवंम् करार व्यवस्थाको बन्दोबस्त गर्ने,
 - (च) यस महासन्धि अन्तर्गतका आफ्ना कार्यहरूको कार्यान्वयनका सम्बन्धमा प्रतिवेदन तयार गर्ने तथा त्यस्ता प्रतिवेदन पक्षहरूको सम्मेलन समक्ष पेश गर्ने; र
 - (छ) पक्षहरूको सम्मेलनले निर्धारण गरे बमोजिमका सचिवालय सम्बन्धी अन्य कार्य सम्पादन गर्ने,
३. पक्षहरूको सम्मेलनले आफ्नो पहिलो अधिवेशनमा एक स्थायी सचिवालय तोक्ने छ र त्यसले गर्ने कामको लागि व्यवस्था गर्ने छ ।

(९४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा-२४

विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी समिति

१. मरूभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरण सम्बन्धमा पक्षहरूको सम्मेलनलाई वैज्ञानिक एवंम् प्राविधिक कुराहरूमा सूचना तथा सल्लाह प्रदान गर्न पक्षहरूको सम्मेलनको सहायक अंगको रूपमा विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी एक समितिको स्थापना गरिएको छ । पक्षहरूको सम्मेलनका साधारण अधिवेशहरू भएका समयमा नै समितिको बैठक बस्ने छ र सो बैठक बहुविषयक (मल्टिसिस्सील्पेनरी) प्रकृतिको हुनेछ र सबै पक्षबाट हुने सहभागीताको लागि खुला राखिने छ । सम्बन्धित क्षेत्रमा दक्षता पाएका सक्षम सरकारी प्रतिनिधिहरूबाट यो समिति गठन हुनेछ । पक्षहरूको सम्मेलनले आफ्नो पहिलो अधिवेशनमा समितिलाई सुम्पिएको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरू (तर्मस अफ रेफरेन्स) निर्धारण गर्नेछ ।
२. पक्षहरूको सम्मेलनले सम्बन्धित क्षेत्रमा दक्षता र अनुभव हासिल गरेका स्वतन्त्र दक्षहरूको फेहरिस्त (रोष्टर) स्थापना गरी राख्नेछ । फेहरिस्त बहुविषयक उपागम (मल्टिसिस्सील्पेनरी एप्रोच) तथा व्यापक भौगोलिक प्रतिनिधित्वको आवश्यकतालाई ध्यान दिई पक्षहरूबाट लिखित रूपमा प्राप्त मनोनयनमा आधारित हुनेछ ।
३. पक्षहरूको सम्मेलनले आवश्यक भए बमोजिम, मरूभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणसंग सम्बन्धित विज्ञान तथा प्रविधिको अत्याधुनिक प्राविधिक शिप (स्टेट अफ आर्ट) का क्षेत्र सम्बन्धी विशेष कुराहरूमा समिति मार्फत सम्मेलनलाई सूचना र सल्लाह प्रदान गर्न अस्थायी समूहहरू (एड हक प्यानेलहरू) नियुक्त गर्न सक्नेछ । यस्ता समूहहरू बहुविषयक उपागम तथा व्यापक भौगोलिक प्रतिनिधित्वको आवश्यकतालाई ध्यान दिदै फेहरिस्तमा नाम समावेश भएका दक्षहरूबाट गठन हुनेछन् । यस्ता दक्षहरूको वैज्ञानिक पृष्ठभूमि तथा स्थलगत अनुभव हुनु पर्नेछ र समितिको सिफारिसमा पक्षहरूको सम्मेलनबाट नियुक्त हुनेछन् । पक्षहरूको सम्मेलनले यस्ता समूहहरूको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरू (तर्मस अफ रेफरेन्स) तथा कार्यविधिको प्रारूप (मोडालिटीज) निर्धारण गर्नेछ ।

धारा - २५

संस्था, निकाय एवंम् अंगहरूको नेटवर्किङ

१. पक्षहरूको सम्मेलनको सुपरिवेक्षण अन्तरगत विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी समितिले एक नेटवर्कको इकाई हुन इच्छुक हाल कायम रहेका नेटवर्क, संगठन, निकाय तथा संस्थाहरूको सर्वेक्षण तथा मूल्याङ्कन गर्ने कार्यको लागि व्यवस्था गर्नेछ । त्यस्तो नेटवर्कले महासन्धिको कार्यान्वयनलाई सघाउ पुऱ्याउने छ ।
२. प्रकरण १ मा उल्लेख गरिएको सर्वेक्षण तथा मूल्याङ्कनको परिणामको आधारमा धारा १६ देखि १९ सम्मले व्यवस्था गरिएका विषयगत आवश्यकताहरूलाई लक्षित गरिएको कुरा सुनिश्चित गराउने उद्देश्यले स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्य तहमा इकाईका नेटवर्क कार्यलाई सहज तुल्याउने र सुदृढ गर्ने उपाय तथा माध्यमहरूको सम्बन्धमा विज्ञान तथा प्रविधि समितिले पक्षहरूको सम्मेलनलाई सिफारिस गर्नेछ ।

२७१

(९५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

३. त्यस्ता सिफारिसहरू उपर ध्यान दिदै पक्षहरूको सम्मेलनले:

- (क) नेटवर्क कार्यको लागि अति नै उपयुक्त हुने राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय एवं अन्तर्राष्ट्रिय इकाईहरूको पहिचान गर्ने तथा तिनीहरूको लागि संचालन कार्यविधि र समय सीमा सिफारिस गर्ने, र
- (ख) सबै तहमा त्यस्तो नेटवर्क कार्यलाई सहज बनाउन र सुदृढिकरण गर्न राम्रोसंग प्रयोग हुने इकाईहरूको पहिचान गर्ने ।

भाग -५

कार्यविधिहरू

धारा - २६

सूचनाको संचार

१. प्रत्येक पक्षले महासन्धिको कार्यान्वयनको लागि आफूले लिएका उपायहरूको सम्बन्धमा स्थायी सचिवालय मार्फत पक्षहरूको सम्मेलनसमक्ष यसको साधारण अधिवेशनमा विचार हुनको लागि प्रतिवेदनहरू पठाउने छ । पक्षहरूको सम्मेलनले त्यस्ता प्रतिवेदनहरू पेश गर्न समयतालीका तथा त्यसका ढाँचा निर्धारण गर्नेछ ।
२. प्रभावित मुलुक पक्षहरूले धारा ५ अनुसार स्थापित गरिएको रणनीतिका विवरण तथा त्यस्ता रणनीतिका कार्यान्वयन सम्बन्धी कुनै सम्बन्धित जानकारी उपलब्ध गराउने छ ।
३. धारा ९ देखि १५ अनुसार कार्यमूलक कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने प्रभावित मुलुक पक्षहरूले कार्यक्रमहरूको तथा त्यस्ता कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन सम्बन्धी विस्तृत विवरण उपलब्ध गराउने छन् ।
४. प्रभावित मुलुक पक्षहरूको कुनै समूहले उपक्षेत्रीय वा क्षेत्रीय तहमा कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको संरचना भित्र लिइएका उपायहरूका सम्बन्धमा एक सामूहिक सूचना पठाउने छ ।
५. विकसित मुलुकपक्षहरूले महासन्धि अन्तरगत आफूले प्रदान गरेको वा प्रदान गरिरहेको वित्तीय स्रोत सम्बन्धी सूचनाका साथै कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी एवम् कार्यान्वयनमा सहायता पुऱ्याउन लिइएका उपायहरूको सम्बन्धमा प्रतिवेदन पेश गर्नेछन् ।
६. प्रकरण १ देखि ४ अनुसार पठाइएका सूचनालाई स्थायी सचिवालयले यथासंभव चाडो पक्षहरूको सम्मेलन वा कुनै सान्दर्भिक सहायक अग समक्ष सम्प्रेषण गर्ने छ ।
७. पक्षहरूको सम्मेलनले प्रभावित विकासोन्मुख मुलुकहरू खासगरी आफ्रिकी मुलुकहरूलाई तिनीहरूको अनुरोधमा यस धारा अनुसार पूरा गर्नु पर्ने कुरा र पठाउनु पर्ने सूचना तथा कार्यमूलक कार्यक्रमहरूसंग सम्बन्धित प्राविधिक एवम् वित्तीय आवश्यकतालाई पहिचान गर्ने कुरामा प्राविधिक तथा वित्तीय सहायताको व्यवस्थालाई सहज तुल्याउने छ ।

yco2

(९६)

धारा - २७

कार्यान्वयन सम्बन्धी प्रश्नहरूको समाधान गर्ने उपायहरू

पक्षहरूको सम्मेलनले महासन्धिको कार्यान्वयनका सम्बन्धमा उत्पन्न हुन सक्ने प्रश्नहरूको समाधानका लागि कार्यविधिहरू तथा संस्थागत संयन्त्रहरूको विचार गर्ने र व्यवस्था गर्ने छ।

धारा - २८

विवादको समाधान

१. महासन्धिको व्याख्या वा प्रयोगका सम्बन्धमा पक्षहरूबीच उत्पन्न कुनै विवाद पक्षहरूले वार्ता वा उनीहरूले रोजे अनुसार अन्य शान्तिपूर्ण माध्यमहरूद्वारा समाधान गर्ने छन् ।
२. क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठन वाहेकका अन्य कुनै पक्षले महासन्धि अनुमोदन गर्दा, स्वीकारगर्दा, समर्थनगर्दा वा त्यसमा सम्मिलित हुँदाको वखत वा त्यस पछि कुनै पनि समयमा महासन्धिको व्याख्या वा यसको प्रयोग सम्बन्धी कुनै पनि विवादको सम्बन्धमा अनिवार्य रूपमा देहायका विवाद समाधानका माध्यमहरू मध्ये कुनै एक वा दुवै सोही दायित्व स्वीकार गर्ने कुनै पनि पक्षका सम्बन्धमा आफूले स्वीकार गरेको घोषणा अभिलेखअधिकारी (डिपोजिटरी) समक्ष दाखिला गरिने लिखतमा गर्न सक्नेछ :-
 - (क) पक्षहरूको सम्मेलनले यथासम्भव चाँडो स्वीकार गरेको अनुसूचिमा व्यवस्था भएको कार्यविधि अनुसारको मध्यस्थता;
 - (ख) अन्तर्राष्ट्रिय अदालत समक्ष विवादको प्रस्तुती;
३. क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठन पक्षले प्रकरण २(क) बमोजिमको कार्यविधि अनुसार मध्यस्थताका सम्बन्धमा त्यस्तै प्रकारको प्रभाव हुने गरि घोषणा गर्न सक्नेछ ।
४. प्रकरण २ अनुसार गरिएको घोषणा सँगै घोषणा अनुसारको अवधि समाप्त नभएसम्म वा अभिलेख अधिकारी समक्ष सो घोषणा फिर्ता लिएको लिखित सूचना दाखिला गरेको तीन महिनासम्म बहाल रहने छ ।
५. घोषणाको समाप्ती, घोषणा फिर्ता गरिएको वा नयाँ घोषणा गरिएको सूचनाले विवादका पक्षहरूले अन्यथा मञ्जुर गरेकोमा वाहेक मध्यस्थता सम्बन्धी न्यायधीकरण वा अन्तर्राष्ट्रिय अदालत समक्ष विचाराधिन रहेको विषयमा कुनै प्रकारले प्रभाव पार्ने छैन ।
६. विवादका कुनै पक्षहरूले एकै प्रकारको वा प्रकरण २ अनुसारको कुनै पनि कार्य विधि स्वीकार नगरेमा र पक्षहरूबीच विवाद कायम भएको सूचना एकपक्षले अर्को पक्षलाई दिएको बाइर महिनाभित्र पक्षहरूले तिनीहरूबीचको विवाद समाधान गर्न नसकेमा त्यस्तो विवाद पक्षहरूको सम्मेलनले यथासम्भव चाँडो स्वीकार गरेको अनुसूचिमा व्यवस्था भएको कार्यविधि अनुसार विवादलाई कुनै पनि पक्षको अनुरोधमा मेलमिलापको लागि पेश गरिनेछ ।

५६३

(९७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा - २९

अनुसूचीहरूको कानूनी स्थिति

१. अनुसूचीहरू महासन्धिको अभिन्न अंग हुनेछन् तथा स्पष्टरूपमा अन्यथा व्यवस्था गरिएकोमा बाहेक महासन्धिको सन्दर्भमा उल्लेख भएको कुनै कुराले महासन्धिका अनुसूचीहरूको सन्दर्भमा समेत उल्लेख गरेको मानिने छ ।
२. पक्षहरूले अनुसूचीहरूका प्रावधानहरूलाई व्याख्या गर्दा महासन्धिका धारा अनुसारका व्यवस्था गरिएका आ-आफना अधिकार तथा दायित्व अनुकूल हुने गरी व्याख्या गर्नेछन् ।

धारा- ३०

महासन्धिका संशोधनहरू

१. कुनै पनि पक्षले महासन्धिमा संशोधन प्रस्ताव पेश गर्ने सक्नेछ ।
२. महासन्धिका संशोधनहरू पक्षहरूको सम्मेलनको साधारण अधिवेशनमा पारित गरिनेछन् । प्रस्तावित कुनै संशोधनको प्रति स्थायी सचिवालयबाट पक्षहरूलाई प्रस्तावित संशोधन पारित गर्न प्रस्ताव गरिएको बैठक हुनुभन्दा कम्तिमा ६ महिना अगावै पठाइने छ । स्थायी सचिवालयले प्रस्तावित संशोधनहरू महासन्धिका हस्ताक्षरकर्ताहरूलाई पनि पठाउने छ ।
३. महासन्धिका प्रस्तावित कुनै पनि संशोधनहरूका सम्बन्धमा सर्वसम्मतिमा सम्झौतामा पुग्न पक्षहरू हरप्रकारले प्रयास गर्नेछन् । सर्वसम्मतिको सम्बन्धमा सम्पूर्ण प्रयासहरू पूरा भै सम्झौतामा पुग्न नसकेमा, अन्तिम उपायको रूपमा, बैठकमा उपस्थित भै मतदान गर्ने पक्षहरूको कम्तिमा दुई-तिहाई बहुमतबाट संशोधनहरू पारित गरिनेछ । पारित गरिएको संशोधनलाई स्थायी सचिवालयले अभिलेखअधिकारी समक्ष पठाउने छ र अभिलेखअधिकारीले सो संशोधनलाई पक्षहरूबाट हुने अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनको लागि सबै पक्षहरू समक्ष पठाउने छ ।
४. कुनै संशोधनका सम्बन्धमा जारी हुने अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनका लिखतहरू अभिलेखअधिकारीसमक्ष दाखिला गरिने छ । प्रकरण ३ अनुसार पारित गरिएको कुनै संशोधन त्यस्तो संशोधन पारितगर्दाका वखत महासन्धिको पक्ष रहेका कम्तिको दुई-तिहाई पक्षहरूबाट त्यस्तो संशोधनको सम्बन्धमा अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनका लिखत अभिलेखअधिकारीसमक्ष दाखिला गरेको नव्वेऔं दिनमा त्यस्तो संशोधन स्वीकार गर्ने पक्षहरूको हकमा लागू हुनेछ ।
५. अन्य पक्षहरूको हकमा सो संशोधनको अनुमोदन स्वीकृति समर्थन वा सम्मिलनको लिखत अभिलेख अधिकारी समक्ष दाखिला गरेको मितिले नव्वेऔं दिनमा सो संशोधन लागू हुनेछ ।
६. यस धाराको प्रयोजनका लागि तथा धारा ३१ को प्रयोजनका निमित्त, " उपस्थित भै मतदान गर्ने पक्षहरू " भन्नाले उपस्थित भै सकारात्मक वा नकारात्मक मतदान गर्ने पक्षहरू सम्झनु पर्छ ।

५६४

(९८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

धारा - ३१

अनुसूचिहरूको ग्रहण तथा संशोधन

१. महासन्धिका कुनै थप अनुसूचि तथा कुनै अनुसूचिका कुनै पनि संशोधन महासन्धिको संशोधनका लागि व्यवस्था भएको धारा ३० को कार्यविधि अनुसार प्रस्ताव गरिने छ। तर कुनै थप क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचि वा कुनै क्षेत्रीय अनुसूचिमा संशोधन पारित गर्दा उक्त धारामा व्यवस्था भएको बहुमत भन्नाले उपस्थित भै मतदान गर्ने सम्बन्धित क्षेत्रका पक्षहरूको दुई-तिहाई बहुमत संभन्नु पर्दछ । पारित गरिएको कुनै अनुसूचि वा सोको संशोधनका सम्बन्धमा अभिलेखअधिकारीले सबै पक्षहरूलाई सूचना पठाउने छ ।
२. प्रकरण १ अनुसार पारित भएको कुनै थप क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचि बाहेकको कुनै अनुसूचि वा कुनै क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचिमा भएको संशोधन बाहेकको कुनै अनुसूचिको संशोधन त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन पारित भएको सूचना अभिलेखअधिकारीले पठाएको ६ महिनाभित्र त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन आफूलाई स्वीकार नभएको लिखित जानकारी गराएको अवस्थामा बाहेक उपरोक्त अवस्थामा सबै पक्षहरूको हकमा लागू हुनेछ । त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन आफूलाई स्वीकार नभएको सूचना फिर्ता गर्ने पक्षहरूको हकमा त्यस्तो सूचना फिर्ता गरेको जानकारी अभिलेखअधिकारीले प्राप्त गरेको नव्वेऔं दिनमा त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन लागू हुनेछ ।
३. प्रकरण १ अनुसार पारित गरिएको कुनै थप क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचि वा क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचिमा भएको कुनै संशोधन त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन पारित भएको सूचना अभिलेखअधिकारीबाट सबै पक्षहरूलाई पठाईएको छ महिनापछि त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन देहायका अवस्थामा बाहेक सबै पक्षहरूको हकमा लागू हुनेछः
 - (क) कुनै पक्षले थप क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचि वा क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचिमा भएको संशोधन स्वीकार्य नभएको लिखित सूचना उल्लिखित ६ महिनाको समयावधिभित्र अभिलेखअधिकारीसमक्ष दाखिला गरेको अवस्थामा त्यस्तो सूचना गर्ने पक्षहरूले त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन स्वीकार्य नभएको भनी दिएको सूचना फिर्ता लिएको सूचना त्यस्तो सूचना फिर्ता लिने पक्षलाई त्यस्तो सूचना अभिलेखअधिकारीले प्राप्त गरेको मितिले नव्वेऔं दिनमा त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन लागू हुनेछ ।
 - (ख) कुनै पक्षले थप क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचि वा क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचिहरूमा भएका संशोधनहरूका सम्बन्धमा धारा ३४ को प्रकरण ४ अनुसार घोषणापत्र जारी गरेको अवस्थामा त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधनका सम्बन्धमा अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनका लिखित अभिलेखअधिकारीसमक्ष दाखिला गरेको मितिले नव्वेऔं दिनमा त्यस्तो घोषणापत्र जारी गर्ने पक्षको हकमा त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन लागू हुनेछ ।
४. कुनै अनुसूचि वा अनुसूचिको संशोधन पारित भएको कारणले महासन्धि संशोधन भएमा महासन्धिमा भएको संशोधन लागू नभएसम्म त्यस्तो अनुसूचि वा अनुसूचिको संशोधन लागू हुने छैन ।

५८५

(९९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

धारा- ३२

मताधिकार

१. प्रकरण २ मा लेखिएकोमा बाहेक, महासन्धिका प्रत्येक पक्षलाई एउटा मत दिने अधिकार हुनेछ ।
२. क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठनहरूलाई आफ्ना सामर्थ्य (कम्पिटेन्सी) का विषयहरूमा महासन्धिका पक्ष रहेका त्यस्ता संगठनका सदस्य राज्य संख्या वरावरको संख्यामा मतदान गर्ने अधिकार हुनेछ । संगठनका सदस्य राज्यहरूमध्ये कुनै सदस्यले आफैले मताधिकार प्रयोग गरेमा त्यस्ता संगठनहरूलाई मतदान गर्ने अधिकार हुनेछैन र संगठनहरूबाट त्यस्तो अधिकार प्रयोग भएमा सदस्यहरूले सो अधिकार प्रयोग गर्न पाउने छैनन् ।

भाग - ६

अन्तिम प्रावधानहरू

धारा ३३

हस्ताक्षर

यो महासन्धि संयुक्त राष्ट्र, संघ वा यसका कुनै विशेषिकृत निकायहरूका सदस्य राज्यहरू वा अन्तर्राष्ट्रिय अदालतको विधानको पक्ष राज्यहरू तथा क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संघहरूबाट हुने हस्ताक्षरको लागि पेरिसमा सम्बत् २०५१ साल आश्विन २८ र २९ गते तदनुसार सन् १९९४ को अक्टुबर १४ र १५ तारिखका दिन खुला रहनेछ । त्यसपछि यो महासन्धि संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रधान कार्यालय न्यूयोर्कमा सम्बत् २०५२ साल आश्विन २७ गते तदनुसार सन् १९९५ को अक्टुबर १३ तारिखसम्म हस्ताक्षरको लागि खुला रहनेछ ।

धारा- ३४

अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन तथा सम्मिलन

१. महासन्धि राज्यहरू तथा क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठनहरूबाट अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलन गर्नुपर्ने छ । हस्ताक्षरको लागि महासन्धि बन्द गरिएको मितिदेखि यो महासन्धि सम्मिलनको लागि खुला रहनेछ । अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनका लिखतहरू अभिलेख अधिकारी समक्ष दाखिला गरिनेछ ।
२. आफ्ना सदस्य राज्यहरूमध्ये कुनै सदस्य राज्य महासन्धिको पक्ष नभईकन कुनै क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठन महासन्धिको पक्ष भएमा महासन्धि अन्तरगतका सम्पूर्ण दायित्वहरू त्यस्तो क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठनलाई बन्धनकारी हुनेछन् । त्यस्तो संगठनका एक वा एकभन्दा बढी सदस्य राज्यहरू महासन्धिको पनि पक्ष भएमा त्यस्तो संगठन र त्यसका सदस्य राज्यहरूले यस महासन्धि अन्तरगतका दायित्वहरू पालना गर्नका लागि आ-आफ्ना जिम्मेवारी निर्धारण गर्नेछन् । त्यस्तो स्थितिमा, त्यस्तो संगठन

५८०६

(१००)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- तथा सदस्य राज्यहरूले महासन्धि अन्तरगतका अधिकारहरू संयुक्त रूपमा प्रयोग गर्न पाउने छैनन् ।
३. क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठनहरूले आफ्नो अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनका लिखतहरूमा महासन्धिद्वारा नियमित हुने विषयहरूको सम्बन्धमा आ-आफ्ना सामर्थ्य (कम्पिटेंसी) को हद घोषणा गर्नेछन् । आ-आफ्ना सामर्थ्य (कम्पिटेंसी) को हदमा भएको कुनै सारवान परिवर्तनको सम्बन्धमा त्यस्ता संगठनहरूले यथासिद्ध अभिलेखअधिकारीलाई पनि जानकारी गराउने छन् र अभिलेख अधिकारीले पनि सो सम्बन्धमा पक्षहरूलाई जानकारी गराउने छ ।
 ४. कुनै पक्षले आफ्नो अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनको लिखतमा कुनै थप क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचि वा कुनै थप क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचिको संशोधन त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधनको अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनका लिखत दाखिलागरेपछि मात्र त्यस्तो पक्षका हकमा सम्बन्धमा त्यस्तो अनुसूचि वा संशोधन लागू हुनेछ भनी घोषणागर्न सक्नेछ ।

धारा ३५

अन्तरिम व्यवस्थाहरू

पक्षहरूको सम्मेलनको पहिलो अधिवेशन सम्पन्न नभएसम्म संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासभाले मिति २०४९ साल पौष ७ गते तदनुसार २२ डिसेम्बर, १९९२ का दिन आफ्नो प्रस्ताव ४७।९८८ द्वारा स्थापित सचिवालयले अन्तरिम आधारमा धारा २३ बमोजिमको सचिवालय सम्बन्धी कार्यहरू सम्पादन गर्नेछ ।

धारा- ३६

प्रारम्भ

१. अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनको पचासौं लिखत दाखिला भएको मितिले नव्वेऔं दिनमा यो महासन्धि लागू हुनेछ ।
२. अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मिलनको पचासौं लिखत दाखिला भई सकेपछि महासन्धिलाई अनुमोदन गर्ने, स्वीकृति दिने, समर्थन गर्ने वा महासन्धिमा सम्मिलन हुने प्रत्येक राज्य वा क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठनहरूको हकमा त्यस्तो राज्य वा क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठनबाट आफ्नो अनुमोदन, स्वीकृति समर्थन वा सम्मिलनको लिखत दाखिलागरेको मितिले नव्वेऔं दिनमा महासन्धि लागू हुनेछ ।
३. प्रकरण १ तथा २ को प्रयोजनका लागि क्षेत्रीय आर्थिक एकीकरण संगठनबाट दाखिला भएको कुनै लिखतलाई त्यस्तो संगठनका सदस्य राज्यहरूबाट दाखिला गरिएको थप लिखतको रूपमा गणना गरिने छैन ।

२६६

(१०१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

धारा - ३७

आरक्षण

यस महासन्धिमा आरक्षण राख्न सकिनेछैन ।

धारा - ३८

अलगहुने

१. कुनै पनि पक्ष त्यस्तो पक्षको हकमा महासन्धि लागू भएको मितिबाट तीनवर्ष पछि कुनै पनि समयमा अभिलेखअधिकारीलाई लिखित सूचना दिई महासन्धिबाट अलग हुन सक्नेछ।
२. महासन्धिबाट अलगहुने सम्बन्धमा अभिलेखअधिकारीले सूचना प्राप्तगरेको एक वर्षपछि वा अलगहुने सम्बन्धमा दाखिला गरिएको सूचनामा उल्लेख गरिएको सोभन्दा पछ्याडिको मितिबाट अलगहुने कार्य प्रभावकारी हुनेछ ।

धारा - ३९

अभिलेखअधिकारी (डिपोजिटरी)

संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव, महासन्धिका अभिलेखअधिकारी (डिपोजिटरी) हुनेछन् ।

धारा - ४०

प्रामाणिक प्रतिहरू

अरबी, चिनीया, अंग्रेजी, फ्रान्सिसी, रूसी तथा स्पेनी भाषाका यस महासन्धिका सक्कल प्रतिहरू समानरूपले प्रामाणिक हुनेछन् र संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष दाखिला (अभिलेख) गरिनेछन् ।

यसको प्रमाण स्वरूप रीतपूर्वक अख्तियारीपाएका तल हस्ताक्षर गर्नेहरूले प्रस्तुत महासन्धिमा हस्ताक्षर गरेका छन् ।

पेरिसमा सम्बन्ध दुइहजार एकाउन्नसाल असार ३ गते तदनुसारले सन् एकहजार नौसय चौरानब्बेको जुन १७ तारीखका दिन यो महासन्धि सम्पन्न भयो ।

५६८

(१०२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

अनुसूचि -१

अफ्रिकाको लागि क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचि

धारा - १

अनुसूचिको क्षेत्र

यो अनुसूचि, मरुभूमिकरणविरुद्धको संघर्ष वा अफ्रिकाको शुष्क, अर्धशुष्क तथा सुखा निम्न आर्द्रत क्षेत्रमा खडेरीको प्रभाव न्यूनकरणगर्ने प्रयोजनका लागि प्रत्येक पक्षको सम्बन्धमा यस महासन्धि खासगरी महासन्धिको धारा ७ अनुकूलहुनेगरी, अफ्रिकामा लागूहुनेछ ।

धारा - २

प्रयोजन

अफ्रिकामा राष्ट्रिय, उप-क्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय स्तरमा र अफ्रिकाको विशेष परिस्थितिको परिप्रेक्ष्यमा यस अनुसूचिको उद्देश्य देहाय बमोजिम हुनेछः

- (क) महासन्धिको सम्बन्धित प्रावधान अनुसार विकसित पक्ष मुलुकहरूले प्रदान गरेको सहायताको प्रकृति तथा प्रक्रियाहरू समेतको उपाय तथा व्यवस्थाहरूको पहिचान गर्ने,
- (ख) अफ्रिकाको विशेष अवस्थालाई निर्दिष्ट गरेर महासन्धिको कुशल-एवम् व्यवहारिक कार्यान्वयनका लागि व्यवस्थागर्ने, तथा
- (ग) मरुभूमिकरणविरुद्धको संघर्ष वा अफ्रिकामा शुष्क, अर्धशुष्क तथा सुखा निम्न आर्द्रत क्षेत्रहरूमा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणसंग सम्बन्धित प्रक्रिया एवम् काम कारवाहीहरूको प्रवर्द्धन गर्ने ।

धारा - ३

अफ्रिकी क्षेत्रको विशेष परिस्थिति

महासन्धि अनुसार आ-आफ्ना दायित्वहरू पूरागर्दा, पक्षहरूले यस अनुसूचिको कार्यान्वयनमा अफ्रिकाका देहायका विशेष परिस्थितिलाई ध्यान दिई एक आधारभूत उपागम अपनाउनेछन् :

- (क) शुष्क, अर्धशुष्क एवम् सुखा निम्न आर्द्रत क्षेत्रहरूको उच्च अनुपात,
- (ख) मरुभूमिकरण तथा बराबरी भइरहने गंभीर खडेरीबाट प्रतिकूल रूपमा प्रभावित मुलुकहरू तथा जनसंख्याको उल्लेखनीय संख्या,
- (ग) प्रभावित भूपरिवेष्टित मुलुकहरूको ठूलो संख्या,
- (घ) बहुसंख्यक प्रभावित मुलुकहरूमा रहेको व्यापकस्तरको गरिबी, त्यसमध्ये अतिकम विकसित मुलुकहरूको ठूलो संख्या तथा विकास सम्बन्धी तिनीहरूको उद्देश्यलाई

५७९

(१०३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

- अवलम्बन गर्ने अनुदान तथा सहूलियतपूर्ण शर्तमा ऋणको रूपमा तिनीहरूको लागि वैदेशिक सहायताको महत्वपूर्ण रकमको आवश्यकता,
- (ड) हासोन्मुख तथा उतार चढावपूर्ण व्यापारीक शर्तहरू, वाह्य ऋणभार तथा राजनीतिक अस्थिरताको कारणले चर्काएको कठिन सामाजिक आर्थिक परिस्थितिले गर्दा उत्पन्न आन्तरिक, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय वसाईसराई,
- (च) जनसंख्या सम्बन्धी तथााङ्को प्रवृत्ति र कारकतत्वको प्रभावले जीविकाको लागि प्राकृतिक श्रोतउपर बढाएको जनसंख्याको ठूलो निर्भरता, कमजोर प्राविधिक आधार तथा क्षणिक उत्पादन अभ्यासले श्रोतलाई पुर्‍याएको गम्भीर हानी,
- (छ) क्षमता विकासको आवश्यकतालाई असर गर्ने अपर्याप्त संस्थागत एवम् कानूनी संरचना, कमजोर आधारशिला तथा अपर्याप्त वैज्ञानिक, प्राविधिक एवम् शैक्षिक क्षमता, तथा
- (ज) प्रभावित अफ्रिकी मुलुकहरूको राष्ट्रिय विकासको प्राथमिकतामा मरुभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्ने र खडेरीको प्रभावलाई न्यूनगर्ने कार्यहरूको केन्द्रीय भूमिका ।

धारा- ४

अफ्रिकी मुलुकपक्षहरूको प्रतिवद्धता तथा दायित्वहरू

१. आ-आफ्ना क्षमता अनुसार अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूले देहाय बमोजिम गर्ने दायित्व लिएका छन् :
- (क) गरिबी निवारण गर्ने आ-आफ्ना प्रयासहरूमा मरुभूमिकरणविरुद्धको संघर्ष र खडेरीको न्यूनीकरणलाई एक प्रमुख रणनीतिको रूपमा अवलम्बन गर्ने,
- (ख) मरुभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्ने वा खडेरीको प्रभावलाई न्यूनगर्ने व्यवस्था गरिएका कार्यक्रमहरू तथा काम कारवाहीहरूमा पारस्परिक हितमा आधारित एकता तथा साभेदारीको भावनामा क्षेत्रीय सहयोग एवम् एकिकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने,
- (ग) मरुभूमिकरण तथा खडेरीसंग सम्बन्धित मौजुदा संस्थाहरूलाई युक्तिसंगत र सुदृढ गर्ने, तिनीहरूलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि तथा स्रोतको बढी कुशल उपयोगलाई सुनिश्चितगर्न उपयुक्त भए बमोजिम अन्य मौजुदा संस्थाहरूलाई संलग्न गराउने,
- (घ) उपयुक्त प्रविधि, ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान तथा व्यवहारका सम्बन्धमा आपसमा सूचना आदान-प्रदान गर्न प्रवर्द्धन गर्ने,
- (ङ) मरुभूमिकरण वा खडेरीको कारणबाट अपकर्षण भएको क्षेत्रमा खडेरीको प्रभाव न्यून गर्नको लागि भैपरी आउने योजना विकास गर्ने ।
२. महासन्धिको धारा ४ र ५ मा उल्लेख गरिएका सामान्य तथा विशेष दायित्व अनुसार प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूले देहाय बमोजिम गर्ने लक्ष्य लिएका छन्:
- (क) राष्ट्रिय परिस्थिति तथा क्षमता अनुरूप हुनेगरी तथा मरुभूमिकरण वा खडेरीका कुराहरूलाई नया प्राथमिकता अफ्रिकालाई दिइएको छ भन्ने कुरा भर्त्कने गरी आ-आफ्ना राष्ट्रिय बजेटबाट उपयुक्त रकम विनियोजन गर्नेछन्,

५००

(१०४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ख) विकसित भईरहेको वृहत्तर विकेन्द्रीकरण तथा स्रोत स्वामीत्व एवम् स्थानीय जनता र समुदायको सहभागितालाई बल पुर्याउने दिशामा प्रगतिमा सुधारलाई दीगो तथा सुदृढ गर्ने, र
- (ग) नयाँ तथा थप राष्ट्रिय वित्तीय स्रोतहरूको पहिचान र परिचालन गर्ने तथा आन्तरिक वित्तीय स्रोतहरू परिचालन गर्न प्राथमिकताप्राप्त विषयको रूपमा मौजुदा राष्ट्रिय क्षमता तथा संरचनाको विस्तार गर्ने ।

धारा - ५

विकसित मुलुक पक्षहरूको प्रतिवद्धता एवम् दायित्वहरू

१. महासन्धिको धारा ४, ६ तथा ७ अनुसार आ-आफ्ना दायित्वहरू पूरा गर्दा विकसित मुलुक पक्षहरूले प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूलाई प्राथमिकता दिनेछन् र यस परिप्रेक्ष्यमा :
- (क) मरूभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्न वा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्न, अन्य कुराको अतिरिक्त, आर्थिक वा अन्य स्रोतहरू प्रदान गरेर वा त्यस उपरको पहुँच सहज तुल्याएर तथा प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूले गरिबी निवारणलाई केन्द्रीय रणनीतिको रूपमा स्वीकार गरेको कुरालाई ध्यान दिदै परस्परमा मञ्जुर गरिए बमोजिम तथा राष्ट्रिय नीति अनुसार रकम हस्तान्तरण गरेर उपयुक्त वातावरणीय प्रविधि तथा व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) को संयोजन एवम् पहुँचलाई प्रवर्द्धन गरेर वा सहज तुल्याएर प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूलाई सहायता गर्नेछन् ।
- (ख) मरूभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्न वा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्न, महत्वपूर्ण स्रोत छुट्याउन वा स्रोत वृद्धिगर्न कम जारी राख्नेछन्, र ।
- (ग) प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूलाई मरूभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको न्यूनीकरणको प्रयोजनका लागि त्यस्ता पक्षहरूको संस्थागत संरचना वैज्ञानिक एवम् प्राविधिक क्षमताहरू, सूचनाको संकलन तथा विश्लेषण तथा अनुसन्धान र विकासमा सुधारल्याउन त्यस्ता पक्षलाई समर्थ तुल्याउन क्षमता सुदृढिकरणमा सहायता पुर्याउने छन् ।
२. अन्य मुलुक पक्षहरूले प्रभावित अफ्रिकीमुलुक पक्षहरूलाई स्वेच्छाको आधारमा मरूभूमिकरणसंग सम्बन्धित प्रविधि, ज्ञान तथा व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) वा वित्तीय स्रोत प्रदान गर्न सक्नेछन् । त्यस्तो ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान तथा प्रविधि (टेक्नीक) को हस्तान्तरण अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगबाट सहज तुल्याइने छ ।

५८१

(१०५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा - ६

दीगो विकासका लागि रणनीतिगत योजना संरचना

१. प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूको दीगो विकासका लागि तर्जुमा गरिएका राष्ट्रिय नीतिहरूको व्यापक प्रक्रियाको केन्द्रीय एवम् अभिन्न अंगको रूपमा राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू रहनेछन् ।
२. स्थानीय जनता तथा समुदायहरूबाट अधिकतम सहभागिता जुटाउन लचिलो योजना सहितको रणनीतिलाई मार्गदर्शन प्रदान गर्न सरकारी, स्थानीय जनता, समुदाय तथा गैरसरकारी संगठनहरूको उपयुक्त तह संलग्न गराइएको एक परामर्शदातृ एवम् सहभागीमूलक प्रक्रियालाई कार्यान्वयन गरिनेछ । प्रभावित कुनै अफ्रिकी मुलुक पक्षको अनुरोधमा, उपयुक्त भए बमोजिम, द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय सहायता संस्थाहरूलाई यस प्रक्रियामा संलग्न गराउन सकिनेछ ।

धारा- ७

कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारीकालागि समयतालीका

यो महासन्धि लागू भई नसकेको अवस्थामा अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूले उपयुक्त भए बमोजिम अन्तर्राष्ट्रिय समुदायका अन्य सदस्यहरूको सहयोगमा राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारीसंग सम्बन्धित महासन्धिका प्रावधानहरू संभव भएसम्म अस्थायी तवरले लागू गर्नेछन् ।

धारा - ८

राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूका विषय

१. महासन्धिको धारा १० अनुकूल हुनेगरी, राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको समष्टिगत रणनीतिले, सहभागीमूलक संयन्त्र तथा गरीबी निवारणको रणनीतिलाई मरूभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष गर्ने र खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरण प्रयाससंग एकिकरण गरी प्रभावित क्षेत्रमा एकिकृत स्थानीय विकास कार्यक्रमहरूलाई जोड दिनेछ । शिक्षा, तालीम, दक्षता स्थापितभएका गैरसरकारी संस्थाहरूको सुदृढिकरण सहितको स्थानीय जनता, समुदायहरू र समूहहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमहरूले स्थानीय अधिकारीहरूको क्षमताको सुदृढिकरण गर्नेछ ।
२. राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूमा, उपयुक्तता अनुसार, देहायका सामान्य विशेषताहरूलाई समावेश गरिनेछ :-
 - (क) सामाजिक, आर्थिक, एवम् पर्यावरणीय परिस्थितिलाई ध्यानदिदै मरूभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष वा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणका सम्बन्धमा राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको विकास तथा कार्यान्वयनमा विगतका अनुभवहरूको प्रयोग,

५८२

(१०६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

- (ख) मरूभूमिकरण तथा खडेरी हुन सहयोग पुर्‍याउने कारकतत्वहरू तथा उपलब्ध र आवश्यक स्रोत र क्षमता तथा उपयुक्त नीति एवम् संस्थाको स्थापना र मरूभूमिकरण तथा खडेरी विरुद्ध संघर्षगर्न वा तिनीहरूको प्रभाव न्यूनगर्न आवश्यक अन्य प्रतिसूचक (रिस्पोन्स) तथा उपायहरूको पहिचान, तथा
- (ग) व्यवस्थापनमा महिला, किसान एवम् चरनप्रयोगकर्ताहरू तथा तिनीहरूका प्रतिनिधिहरू समेतको स्थानीय जनता तथा समुदायहरूको बढी जिम्मेवारीपूर्ण सहभागिताको वृद्धि ।
३. राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूले उपयुक्तता अनुसार देहायका कुराहरू पनि समावेश गर्नेछन् :-
- (क) गरिवी निवारण गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वातावरणमा सुधार ल्याउन अपनाइने उपायहरू:
- (१) देहायका कुराहरू गरेर खासगरी समुदायका सबभन्दा गरीब सदस्यहरूको आयस्रोत तथा रोजगारीका अवसरहरूको वृद्धि:
 - खेती वाली तथा पशु उत्पादनका लागि बजार विकास गरेर,
 - स्थानीय आवश्यकताहरू अनुरूप वित्तीय माध्यमहरू सृजना गरेर,
 - कृषिमा विविधीकरण गरेर तथा कृषि प्रतिष्ठानहरूको स्थापनालाई प्रोत्साहन दिएर, तथा
 - अर्ध-कृषि तथा गैर-कृषि किसिमका आर्थिक गतिविधिहरूको विकास गरेर ।
 - (२) देहायका कुराहरूको सृजनावाट ग्रामीण अर्थतन्त्रको दीर्घकालीन सुधार गरेर:
 - उत्पादनशील लगानी तथा उत्पादनका साधनहरूको पहुँचलाई प्रोत्साहन,
 - विकास प्रवर्द्धन गर्ने मूल्य तथा कर नीति एवम् व्यापारीक अभ्यासहरू ।
 - (३) भूमिमा जनसंख्याको चाप घटाउन जनसंख्या तथा वसाइ सराइ नीतिको परिभाषा गरेर र लागू गरेर, तथा
 - (४) खडेरी सहन सक्ने वालीको प्रयोग तथा खाद्य सुरक्षाको प्रयोजनको लागि एकिकृत सुखा भूमि खेती प्रणालीको उपयोगलाई प्रवर्द्धन गरेर,
- (ख) प्राकृतिक स्रोतहरू संरक्षण गर्ने उपायहरू:
१. देहायका कुराहरू सहितका प्राकृतिक स्रोतको एकिकृत एवम् दीगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गरेर:
 - कृषि भूमि तथा चरन भूमि
 - वनस्पति क्षेत्र र वन्यजन्तु
 - वन जंगल
 - जलस्रोत, तथा
 - जैविक विविधता

५८२

(१०७)

- (२) जनचेतना तथा वातावरणीय शिक्षा अभियान सम्बन्धी तालीम तथा सोको सृष्टिकरण र प्राकृतिक स्रोतको दीगो व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित प्राविधिक ज्ञानको प्रचार, तथा
- (३) विविध उर्जा स्रोतको विकास तथा कुशल प्रयोगको सुनिश्चितता, उर्जाका वैकल्पिक स्रोतहरू खासगरी सौर्य उर्जा, वायु उर्जा तथा गोबर ग्यासको प्रवर्द्धन र संवेदनशील प्राकृतिक स्रोत उपरको चाप हटाउन सम्बन्धित प्रविधिको हस्तान्तरण, प्राप्ति तथा संयोजनका लागि विशेष व्यवस्था,

(ग) संस्थागत संगठनको सुधार गर्न अपनाइने उपायहरू:

- (१) भू-उपयोग योजना नीतिको संरचनामा केन्द्रीय सरकार तथा स्थानीय अधिकारीहरूको भूमिका र दायित्वको परिभाषा,
- (२) सक्रिय विकेन्द्रीकरण नीतिको प्रोत्साहन, स्थानीय अधिकारीहरूलाई व्यवस्थापन तथा निर्णय गर्ने जिम्मेवारीको प्रत्यायोजन तथा स्थानीय समुदायहरूमा शुरूवात गर्ने र जिम्मेवारी लिने कार्य गर्न प्रोत्साहन तथा स्थानीय संरचनाहरूको स्थापना, तथा
- (३) स्थानीय जनतालाई भूमिउपरको हकको सुरक्षा प्रदान गर्न प्राकृतिक स्रोतको व्यवस्थापनको संस्थागत तथा नियमनकारी संरचनालाई उपयुक्त भए बमोजिमको समायोजन ।

(घ) मरुभूमिकरण सम्बन्धी ज्ञानलाई सुधार गर्न अपनाइने उपायहरू:

- (१) मरुभूमिकरण सम्बन्धी वैज्ञानिक, प्राविधिक तथा सामाजिक-आर्थिक पक्षहरूका सूचनाको संकलन प्रशोधन तथा आदान-प्रदान र अनुसन्धानको प्रवर्द्धन
- (२) अनुसन्धानका क्षेत्रमा तथा सूचनाको संकलन, प्रशोधन, आदान-प्रदान र विश्लेषणका क्षेत्रमा राष्ट्रिय क्षमताको सुधार जसबाट समझदारी वृद्धि गर्न तथा विश्लेषणका प्रतिफलहरूलाई संचालनका क्षेत्रमा रूपान्तर गर्न सकियोस, र
- (३) देहायका कुराहरूको मध्यकालीन एवम् दीर्घकालीन अध्ययनको प्रोत्साहन :
- प्रभावित क्षेत्रमा सामाजिक-आर्थिक एवम् सांस्कृतिक प्रवृत्तिहरू,
 - प्राकृतिक स्रोतहरूमा गुणात्मक एवम् परिमाणात्मक प्रवृत्तिहरू,
 - हावापानी तथा मरुभूमिकरणबीचको अन्तरक्रिया।

५५६

(१०८)

(ड) खडेरीको प्रभाव अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न अपनाइने उपायहरू :

- (१) क्षेत्रीय स्तरका खडेरी तथा मरूभूमिकरणमा प्राकृतिक हावापानीको परिवर्तनशीलताको प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने वा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने प्रयासमा मौसमी देखि अन्तरवर्षीय समयको फासलामा हावापानी परिवर्तनशीलताको पूर्वानुमानलाई उपयोग गर्ने रणनीतिहरूको विकास,
- (२) पूर्व चेतावनी तथा प्रभाव ग्राह्य (रिस्पोन्स) क्षमताको सुधार, संकटकालीन उद्धार तथा खाद्य सहायताको कुशल सुप्रबन्ध तथा खाद्य संचय तथा वितरण प्रणाली, गाइवस्तुको संरक्षण कार्यक्रमहरू र सार्वजनिक निर्माण कार्यहरू एवम् खडेरीग्रस्त क्षेत्रमा जीवन निर्वाहका वैकल्पिक साधनहरूको सुधार, तथा
- (३) उन्नत नीति निर्माण तथा त्यसको परिणती (रिस्पोन्स)लाई सहज तुल्याउनको लागि स्रोत अपकर्षणका प्रक्रिया एवम् गतिशीलताका सूचना समयमा नै प्रदान गर्न पर्यावरणीय अपकर्षणको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ।

धारा -९

राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयन र मूल्याङ्कनका संकेतहरू

प्रत्येक प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षले एक उपयुक्त राष्ट्रिय समन्वयात्मक संस्थालाई आफ्ना कार्यमूलक कार्यक्रमको तयारी, कार्यान्वयन तथा मूल्याङ्कनमा एक उत्प्रेरक निकायको रूपमा काम गर्न तोक्नेछ । त्यस समन्वयात्मक संस्थाले धारा ३ को परिप्रेक्ष्यमा र उपयुक्त भए बमोजिम:

- (क) स्थानीय रूपमा संचालित परामर्श प्रक्रियाहरूबाट शुरूगरी स्थानीय जनता तथा समुदायहरूलाई संलग्न गराई तथा स्थानीय प्रशासकीय अधिकारीहरू संलग्न गराई तथा स्थानीय प्रशासकीय अधिकारीहरू, विकसित मुलुकपक्षहरू तथा अन्तरसरकारी एवम् गैर-सरकारी संगठनहरूको सहयोगमा राष्ट्रिय स्तरमा सम्बन्धित सबैको प्रारम्भिक परामर्शको आधारमा कार्यहरूको पहिचान तथा पुनरावलोकन गर्ने कार्यको जिम्मेवारी लिनेछ,
- (ख) विकास तथा भूमिको दीगो उपयोगलाई प्रभावित गर्ने बाध्यताहरू, आवश्यकताहरू तथा अभावहरूको पहिचान तथा विश्लेषण गर्ने छ र भइरहेका सम्बन्धित प्रयासहरूको पूर्ण उपयोग गरी तथा प्रतिफलहरूको कार्यान्वयनको प्रवर्द्धन गरेर हटाउन अपनाउनु पर्ने व्यवहारिक उपायहरू सिफारिस गर्नेछ ।

५८५

(१०९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ग) आयोजनाका गतिविधिहरूको नकारात्मक प्रभावलाई कम गर्न तथा वित्तीय सहायता एवम् प्राविधिक सहयोगका आवश्यकताहरूको पहिचान गर्न र प्राथमिकता तोकन प्रभावित क्षेत्रका जनताको सक्रिय सहभागितालाई सुनिश्चित गर्नको लागि अन्तरक्रियात्मक, लचिलो उपागममा आधारित आयोजना गतिविधिहरू सहज तुल्याउने, डिजायन गर्ने तथा निर्माण गर्नेछ ।
- (घ) राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूलाई अल्पकालीन, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन रूपमा सहयोग पुऱ्याउने कार्यहरू तथा त्यस्ता कार्यहरूको कार्यान्वयनको निर्धारण तथा मूल्याङ्कनलाई सुनिश्चित पार्न सम्बद्ध, परिमाणमापक तथा सजिलोसंग परीक्षण गर्न सकिने सूचकहरू स्थापना गर्नेछ, र
- (ङ) राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन सम्बन्धी प्रगति प्रतिवेदनहरू तयार गर्नेछ ।

धारा - १०

उपक्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको संगठनात्मक संरचना

१. महासन्धिको धारा ४ अनुसार, अफ्रिकी मुलुकपक्षहरूले मध्य, पूर्वी, उत्तरी, दक्षिणी एवम् पश्चिमी अफ्रिकाको लागि उपक्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयनमा सहयोग गर्नेछन् र सो सम्बन्धमा सम्बन्धित उपक्षेत्रीय अन्तरसरकारी संगठनहरूलाई देहायका जिम्मेवारीहरू प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछन् ।
- (क) उपक्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी सम्बन्धी काम कारवाहीहरूका लागि तथा तिनीहरूको कार्यान्वयनका लागि केन्द्र बिन्दुको रूपमा काम गर्न,
- (ख) राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयनमा सहायता पुऱ्याउन,
- (ग) सूचना, अनुभव तथा व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) को आदान प्रदानमा सहज तुल्याउन र राष्ट्रिय कानूनको पुनरावलोकनमा सल्लाह प्रदान गर्न, र
- (घ) उपक्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन सम्बन्धी अन्य कुनै जिम्मेवारीहरू ।
२. विशेषीकृत उपक्षेत्रीय संस्थाहरूले (पक्षहरूको) अनुरोधमा सहायता प्रदान गर्न सक्नेछन् वा तिनीहरूलाई आ-आफ्नो सामर्थ्यको क्षेत्रका काम कारवाहीहरूलाई समन्वय गर्ने जिम्मेवारी सुम्पिनेछ ।

धारा- ११

उपक्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूका विषयवस्तु तथा तयारी

उपक्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू उपक्षेत्रीय स्तरमा समाधान गर्नु पर्ने कुराहरूमा केन्द्रित हुनेछन् । त्यस्ता कार्यमूलक कार्यक्रमहरूले आवश्यक भएका स्थानमा बाडफाड भएका प्राकृतिक स्रोतहरूको व्यवस्थापनका लागि संयन्त्र स्थापना गर्नेछन् । यस्ता संयन्त्रहरूले मरुभूमिकरण वा खडेरीसंग सम्बन्धित सीमा वरपरका क्षेत्रका समस्याहरूलाई प्रभावकारी तरीकाले निपटने छन् र कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको समन्वयात्मक कार्यान्वयनका लागि सहयोग

५८६

(११०)

गर्ने छन् । उपक्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको लागि प्राथमिकता क्षेत्रहरूले उपयुक्तता अनुसार देहायका कुराहरूलाई केन्द्रित गर्नेछन् :

- (क) सीमा वारपारका प्राकृतिक स्रोतहरूको दीगो व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त भए बमोजिमका द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय संयन्त्र मार्फत संयुक्त कार्यक्रमहरू,
- (ख) वैकल्पिक उर्जा स्रोतहरूको विकास गर्न समन्वयात्मक कार्यक्रमहरू,
- (ग) महामारी (पेष्टस) एवम् विरूवा तथा जनावरका रोगहरूको नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनमा सहयोग,
- (घ) उपक्षेत्रीय स्तरमा राम्रोसग संचालन गरिएका वा सहायता पुऱ्याईएका क्षमता निर्माण, शिक्षा एवम् जनचेतना सम्बन्धी काम कारवाहीहरू,
- (ङ) तथ्याङ्क संकलन तथा मूल्याङ्कन, सूचना वाडिफाइ तथा आयोजना अनुगमन एवम् अनुसन्धान तथा विकास सम्बन्धी काम कारवाहीहरूको समन्वय र प्राथमिकताकरण समेत खास गरी हावापानी विज्ञान, मौसम विज्ञान र जल विज्ञानका क्षेत्रमा वैज्ञानिक तथा प्राविधिक सहयोग,
- (च) वातावरणीय रूपमा आकर्षित वसाई सराईको कारणबाट उत्पन्न समस्याहरूलाई लक्षित गर्ने उपायहरू समेतका खडेरीको प्रभाव न्यूनकरणका लागि गरिएको पूर्वचेतावनी प्रणाली तथा संयुक्त योजना,
- (छ) खासगरी स्थानीय जनता तथा समुदायको सहभागिताका सम्बन्धमा तथा सुधारिएको भूमि उपयोग व्यवस्थापन र उपयुक्त प्रविधिको प्रयोगलाई सहायता पुऱ्याउने वातावरणको सृजनाका क्षेत्रमा अनुभव वाडिफाइका उपायहरूको खोज तलाश,
- (ज) प्राविधिक सेवाहरू प्रदान गर्न तथा समन्वय गर्न तथा उपक्षेत्रीय केन्द्र तथा संस्थाहरूको स्थापना, पुनर्अभिमुखिकरण तथा सुदृढिकरण गर्न उपक्षेत्रीय संगठनहरूको क्षमताको सुदृढिकरण, र
- (झ) क्षेत्रीय बजार व्यवस्थाको समन्वयका लागि तथा सामुहिक पूर्वाधार सम्बन्धी नीति समेतका प्रभावित क्षेत्र तथा जनता उपर प्रभाव भएका व्यापारीक जस्ता क्षेत्रहरूको नीतिहरूको विकास ।

धारा -१२

क्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको संगठनात्मक संरचना

१. महासन्धिको धारा ११ अनुसार अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूले क्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्यविधिहरू उपयुक्त रूपमा निर्धारण गर्नेछन् ।
२. महासन्धि अन्तर्गतका आ-आफना दायित्वहरू पूरा गर्न अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूलाई सहायता पुऱ्याउन समर्थ बनाउन पक्षहरूले सम्बन्धित अफ्रिकी क्षेत्रीय संस्था तथा संगठनहरूलाई उपयुक्त सहायता प्रदान गर्न सक्नेछन् ।

५८९

(१११)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा - १३

क्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमको विषयवस्तु

क्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमले मरुभूमिकरणविरुद्धको संघर्ष वा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणसंग सम्बन्धित उपायहरू, उपयुक्त भए बमोजिम, देहायका प्राथमिकताका क्षेत्रहरूमा समावेश गर्ने छनः

- (क) उपक्षेत्रीय संगठनहरूको नियमित परामर्श मार्फत समेत महत्वपूर्ण नीतिका क्षेत्रमा क्षेत्रीय सहमति कायम गर्नको लागि क्षेत्रीय सहयोगको विकास तथा उपक्षेत्रीय कार्यक्रमहरूको समन्वय,
- (ख) क्षेत्रीय स्तरमा कार्यान्वयन गरिने गतिविधिका क्षेत्रमा क्षमता निर्माणको प्रवर्द्धन,
- (ग) महासन्धिको धारा ४, प्रकरण २(ख)लाई ध्यान दिदै, प्रभावित क्षेत्रहरूमा प्रभाव पार्ने विश्वव्यापी आर्थिक एवम् सामाजिक कुराहरूको समाधानको सम्बन्धमा अन्तर्राष्ट्रिय समुदायसंग उपायको खोजी,
- (घ) अफ्रिकाका प्रभावित मुलुक पक्षहरू, यसका उपक्षेत्रहरू तथा अन्य प्रभावित क्षेत्रहरू बीच सूचना, उपयुक्त प्रविधि, व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) तथा सम्बन्धित अनुभवको आदान प्रदानको प्रवर्द्धन, प्राविधिक तथा वैज्ञानिक क्षेत्रमा खासगरी हावापानी विज्ञान, मौसम विज्ञान, जलविज्ञान, जलश्रोत विकास तथा वैकल्पिक उर्जा स्रोतका क्षेत्रमा सहयोग प्रवर्द्धन, क्षेत्रीय तथा उपक्षेत्रीय अनुसन्धानका कामकारवाहीहरूमा समन्वय र अनुसन्धान तथा विकासका लागि क्षेत्रीय प्राथमिकताहरूको पहिचान,
- (ङ) व्यवस्थित पर्यवेक्षण र मूल्याङ्कन तथा सूचना आदान प्रदानका लागि नेटवर्कहरूको समन्वयका साथै त्यस्ता नेटवर्कहरूको विश्वव्यापी नेटवर्कहरूसंग एकिकरण, र
- (च) उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय पूर्व चेतावनी प्रणालीहरू तथा आकस्मिक रूपमा हुने खडेरीका लागि भैपरि आउने योजनाहरूको समन्वय र सशक्तिकरण।

धारा - १४

वित्तीय स्रोतहरू

१. महासन्धिको धारा २० तथा धारा ४, प्रकरण २ अनुसार प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूले वित्तीय स्रोतहरूको परिचालनलाई सहयोग पुर्याउन एक समष्टिगत आर्थिक संरचना उपलब्ध गराउन प्रयास गर्नेछन् र उपयुक्त भए बमोजिमका गैरसरकारी संगठनहरू मार्फत समेत स्थानीय विकास कार्यक्रमहरूमा बढी प्रभावकारी ढंगले स्रोत प्रवाह गर्न नीतिहरूको विकास तथा कार्यविधिहरू व्यवस्थित गर्नेछन् ।
२. महासन्धिको धारा २१, प्रकरण ४ तथा ५ अनुसार मौजुदा स्रोतहरूको विवेकपूर्ण उपयोगलाई सुनिश्चित तुल्याउन तथा स्रोत बाडफाडमा रिक्तता (ग्याप्स) पहिचान गराउन, पक्षहरू कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनलाई सहज तुल्याउन, राष्ट्रिय,

५८८

(११२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा रकमको स्रोतको एक लगत स्थापना गर्न मञ्जुर भएका छन् । लगत नियमित रूपमा पुनरावलोकन गरिने र अध्यावधिक बनाइने छ ।

३. महासन्धिको धारा ७ अनुकूल हुनेगरी, विकसित मुलुक पक्षहरूले महासन्धिको धारा ४, प्रकरण २(ख) अनुसार, अन्य कुराको अतिरिक्त, ऋण, अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार तथा बजार व्यवस्थसंग सम्बन्धित कुराहरूलाई ध्यान दिने साभेदारी सम्झौताहरू तथा धारा १८ बमोजिमका व्यवस्थाहरूको आधारमा प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूलाई गहकिलो श्रोत वा वृद्धि गरिएको स्रोत तथा अन्य कुनै प्रकारले सहायता विनियोजन गर्ने कार्य जारीराख्ने छन् ।

धारा - १५

वित्तीय संयन्त्रहरू

१. महासन्धिको धारा ७ अनुकूल हुने गरी प्रभावित अफ्रिकी मुलुकपक्षहरूको प्राथमिकतालाई ध्यान केन्द्रित गर्दै तथा यस क्षेत्रमा रहेको विशेष परिस्थितिलाई मनन गर्दै, पक्षहरूले महासन्धिको धारा २१, प्रकरण १(घ) तथा (ड) को प्रावधानहरूलाई अफ्रिकामा कार्यान्वयन गर्न, विशेषतः देहायका कुराहरू गरेर, विशेष ध्यान दिने छन् :
 - (क) स्थानीय तहसम्म वित्तीय स्रोतहरू प्रवाह गर्न राष्ट्रिय मरूभूमिकरण कोषहरू जस्ता संयन्त्रहरूको स्थापनालाई सहज तुल्याएर, तथा
 - (ख) उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय स्तरमा मौजुदा कोष तथा वित्तीय संयन्त्रहरूको सुदृढ गरेर ।
२. महासन्धिको धारा २० तथा २१ अनुकूल हुने गरी अफ्रिकी विकास बैंक तथा अफ्रिकी विकास कोष समेतका सम्बन्धित क्षेत्रीय एवम् उपक्षेत्रीय वित्तीय संस्थाहरूका संचालक अंगका सदस्य समेत रहेका पक्षहरूले यस अनुसूचिको कार्यान्वयनलाई अगाडि बढाउने, त्यस्ता संस्थाहरूका काम कारवाहीहरूलाई उचित प्राथमिकता र ध्यान दिने प्रयासहरूलाई प्रवर्द्धन गर्नेछन् ।
३. पक्षहरूले प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूलाई रकम प्रवाहित गर्ने कार्यविधिहरूलाई संभव भएसम्म चुस्त बनाउनेछन् ।

धारा - १६

प्राविधिक सहायता तथा सहयोग

पक्षहरूले आ-आफ्ना क्षमता अनुसार परियोजना तथा कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने उद्देश्यले अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूलाई दिने प्राविधिक सहायता र त्यस्ता मुलुकहरूसंगको प्राविधिक सहयोगलाई, अन्य कुराको अतिरिक्त, देहायका कुराहरू गरेर युक्तिसंगत बनाउने दायित्व लिएका छन्:

- (क) परियोजनाको कुशलतालाई अत्यधिक बनाउनको लागि कुनै पनि सहयोगी कामकारवाही तथा आर्थिक आडभरोसाको खर्च (व्याकस्टपिड) खास गरी ओभरहेड खर्च कम गरेर, त्यस्तो खर्च परियोजनाको कूल खर्चको कम प्रतिशत हुने गरी सीमित गरेर,

५८९
(११३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ख) परियोजना तर्जुमा (डिजायन) तयारी तथा कार्यान्वयनमा सक्षम स्वदेशी दक्षहरूको उपयोग वा आवश्यक भएको अवस्थामा उपक्षेत्र वा क्षेत्रका विशेषज्ञहरूलाई प्राथमिकता दिएर र नभएका स्थानमा स्वदेशी दक्षहरू निर्माण गरेर, र
- (ग) प्रदान गरिने प्राविधिक सहायताको प्रभावकारी ढंगले व्यवस्थापन तथा समन्वय गरेर एवम् कुशलतापूर्वक उपयोग गरेर ।

धारा - १७

वातावरणीय रूपमा उपयुक्त प्रविधिको हस्तान्तरण, प्राप्ति, संयोजन त्यस उपरको पहुँच

प्रविधिको हस्तान्तरण, प्राप्ति, संयोजन तथा विकाससँग सम्बन्धित महासन्धिको धारा १८ लाई कार्यान्वयन गर्दा, पक्षहरूले मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्ष गर्ने तथा खडेरीको प्रभावलाई न्यून गर्ने अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूको रणनीतिलाई कार्यान्वयन गर्न सामर्थ्य तुल्याउन वैज्ञानिक अनुसन्धान तथा विकास र सूचना संकलन एवम् प्रसारणका क्षेत्रमा क्षमता विकासलाई सुदृढिकरण गर्ने उद्देश्यले त्यस्ता मुलुक पक्षहरूसँग आवश्यक भए बमोजिमका साभेदारी तथा सहयोगका नयाँ नमूना (मोडेल) हरू विकास गर्न अफ्रिकी मुलुकपक्षहरूलाई प्राथमिकता दिने दायित्व लिएका छन् ।

धारा-१८

समन्वय तथा साभेदारी संभौताहरू

१. अफ्रिकी मुलुकहरूले राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी, वार्ता तथा कार्यान्वयनलाई समन्वय गर्नेछन् । त्यस्ता पक्षहरूले उपयुक्त भए बमोजिमका अन्य पक्षहरू तथा सम्बन्धित अन्तरसरकारी तथा गैरसरकारी संगठनहरूलाई यस प्रक्रियामा संलग्न गराउन सक्नेछन् ।
२. यस्तो समन्वयको उद्देश्य वित्तीय तथा प्राविधिक सहयोगलाई महासन्धि अनुकूल सुनिश्चित गर्नु र स्रोतहरूको उपयोग एवम् प्रशासनमा आवश्यक निरन्तरता प्रदान गर्नु हुनेछ ।
३. अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूले राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय स्तरमा परामर्शदातृ प्रक्रियाहरूको आयोजना गर्नेछन् । यस प्रकारका परामर्शदातृ प्रक्रियाहरूले:
 - (क) राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूमा आधारित साभेदारी संभौताहरूको सम्बन्धमा वार्ता गर्ने र सम्पन्न गर्ने मञ्चको रूपमा काम गर्नेछन्, र
 - (ख) अफ्रिकी मुलुकपक्षहरू तथा परामर्शदातृ समूहका अन्य सदस्यहरूको कार्यक्रमहरूमा योगदान तोक्ने तथा कार्यान्वयन एवम् मुल्याङ्कन सूचकहरू सम्बन्धी प्राथमिकता, संभौता तथा कार्यान्वयनका लागि लगानी व्यवस्थाहरूको पहिचान गर्नेछन् ।
४. स्थायी सचिवालयले अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूको अनुरोधमा महासन्धिको धारा २३ अनुसार यस्ता परामर्शदातृ प्रक्रियाहरूको आव्हानलाई देहायका कुराहरू गरेर सजिलो पार्नेछन्:

५९०

(११४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (क) प्रभावकारी परामर्शदातृ व्यवस्थाहरूको आयोजना सम्बन्धी सल्लाह प्रदान गरेर, अन्य त्यस्ता व्यवस्थाहरूबाट प्राप्त अनुभवहरू लिएर।
- (ख) परामर्शदातृ बैठक वा प्रक्रियाहरू सम्बन्धी द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय निकायहरूसँग सम्बन्धित सूचनाहरू प्रदानगरेर र त्यस्ता निकायहरूको सक्रिय संलग्नतालाई प्रोत्साहित गरेर, तथा
- (ग) परामर्शदातृ व्यवस्थाहरूको स्थापना वा सुधारका सम्बन्धमा सम्बन्धित हुन सक्ने अन्य सूचना प्रदान गरेर ।

५. उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय समन्वयात्मक निकायहरूले अन्य, कुराको अतिरिक्त:

- (क) साभेदारी सम्झौताहरूमा उपयुक्त समायोजनको सिफारिस गर्ने छन्।
- (ख) मञ्जुर गरिएका उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन पेश गर्नेछन्, र
- (ग) अफ्रिकी मुलुक पक्षहरू बीच कुशल संचार तथा सहयोगलाई सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य लिनेछन् ।

६. उपयुक्त भए बमोजिमका सरकारहरू, इच्छुक समूह तथा दाताहरू, संयुक्त राष्ट्र, संघीय प्रणाली, सम्बन्धित क्षेत्रीय तथा उपक्षेत्रीय संगठनहरूका सम्बन्धित निकायहरू, कोषहरू तथा कार्यक्रमहरू र सम्बन्धित गैर-सरकारी संगठनका प्रतिनिधिहरूको लागि परामर्शदातृ समूहहरूमा सहभागिता खुला रहनेछ । प्रत्येक परामर्शदातृ समूहका सहभागीहरूले समूहको व्यवस्थापन तथा संचालनका कार्यविधिका प्रारूपहरू (मोडालिटीज) निर्धारण गर्नेछन् ।

७. महासन्धिको धारा १४ अनुसार विकसित मुलुक पक्षहरू आफ्नो पहलकदमीमा आपसमा राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय स्तरमा परामर्श तथा समन्वयको अनौपचारिक प्रक्रिया विकास गर्ने र कुनै प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षको वा कुनै उपयुक्त उपक्षेत्रीय वा क्षेत्रीय संगठनको अनुरोधमा कार्यान्वयनलाई सहज तुल्याउनको लागि आवश्यक पर्ने सहायताको मुल्यांकन र तदनुकूल प्रभाव ग्राह्य (रिस्पोण्ड) गर्न राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय वा क्षेत्रीय परामर्शदातृ प्रक्रियामा भाग लिन प्रोत्साहित गरिएका छन् ।

धारा- १९

अनुगमन व्यवस्थाहरू

यस अनुसूचिको अनुगमन अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूबाट महासन्धि अनुसार देहाय बमोजिम संचालन गरिनेछ:

- (क) राष्ट्रिय स्तरमा, प्रत्येक प्रभावित अफ्रिकी मुलुक पक्षले स्थानीय समुदायबाट समेत प्रतिनिधि रहने गरी निर्धारित धारा ९ मा उल्लेखगरिए बमोजिमको राष्ट्रिय समन्वयात्मक निकायको सुपरिवेक्षणमा कामगर्ने संयन्त्रबाट,
- (ख) उपक्षेत्रीय स्तरमा, सम्बन्धित उपक्षेत्रका अफ्रिकी मुलुक पक्षहरूबाट तय गरिएको गठनविधि र संचालनका कार्यविधिका प्रारूप (मोडालिटी) हरू कुनै बहुविषयक (मल्टिडिस्सिप्लिनरी) वैज्ञानिक एवम् प्राविधिक परामर्शदातृ समितिबाट, र
- (ग) क्षेत्रीय स्तरमा, अफ्रिकी आर्थिक समुदाय स्थापना गर्न व्यवस्था भएको सन्धिको सम्बन्धित प्रावधान अनुसार परिभाषित भएको संयन्त्रबाट र कुनै अफ्रिकी वैज्ञानिक तथा प्राविधिक परामर्श समितिबाट ।

५३९

(११५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

अनुसूचि-२.

एसियाका लागि क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचि

धारा - १

प्रयोजन

यस अनुसूचिको प्रयोजन एसियाली क्षेत्रको विशेष पारिस्थितिको परिप्रेक्ष्यमा सो क्षेत्रका प्रभावित मुलुकपक्षहरूमा महासन्धिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि मार्गदर्शन तथा व्यवस्थाहरूको व्यवस्था गर्नु हो ।

धारा - २

एसियाली क्षेत्रको विशेष परिस्थिति

महासन्धि अनुसारका दायित्वहरू पूरागर्दा पक्षहरूले, उपयुक्त भए बमोजिम, क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूमा फरक-फरक मात्रामा हुने देहायका विशेष पारिस्थितिलाई ध्यान दिने छन्:

- (क) प्रभावित मुलुक पक्षहरूका इलाकामा मरुभूमिकरण तथा खडेरीबाट प्रभावित भएका वा प्रभावित हुन सक्ने (भल्नेरेबल) क्षेत्रको उच्च अनुपात तथा त्यस क्षेत्रको हावापानी, भू स्थिति स्थान (टोपोग्राफी), भूमि उपयोग तथा सामाजिक-आर्थिक प्रणालीका सम्बन्धमा रहेको व्यापक विविधता ।
- (ख) जिविकोपार्जनका लागि प्राकृतिक स्रोतउपरको उच्च दबाव,
- (ग) भूमि अपकर्षण गराउने तथा दुर्लभ जलस्रोत उपर दबाव पु-याउने खालका व्यापकस्तरमा रहेको गरिबीसंग प्रत्यक्ष सम्बन्धित विद्यमान उत्पादन प्रणाली,
- (घ) विश्व अर्थतन्त्रमा यस्ता परिस्थितिको गहकिलो प्रभाव तथा गरीबी, दरिद्र स्वास्थ्य तथा पोषण, खाद्य सुरक्षाको अभाव, बसाइ सराई, विस्थापित व्यक्तिहरू तथा जनसंख्यात्मक गतिशिलता जस्ता सामाजिक समस्याहरू,
- (ङ) मरुभूमिकरण तथा खडेरी सम्बन्धी राष्ट्रिय समस्यालाई हेर्ने त्यस्ता मुलुकहरूको क्षमता तथा संस्थागत संरचनाको अभिसम्म अपर्याप्त विस्तार, र
- (च) मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणसंग सम्बन्धित दीर्घो विकासको उद्देश्यलाई अवलम्बन गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगको त्यस्ता मुलुकहरूलाई परेको आवश्यकता ।

(११६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा - ३

राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको संरचना

१. राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू यस क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूका दीगो विकासका लागि व्यवस्था गरिएका व्यापक राष्ट्रिय नीतिका अभिन्न अंग हुनेछन् ।
२. प्रभावित मुलुक पक्षहरूले महासन्धिको धारा १०, प्रकरण २ (च) को व्यवस्था लाई विशेष ध्यान दिदै, उपयुक्त भए बमोजिम महासन्धिको धारा ९ देखि ११ अनुसारका राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू विकास गर्नेछन् । सम्बन्धित प्रभावित मुलुक पक्षको अनुरोधमा, उपयुक्त भए बमोजिमका द्विपक्षीय, बहुपक्षीय सहयोग निकायहरूलाई यस प्रक्रियामा संलग्न गराउन सकिनेछ ।

धारा - ४

राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू

राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयनगर्दा क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले आ-आफ्ना परिस्थिति तथा नीतिहरू अनुकूल हुनेगरी, उपयुक्त भए बमोजिम, अन्य कुराको अतिरिक्त, देहायका कुराहरू गर्न सक्नेछन्:

- (क) आ-आफ्ना कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी, समन्वय तथा कार्यान्वयनप्रति जिम्मेवार हुने उपयुक्त निकाय तोक्न सक्नेछन् ,
- (ख) स्थानीय समुदाय समेत प्रभावित जनतालाई स्थानीय अधिकारी तथा सम्बन्धित राष्ट्रिय एवम् गैरसरकारी संगठनहरूको सहयोगमा स्थानीय रूपमा संचालित परामर्शदातृ प्रक्रिया मार्फत आफ्ना राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको सुविस्तार, समन्वय तथा कार्यान्वयनमा संलग्न गराउन सक्नेछन्,
- (ग) मरुभूमिकरणको कारण तथा परिणामहरूको मूल्याङ्कन गर्न तथा कार्यको लागि प्राथमिकता क्षेत्र निर्धारण गर्न प्रभावित क्षेत्रमा वातावरणीय स्थितिको सर्वेक्षण गराउन सक्नेछन्,
- (घ) आफ्ना कार्यमूलक कार्यक्रमहरूमा रणनीति तर्जुमा (डिजायन) गर्न र गतिविधि सुविस्तार गर्नको लागि मरुभूमिकरणविरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणका लागि व्यवस्था गरिएका विगतका र वर्तमान कार्यक्रमहरूको प्रभावित जनताको सहभागितामा मूल्याङ्कन गर्न सक्नेछन् ।
- (ङ) उपप्रकरण (क) देखि (घ) सम्मका काम कारवाहीहरूबाट प्राप्त जानकारीमा आधारित प्राविधिक एवम् वित्तीय कार्यक्रमहरू तयारगर्न सक्नेछन्,
- (च) आफ्ना कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको मूल्याङ्कनका लागि कार्यविधिहरू र स्तरयुक्त उदाहरण (बेन्चमार्क) हरू विकास गर्न, र उपयोग गर्न सक्नेछन्,
- (छ) नदीको बहावक्षेत्र (ड्रेनेज व्यासिन) को एकिकृत व्यवस्थापन, भू-स्रोतको संरक्षण तथा जलस्रोतको वृद्धि र कुशल उपयोगलाई प्रवर्धन गर्न सक्नेछन्,

(११७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ज) हावापानी विज्ञान सम्बन्धी, मौसम विज्ञान सम्बन्धी, जन विज्ञान सम्बन्धी, जीव वैज्ञानिक तथा अन्य सम्बन्धित कारकतत्वहरूलाई ध्यान दिदै मरुभूमिकरण तथा खडेरीतिर गइरहेको क्षेत्रको सूचना, मूल्याङ्कन तथा अनुगमन र पूर्व चेतावनी प्रणालीको सुदृढिकरण वा स्थापना गर्न सक्नेछन्,
- (झ) साभेदारीको भावना अनुरूप वित्तीय तथा प्राविधिक स्रोत समेत अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग संलग्न भएको स्थानमा आफ्ना कार्यमूलक कार्यक्रमहरूलाई सघाउ पुऱ्याउने उपयुक्त व्यवस्थाहरू तर्जुमागर्न सक्नेछन्।
२. महासन्धिको धारा १० अनुकूल हुनेगरी राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमको समुच्चा रणनीति सहभागीमूलक संयन्त्रहरूमा तथा मरुभूमिकरणविरुद्ध संघर्ष गर्ने तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने प्रयासमा गरीबी निवारणको लागि व्यवस्था भएको रणनीतिको एकिकरणमा आधारित प्रभावित क्षेत्रका लागि एकिकृत स्थानीय विकास कार्यक्रमहरूमा जोड दिनु हुनेछ । धारा २ (क) मा उल्लेख गरिएका क्षेत्रका प्रभावित क्षेत्रहरूको व्यापक विविधतापूर्ण स्थितिलाई ध्यानमा राखी प्राथमिकता क्षेत्रहरूमा कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको क्षेत्रीय उपायहरूलाई समुहिकृत गरिनेछ ।

धारा - ५

उपक्षेत्रीय तथा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरू

१. महासन्धिको धारा ११ अनुसार, एसियाका प्रभावित मुलुक पक्षहरू राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको प्रभावकारीतालाई उपयुक्तभए बमोजिम पूरागर्न तथा वृद्धिगर्नको लागि उपयुक्तभए बमोजिम उपक्षेत्रीय वा संयुक्त कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयन गर्न अन्य पक्षहरूसँग परामर्श गर्न र सहयोग बढाउन परस्परमा मञ्जूरगर्न सक्नेछन् । कुनै पनि अवस्थामा सम्बन्धित पक्षहरूले द्विपक्षीय वा राष्ट्रिय संगठनहरू वा विशेषिकृत निकायहरू समेत उपक्षेत्रीय संगठनहरूलाई कार्यक्रमहरूको तयारी, समन्वय तथा कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित जिम्मेवारी सुम्पन्न संयुक्त रूपमा मञ्जूरगर्न सक्नेछन् । त्यस्ता संगठनहरूले महासन्धिको धारा १६ देखि १८ अनुसारका कार्यहरूको प्रवर्द्धन तथा समन्वयका लागि केन्द्र विन्दुहरूको रूपमा समेत कामगर्न सक्नेछन् ।
२. उपक्षेत्रीय वा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी र कार्यान्वयनगर्दा क्षेत्रका प्रभावित मुलुकहरूले अन्य कुराको अतिरिक्त, उपयुक्तता अनुसार :
- (क) राष्ट्रिय संस्थाहरूको सहयोगमा मरुभूमिकरणविरुद्धको संघर्ष र खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणसँग सम्बन्धित भै त्यस्ता कार्यक्रमहरूबाट पुरा गर्न सकिने भएका तथा त्यस्ता पक्षहरू मार्फत प्रभावकारी रूपमा संचालन हुनसक्ने सम्बद्ध कामकारवाहीहरूको प्राथमिकताको पहिचान गर्नेछन्;
 - (ख) सम्बन्धित क्षेत्रीय, उपक्षेत्रीय तथा राष्ट्रिय संस्थाहरूको संचालन क्षमता र काम कारवाहीहरूको मूल्यांकन गर्नेछन्;
 - (ग) क्षेत्र वा उपक्षेत्रका सम्पूर्ण वा केही पक्षहरू बीच मरुभूमिकरण तथा खडेरीसँग सम्बन्धित मौजुदा कार्यक्रमहरू तथा तिनीहरूको राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूसँगको सम्बन्धलाई मूल्यांकन गर्नेछन्,

(११८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (घ) साभेदारीको भावना अनुरूप वित्तीय तथा प्राविधिक स्रोत समेतका अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग संलग्न भएको अवस्थामा कार्यक्रमहरूलाई सघाउ पुऱ्याउन उपयुक्त द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय व्यवस्थाहरू तर्जुमा गर्नेछन् ।
३. उपक्षेत्रीय वा संयुक्त कार्यक्रमहरूले मरुभूमिकरणसँग सम्बन्धित सीमा वारपारका प्राकृतिक स्रोतको दीगो व्यवस्थापनका लागि मन्जूर गरिएका संयुक्त कार्यक्रमहरू, क्षमता विकासका क्षेत्रमा हुने समन्वय तथा अन्य कामकारवाहीहरू, वैज्ञानिक एवम् प्राविधिक सहयोग, खासगरी खडेरीको पूर्वचेतावनी प्रणाली र सूचनामा सहभागिता तथा सम्बन्धित उपक्षेत्रीय तथा अन्य संगठन वा संस्थाहरूको सुदृढीकरणका उपायहरू समावेश गर्नेछन्।

धारा- ६

क्षेत्रीय कामकारवाहीहरू

उपक्षेत्रीय वा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको अभिवृद्धिका लागि क्षेत्रीय कामकारवाहीहरूले, अन्य कुराको अतिरिक्त, राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीयस्तरमा सहयोग र समन्वयको लागि स्थापित संस्थाहरू तथा संयन्त्रहरूको सुदृढीकरण गर्ने उपायहरू र महासन्धिको धारा १६ देखि १९ सम्मको कार्यान्वयनलाई सम्बर्द्धन गर्ने उपायहरू समावेश गर्नेछन् । त्यस्ता काम कारवाहीहरूले देहायका कुराहरू समेत समावेश गर्नेछन्:

- (क) प्राविधिक सहयोग सम्बन्धी नेटवर्कहरूको सम्बर्द्धन तथा सुदृढीकरण,
- (ख) प्रविधि, ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान र अभ्यासहरू तथा परम्परागत एवम् स्थानीय प्रविधि, व्यवहारिक ज्ञानको लगत तयारगर्ने र तिनीहरूको प्रचार तथा उपयोगको प्रवर्द्धन;
- (ग) प्रविधि हस्तान्तरणका शर्तहरूको मूल्याङ्कन एवम् त्यस्तो प्रविधिको संयोजन तथा उपयोगको सम्बर्द्धन, र
- (घ) सबै तहमा जनचेतना कार्यक्रमहरूको प्रोत्साहन एवम् क्षमता विकासको सम्बर्द्धन, मानव श्रोत विकासका लागि तालीम, अनुसन्धान तथा विकास र निर्माण पद्धतिको सुदृढीकरण ।

धारा - ७

वित्तीय स्रोत तथा संयन्त्रहरू

१. पक्षहरूले एसियाली क्षेत्रमा मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष तथा खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणको महत्वलाई ध्यान दिदै महासन्धिको धारा २० तथा २१ अनुसार गहकिलो वित्तीय स्रोतको परिचालन र वित्तीय संयन्त्रहरूको उपलब्धतालाई प्रवर्द्धन गर्नेछन्;
२. महासन्धि अनुकूल हुनेगरी तथा धारा ८ मा व्यवस्था गरिएको समन्वयात्मक संयन्त्रको आधारमा र आ-आफ्ना राष्ट्रिय विकास नीति अनुसार क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले एकलै वा संयुक्त रूपमा :
 - (क) मरुभूमिकरण विरुद्धको संघर्ष र खडेरीको प्रभाव न्यूनीकरणको कार्यमा विशेष उपलब्धि हासिल गर्ने उद्देश्यले सार्वजनिक तथा निजी लगानी मार्फत रकम आपूर्ति गर्ने संयन्त्रलाई युक्तिसंगत पार्ने तथा सुदृढ गर्नेछन्,

(११९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ख) राष्ट्रिय प्रयासमा सघाउ पुऱ्याउने आवश्यक अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग खास गरी वित्तीय, प्राविधिक एवम् प्राविधिक ज्ञानयुक्त (टेक्नोलजिकल) सहयोगको पहिचान गर्नेछन्, र
- (ग) महासन्धिको कार्यान्वयनलाई सुनिश्चितगर्ने उद्देश्यले द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय वित्तीय सहयोग संस्थाहरूको सहभागीतालाई प्रवर्द्धन गर्नेछन् ।
३. पक्षहरूले संभव भएसम्म क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूसमक्ष रकम प्रवाहित गर्ने कार्यविधिलाई सहज बनाउने छन् ।

धारा - ८

सहयोग तथा समन्वयका संयन्त्रहरू

१. प्रभावित मुलुक पक्षहरूले धारा ४ को प्रकरण (१) (क) अनुसार तोकिएको उपयुक्त निकाय मार्फत तथा क्षेत्रका अन्य पक्षहरूले, अन्य कुराको अतिरिक्त, देहायको प्रयोजनका लागि उपयुक्त भए बमोजिमको एक संयन्त्र स्थापना गर्न सक्नेछन् :
- (क) सूचना, अनुभव, ज्ञान एवम् व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) को आदान-प्रदान,
- (ख) द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय व्यवस्थाहरू समेतका कार्यहरूको उपक्षेत्रीय एवम् क्षेत्रीय स्तरमा सहयोग तथा समन्वय,
- (ग) धारा ५ देखि ७ अनुसारका वैज्ञानिक, प्राविधिक, प्राविधिकज्ञानयुक्त तथा वित्तीय सहयोगको प्रवर्द्धन,
- (घ) वाह्य सहयोगका आवश्यकताको पहिचान, र
- (ङ) कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको अनुगमन एवम् मुल्याङ्कन ।
२. प्रभावित मुलुक पक्षहरू धारा ४ को प्रकरण (१) (क) अनुसार तोकिएका निकाय मार्फत र क्षेत्रका अन्य पक्षहरूले राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय तथा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरूका सम्बन्धमा, उपयुक्त भए बमोजिम, परामर्शगर्न र समन्वय गर्ने पनि सक्नेछन् । त्यस्ता संयन्त्र तथा पक्षहरूले यस प्रक्रियामा उपयुक्त भए बमोजिमका अन्य पक्षहरू तथा सम्बन्धित अन्तरसरकारी एवम् गैरसरकारी संगठनहरूलाई समावेश गराउन सक्नेछन् । त्यस्तो समन्वयले, अन्य कुराको अतिरिक्त, महासन्धिको धारा २० तथा २१ अनुसारको अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगको लागि अवसर सम्बन्धी सहमति प्राप्त गर्ने र प्राविधिक सहयोग तथा स्रोत प्रवाहलाई अगाडी बढाउन खोज्नेछ जसबाट सो को प्रभावकारी रूपमा प्रयोग हुनेछ ।
३. क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले आवधिक रूपमा समन्वय बैठकहरू गर्नेछन् र त्यस्ता पक्षहरूको अनुरोधमा स्थायी सचिवालयले महासन्धिको धारा २३ अनुसार देहायका कुराहरू गरेर त्यस्ता समन्वय बैठकहरूको आह्वानलाई सजिलो पार्नेछः
- (क) प्रभावकारी समन्वय व्यवस्थाहरूको आयोजना सम्बन्धी सल्लाह प्रदान गरेर, तथा त्यस्ता अन्य व्यवस्थाहरूबाट अनुभव सगालेर
- (ख) समन्वय बैठक सम्बन्धी सूचना सम्बन्धित द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय निकायहरूलाई प्रदान गरेर, र त्यस्ता निकायहरूको सक्रिय संलग्नतालाई प्रोत्साहित गरेर,
- (ग) समन्वय प्रक्रियाहरूको स्थापना वा सुधारमा सम्बन्धित हुनसक्ने अन्य सूचना प्रदान गरेर ।

५५५

(१२०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

अनुसूचि - ३

ल्याटिन अमेरीका तथा क्यारेवियाली क्षेत्रका लागि क्षेत्रीय
कार्यान्वयन अनुसूचि

धारा - १

प्रयोजन

यस अनुसूचिको प्रयोजन ल्याटिन अमेरिका तथा क्यारेवियाली क्षेत्रको विशेष परिस्थितिको परिप्रेक्ष्यमा सो क्षेत्रमा महासन्धिको कार्यान्वयनका लागि सामान्य मार्गदर्शन गर्नु हो ।

धारा - २

ल्याटिन अमेरिकी तथा क्यारेवियाली क्षेत्रको विशेष परिस्थिति

पक्षहरूले, महासन्धिका प्रावधान अनुसार, क्षेत्रको देहायका विशेष परिस्थितिहरूलाई ध्यान दिनेछन् :

- (क) मरुभूमिकरण वा खडेरीको प्रकोप हुन सक्ने र नराम्रोसंग प्रभावित भएका क्षेत्रको विद्यमान व्यापक विस्तार जसमा विभिन्न स्थान अनुसारका विविध विशेषताहरू पाउन सकिन्छ, यस प्रकार बढ्दै गएको र विस्तार भइरहेको प्रक्रियाले नकारात्मक सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक तथा वातावरणीय सम्पूर्ण क्षेत्रमा गम्भीर प्रभाव रहेको छ, किनकी सो क्षेत्र विश्वको सबभन्दा ठूलो जैविक विविधताको स्रोत मध्येको एक रहेको छ।
- (ख) कृषि, मत्स्य तथा वन पैदावारको बजारलाई प्रभावित गर्ने वैदेशिक ऋणभार, व्यापारका हासोन्मुख प्रतिकूल शर्त तथा व्यापारीक अभ्यासहरू जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक कारकतत्वहरू तथा भौतिक, जीव-वैज्ञानिक, राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक कारकतत्वहरू बीचको जटिल अन्तर क्रियाहरूको परिणामस्वरूप प्रभावित क्षेत्रमा धान्न नसकिने विकास अभ्यासको बारम्बार प्रयोग,
- (ग) मुख्यतया: मरुभूमिकरण तथा खडेरीको परिणाम स्वरूप कृषि, पशुधन, वन पैदावारको गिर्दो रूप तथा जैविक विविधताको हानीले गर्दा पर्यावरणीय प्रणालीको उत्पादकत्वमा अति नै कमी, सामाजिक दृष्टिकोणबाट विपन्नता, वसाई-सराई, जनसंख्याको आन्तरिक आवत-जावत तथा जीवनका गुणस्तरमा हासआई रहेकाछन् । तसर्थ, यस क्षेत्रले हरेक मुलुकको वातावरणीय, आर्थिक एवम् सामाजिक स्थितिलाई दृष्टिगत गरी दीगो विकासका नमूनाहरू प्रवर्द्धन गरेर मरुभूमिकरण तथा खडेरीका समस्याहरूको लागि एक एकिकृत उपागम (एप्रोच) अपनाउनु पर्ने छ ।

५९६

(१२१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा - ३ कार्यमूलक कार्यक्रमहरू

१. महासन्धि खासगरी महासन्धिका धारा ९ देखि ११ अनुकूल हुनेगरी तथा आ-आफ्ना राष्ट्रिय विकास नीतिहरू अनुसार क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले मरुभूमिकरणविरुद्ध संघर्षगर्ने र खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू दीगो विकासका लागि व्यवस्था भएका आ-आफ्ना राष्ट्रिय नीतिहरूका एक अभिन्न अंगको रूपमा, उपयुक्त भए बमोजिम, तयारी तथा कार्यान्वयन गर्नेछन् । उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यक्रमहरू क्षेत्रको आवश्यकता अनुसार तयारी तथा कार्यान्वयनगर्न सकिनेछ ।
२. आ-आफ्ना राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू तयारगर्दा क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले महासन्धिको धारा १०, प्रकरण २ (च) लाई विशेष ध्यानदिनेछन् ।

धारा-४ राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूका विषयवस्तु

आ-आफ्ना स्थितिहरूको परिप्रेक्ष्यमा, क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले महासन्धिको धारा ५ अनुसार मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्षगर्ने वा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने कार्यको लागि व्यवस्था भएका आ-आफ्ना राष्ट्रिय रणनीतिहरूको तयारीमा, अन्य कुराको अतिरिक्त, देहायका विषयगत कुराहरूलाई ध्यानदिन सक्नेछन्:

- (क) क्षमता, शिक्षा एवम् जनचेतना, प्राविधिक, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक ज्ञानयुक्त (टेक्नोलोजिकल) सहयोग र वित्तीय स्रोत एवम् संयन्त्रहरूको वृद्धि,
- (ख) गरिबी निवारण तथा मानव जीवनको स्तरमा सुधार,
- (ग) खाद्य सुरक्षाको उपलब्धि तथा कृषि, पशुपालन, वन-जंगल तथा बहुउद्देश्यीय काम कारवाहीहरूको दीगो विकास तथा व्यवस्थापन,
- (घ) प्राकृतिक स्रोतहरूको दीगो व्यवस्थापन खासगरी नदी बहाव क्षेत्र (ड्रेनेज ब्यासिन) को विवेकपूर्ण व्यवस्थापन,
- (ङ) उच्च-भू क्षेत्रमा प्राकृतिक स्रोतको दीगो व्यवस्थापन,
- (च) भू-स्रोतको विवेकपूर्ण व्यवस्थापन तथा संरक्षण र जलस्रोतको उपयोग र कुशल प्रयोग,
- (छ) खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्ने संकटकालीन योजनाको तर्जुमा एवम् प्रयोग,
- (ज) हावापानी विज्ञान सम्बन्धी, मौसमविज्ञान सम्बन्धी, जलविज्ञान सम्बन्धी, जीवविज्ञान सम्बन्धी, भू-आर्थिक एवम् सामाजिक कारकतत्वहरू भएका कारणले मरुभूमिकरण तथा खडेरीको संभावना भएको क्षेत्रमा सूचना, मुल्याङ्कन तथा अनुगमन र पूर्व चेतावनी प्रणालीका सुदृढिकरण वा स्थापना,
- (झ) बैकल्पिक उर्जा स्रोतको प्रवर्द्धन समेत उर्जाका विविध स्रोतहरूको विकास, व्यवस्थापन तथा कुशल उपयोग,
- (ञ) जैविक विविधता सम्बन्धी महासन्धिका प्रावधान अनुसार जैविक विविधताको संरक्षण तथा दीगो उपयोग,
- (ट) मरुभूमिकरण तथा खडेरीसंग सम्बन्धित जनसंख्यात्मक पक्षहरू उपर विचार,

५९८

(१२२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ठ) महासन्धिको प्रयोगलाई सघाउ पुऱ्याउन अन्य कुराको अतिरिक्त, प्रभावित समुदायहरू तथा समग्र समाजको सहभागिता रहेको मरूभूमिकरण तथा खडेरीसंग सम्बन्धित प्रशासनिक संरचना तथा कार्यहरूको विकेंद्रीकरण गर्ने लक्ष्य राख्ने संस्थागत तथा कानूनी संरचनाहरूको स्थापना वा सुदृढिकरण ।

धारा - ५

प्राविधिक, वैज्ञानिक तथा प्रविधि सम्बन्धी सहयोग

महासन्धि, खासगरी महासन्धिको धारा १६ देखि १८ अनुकूल हुनेगरी तथा धारा ७ मा व्यवस्था गरिएको समन्वयात्मक संयन्त्रहरूको आधारमा क्षेत्रका मुलुक पक्षहरूले एकलै वा संयुक्त रूपमा:

- (क) प्राविधिक सहयोग नेटवर्कहरूको सुदृढिकरण तथा राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय एवम् क्षेत्रीय सूचना प्रणालीका साथै उपयुक्त भए बमोजिम सूचनाको विश्वव्यापी स्रोतमा तिनीहरूको एकिकरणलाई प्रवर्द्धन गर्नेछन्;
- (ख) उपलब्ध प्रविधिहरू (टेक्नोलोजिज) तथा व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) को एक लगत तयार गर्ने तथा तिनीहरूको प्रचार र उपयोगको प्रवर्द्धन गर्नेछन्,
- (ग) महासन्धिको धारा १८, प्रकरण २ (ख) अनुसार परम्परागत प्रविधि, ज्ञान, व्यवहारिक ज्ञान (नो-हाउ) तथा अभ्यासहरूको उपयोगलाई प्रवर्द्धन गर्नेछन्,
- (घ) प्रविधि हस्तान्तरणका शर्तहरूको पहिचान गर्नेछन्,
- (ङ) सम्बन्धित मौजुदा तथा नया वातावरणीय दृष्टिले उपयुक्त प्रविधिहरूको विकास, संयोजन तथा हस्तान्तरणलाई प्रवर्द्धन गर्नेछन् ।

धारा - ६

वित्तीय स्रोत तथा संयन्त्रहरू

महासन्धि खास गरी महासन्धिका धारा २० तथा २१ अनुकूल हुनेगरी धारा ७ मा व्यवस्था गरिएको समन्वयात्मक संयन्त्रको आधारमा र क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूका आ-आफ्ना राष्ट्रिय विकास नीतिहरू अनुसार त्यस्ता पक्षहरूले एकलै वा संयुक्त रूपमा :

- (क) मरूभूमिकरण विरुद्ध संघर्षगर्न र खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्न अपनाईएका कार्यमा विशेष उपलब्धि हासिल गर्ने उद्देश्यले सार्वजनिक तथा निजी लगानी मार्फत रकम जुटाउने संयन्त्रहरूलाई युक्तिसंगत बनाउन र सुदृढ गर्न उपायहरू अपनाउनेछन् ।
- (ख) राष्ट्रिय प्रयासमा सघाउ पुऱ्याउन अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगका आवश्यकताहरूको पहिचान गर्ने छन, र
- (ग) महासन्धिको कार्यान्वयनलाई सुनिश्चितगर्ने उद्देश्यले द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय वित्तीय संस्थाहरूको सहभागीतालाई प्रवर्द्धन गर्नेछन् ।

२३९

(१२३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा - ७ संस्थागत संरचना

१. यस अनुसूचिलाई प्रभाव दिनको लागि क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले:
 - (क) मरुभूमिकरण विरुद्ध संघर्षगर्न वा खडेरीको प्रभाव न्यूनगर्न अपनाईएका कार्यलाई समन्वय गर्न राष्ट्रिय केन्द्र विन्दुहरू (फोकल प्वाइन्ट्स) को स्थापना तथा सुदृढिकरण गर्नेछन्, तथा
 - (ख) देहायको प्रयोजनका लागि राष्ट्रिय केन्द्र विन्दुहरू (फोकल प्वाइन्ट्स) को समन्वय गर्न एक संयन्त्र स्थापना गर्नेछन् :
 १. सूचना तथा अनुभवको आदान-प्रदान,
 २. उपक्षेत्रीय तथा क्षेत्रीय स्तरका काम कारवाहीको समन्वय,
 ३. प्राविधिक, वैज्ञानिक, प्रविधि सम्बन्धी (टेक्नोलोजिकल) तथा वित्तीय सहयोगको प्रवर्द्धन,
 ४. वाह्य सहयोगका आवश्यकताहरूको पहिचान,
 ५. कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको अनुगमन एवम् मुल्याङ्कन ।
२. क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले आवधिक रूपमा समन्वय बैठकहरू गर्नेछन् र त्यस्ता पक्षहरूको अनुरोधमा स्थायी सचिवालयले महासन्धिको धारा २३ अनुसार देहायका कुराहरू गरेर त्यस्ता समन्वय बैठकहरूको आह्वानलाई सजिलो तुल्याउने छ:
 - (क) प्रभावकारी समन्वय व्यवस्थाहरूको आयोजना सम्बन्धी सल्लाह प्रदान गरेर, तथा त्यस्ता अन्य व्यवस्थाहरूबाट अनुभव सगालेर,
 - (ख) समन्वय बैठक सम्बन्धी सूचना सम्बन्धित द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय निकायहरूलाई प्रदान गरेर र त्यस्ता निकायहरूको सक्रिय संलग्नतालाई प्रोत्साहित गरेर, र
 - (ग) समन्वय प्रक्रियाहरूको स्थापना वा सुधारमा सम्बन्धित हुनसक्ने सूचना आदान प्रदान गरेर ।

६००

(१२४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

अनुसूचि -४

उत्तरी भू-मध्य सागरीय क्षेत्रका लागि क्षेत्रीय कार्यान्वयन अनुसूचि

धारा-१

प्रयोजन

यस अनुसूचिको प्रयोजन उत्तरी भू-मध्य सागरीय क्षेत्रको विशेष परिस्थितिको परिप्रेक्ष्यमा सो क्षेत्रमा प्रभावित मुलुक पक्षहरूमा महासन्धिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मार्गदर्शन तथा व्यवस्थाहरूको व्यवस्था गर्नु हो ।

धारा - २

उत्तरी भू-मध्य सागरीय क्षेत्रको विशेष परिस्थिति

धारा १ मा उल्लेख गरिएको उत्तरी भू-मध्य सागरीय क्षेत्रको विशेष परिस्थितिहरूमा देहायका कुराहरू समावेश हुनेछन् :

- (क) थुप्रै क्षेत्रहरूलाई प्रभावित पार्ने अर्ध-शुष्क हावापानीको अवस्था, आवधिक खडेरी, अति उच्च अनुपातमा वर्षाको परिवर्तनशीलता तथा अपभ्रष्ट एवम् उच्च तिब्रताको वर्षा,
- (ख) पर्ति एवम् उच्च रूपमा खिडिएको, सतही पात्रा वन्नलागेको माटो,
- (ग) उभोतिर नमिलेको ठाडो भिरालो तथा ज्यादै विविधतापूर्ण भू-दृष्य,
- (घ) बराबर भइरहने जंगली आगलागीबाट प्रचूर रूपमा रहेको वन विनास
- (ङ) भू-परित्याग तथा माटो एवम् पानीको संरक्षण संरचनाहरूको विकृतिले गर्दा परम्परागत कृषिमा संकट स्थिति,
- (च) रसायनिक प्रदूषण, लवणीकरण तथा भूमिगत जलभण्डारको समाप्ती समेतका गंभीर वातावरणीय क्षतिपुऱ्याउने गरी जलश्रोतको धान्न नसक्ने विकास, तथा
- (छ) शहरी वृद्धि, औद्योगिक कामकारवाही, पर्यटन तथा सिंचित कृषिको परिणाम स्वरूप तटवर्ती क्षेत्रमा आर्थिक गतिविधिको केन्द्रीकरण ।

धारा -३

दीगो विकासका लागि रणनीति सम्बन्धी योजना संरचना

१. राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू उत्तरी भू-मध्यसागरीय क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूको दीगो विकासका लागि रणनीति सम्बन्धी योजना संरचनाको केन्द्रीय एवम् अभिन्न अंग हुनेछन् ।
२. महासन्धिको धारा १०, प्रकरण २(च) अनुसार अधिकतम स्थानीय सहभागिता जुटाउन लचिलो योजना सहितको रणनीति बनाउने सम्बन्धमा मार्गदर्शनको व्यवस्था गर्न सरकारका उपयुक्त तहहरू, स्थानीय समुदाय तथा गैर-सरकारी संगठनहरूको संलग्नतामा एक परामर्शदातृ तथा सहभागीमूलक प्रक्रिया संचालन गरिनेछ ।

६०९

(१२५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा- ४

राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू तयार गर्ने दायित्व र समयतालीका

उत्तरी भू-मध्यसागरीय क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू तथा उपयुक्त भए बमोजिम, उप-क्षेत्रीय, क्षेत्रीय वा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरू तयार गर्नेछन् । त्यस्ता कार्यक्रमहरूको तयारीलाई व्यवहारिक भएसम्म जतिसक्दो चाँडो अन्तिम रूप दिइनेछ ।

धारा - ५

राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयन

महासन्धिको धारा ९ तथा १० अनुसार राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयनमा क्षेत्रका प्रत्येक प्रभावित मुलुक पक्षले, उपयुक्त भए बमोजिम :

- (क) आफ्नो कार्यक्रमको तयारी, समन्वय एवम् कार्यान्वयनका लागि जिम्मेवार उपयुक्त निकायहरू तोक्नेछन् ,
- (ख) स्थानीय अधिकारी तथा सम्बन्धित गैर-सरकारी संगठनहरूको सहयोगमा स्थानीय रूपमा संचालित परामर्शदातृ प्रक्रिया मार्फत कार्यक्रमको सुविस्तार, समन्वय तथा कार्यान्वयनमा स्थानीय समुदाय समेतका प्रभावित जनतालाई संलग्न गराउनेछन् ,
- (ग) मरुभूमिकरणका कारण तथा परिणामहरूको मूल्याङ्कन गर्न र त्यस्तो कार्यको लागि प्राथमिकता क्षेत्र निर्धारण गर्न प्रभावित क्षेत्रमा वातावरणको स्थिति सम्बन्धी सर्भेक्षण गर्नेछन्,
- (घ) कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको रणनीति तर्जुमा (डिजाइन) गर्न तथा गतिविधिहरू सुविस्तार गर्नको लागि प्रभावित जनताको सहभागिता सहित विगतका र चालु कार्यक्रमहरूको मूल्याङ्कन गर्नेछन्,
- (ङ) उप-प्रकरण (क) देखि (घ) सम्मका काम-कारवाहीहरू मार्फत प्राप्त सूचनामा आधारित प्राविधिक तथा वित्तीय कार्यक्रमहरू तयार गर्नेछन्, र
- (च) कार्यक्रमको कार्यान्वयनलाई अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नको लागि कार्यविधि तथा आधार (बेन्चमार्क)हरू विकास गर्ने तथा प्रयोग गर्नेछन्,

धारा -६

राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको विषयवस्तु

क्षेत्रका प्रभावित मुलुक पक्षहरूले आ-आफ्ना राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूमा देहायका कुराहरूसँग सम्बन्धित उपायहरू समावेश गर्नेछन् :

- (क) विधायन सम्बन्धी, संस्थागत तथा प्रशासनिक क्षेत्रहरू,
- (ख) भूमि उपयोगका ढाँचाहरू, जलस्रोतका व्यवस्थापन, भू-संरक्षण, वन-जंगल, कृषि सम्बन्धी गतिविधिहरू तथा चरम क्षेत्र एवम् पर्वतीय श्रृंखलाको व्यवस्थापन,
- (ग) वन्यजन्तु तथा जैविक विविधताका अन्य स्वरूपहरूको व्यवस्थापन तथा संरक्षण,

५०२
(१२६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (घ) वन जंगल आगलागी विरुद्ध संरक्षण,
 (ङ) जीविकोपार्जनका वैकल्पिक माध्यमको प्रवर्द्धन,
 (च) अनुसन्धान, प्रशिक्षण तथा जनचेतना ।

धारा - ७

उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरू

१. क्षेत्रका प्रभावित मूलक पक्षहरूले महासन्धिको धारा ११ अनुसार राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू पूरा गराउन तथा कुशलता वृद्धिगर्नको लागि उपक्षेत्रीय वा क्षेत्रीय, वा दुवै राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरू तयारी गर्ने तथा कार्यान्वयन गर्नेछन् । क्षेत्रका दुई वा सो भन्दा बढी प्रभावित मूलक पक्षहरूले दुई पक्षबीच वा आपसमा त्यस्तै प्रकारका संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रम तयारगर्न सक्नेछन् ।
२. धारा ५ तथा ६ का प्रावधानहरू आवश्यक हेरफेर सहित उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा सामुहिक कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयनमा लागू हुनेछन् । यसका अतिरिक्त, प्रभावित क्षेत्रका छानिएका पर्यावरणीय प्रणाली सम्बन्धी अनुसन्धान तथा विकास संचालन सम्बन्धी कामकारवाही समावेश गर्न सक्नेछन् ।
३. क्षेत्रका प्रभावित मूलक पक्षहरूले उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय वा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरू तयारी गर्दा तथा कार्यान्वयन गर्दा उपयुक्त भए बमोजिम:
 - (क) राष्ट्रिय संस्थाहरूको सहयोगमा त्यस्ता कार्यक्रमहरूबाट राम्रोसंग समेटिन सक्ने मरूभूमिकरण सम्बन्धी राष्ट्रिय उद्देश्यहरूको तथा त्यस्ता कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा संचालन हुनसक्ने सम्बन्धित काम कारवाहीहरूको पहिचान गर्नेछन् ।
 - (ख) सम्बन्धित क्षेत्रीय, उपक्षेत्रीय एवम् राष्ट्रिय संस्थाहरूको संचालन (अपरेसनल) क्षमता तथा गतिविधिहरूको मूल्याङ्कन गर्नेछन्, र
 - (ग) क्षेत्रका पक्षहरूबीच मरूभूमिकरण सम्बन्धी मौजुदा विद्यमान कार्यक्रमहरू तथा राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूसंग त्यस्ता कार्यक्रमहरूको सम्बन्ध मूल्याङ्कन गर्नेछन् ।

धारा - ८

उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको समन्वय

उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय वा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रम तयार गर्ने प्रभावित मूलक पक्षहरूले मरूभूमिकरणविरुद्धको संघर्षका प्रगतिलाई पुनरावलोकन गर्न, राष्ट्रिय कार्यमूलक कार्यक्रमहरूमा सामाज्यता ल्याउन, उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय वा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा कार्यान्वयनका विभिन्न चरणमा सिफारिस दिन धारा १६ देखि १९ अनुसार प्राविधिक सहयोगको प्रवर्द्धन र समन्वयको लागि केन्द्र विन्दुका रूपमा काम गर्न प्रत्येक सम्बन्धित प्रभावित मूलक पक्षका प्रतिनिधिबाट गठन भएको एक समन्वय समिति स्थापना गर्नेछन् ।

६०३

(१२७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

धारा - ९

वित्तीय सहायताका लागि अग्राह्यता

राष्ट्रिय, उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दा यस महासन्धि अन्तरगतको वित्तीय सहायता पाउन क्षेत्रका प्रभावित विकसित मुलुक पक्षहरू ग्राह्य हुने छैनन् ।

धारा - १०

अन्य उपक्षेत्र तथा क्षेत्रसंग समन्वय

उत्तरी भू-मध्यसागरीय क्षेत्रमा उपक्षेत्रीय, क्षेत्रीय तथा संयुक्त कार्यमूलक कार्यक्रमहरू अन्य उपक्षेत्रीय वा क्षेत्रीय खासगरी उत्तरी अफ्रिकी उपक्षेत्रीय कार्यक्रमहरूसंगको सहयोगमा तयारी र कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

आज्ञाले,
नरेन्द्रमान श्रेष्ठ
उप-सचिव

(१२८)

मुद्रण विभाग, सिंहदरबार, काठमाडौंमा मुद्रित ।
आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।